

Keinoja toiselle asteelle seksuaalisen häirinnän vastaiseen työhön

Mikko Ketvell
Eine Siimes

2020 Laurea / LAB

Laurea-ammattikorkeakoulu
LAB-ammattikorkeakoulu

Keinoja toiselle asteelle seksuaalisen häirinnän vastaiseen työhön

Mikko Ketvell (LAB AMK)
Uusyhteisöllisyys, osallisuus ja
johtaminen
Eine Siimes (Laurea AMK)
Voimavaraistavien työtapojen
kehittäminen sosiaali-
ja terveysalalla
Opinnäytetyö (YAMK)
Huhtikuu, 2020

Eine Siimes, Mikko Ketvell

Keinoja toiselle asteelle seksuaalisen häirinnän vastaiseen työhön

Vuosi 2020 Sivumäärä 72

Opinnäytetyön tutkimuksellisen kehittämisen kohteena olivat toisen asteen opiskelijoiden ja henkilökunnan jäsenten ajatukset siitä, kuinka seksuaaliseen häirintään tulisi oppilaitoksissa puuttua ja miten sitä voitaisiin ennaltaehkäistä. Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda tarkistuslista toisen asteen oppilaitoksille seksuaalisen häirinnän vastaiseen työhön. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä helsinkiläisen toisen asteen oppilaitoksen kanssa.

Nuorille suunnattujen tutkimusten sekä kyselyiden perusteella voidaan todeta, että nuoriin kohdistunut seksuaalinen häirintä on yleistä ja se näyttäisi kasvaneen hieman viimeisten vuosien aikana. Esimerkiksi tuoreimpien kouluterveyskyselyiden mukaan seksuaalinen häirintä on lisääntynyt vuodesta 2017, vuoteen 2019. Seksuaalinen häirintä vahingoittaa nuoren seksuaalista kehitystä ja on usein hyvin hämmentävä sekä ahdistava kokemus. Opiskelijoilla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön ja kouluilla on velvollisuus puuttua häirintään sekä luoda kulttuuria, jossa häirintää ei hyväksytä. Tämän vuoksi on tärkeää, että oppilaitoksissa kiinnitetäisiin seksuaalisen häirinnän vastaiseen työhön aiempaa enemmän huomiota ja nuorten tietoisuutta asian suhteen lisättäisiin.

Opinnäytetyö toteutettiin kolmivaiheisena tutkimuksellisena kehittämistyönä. Ensimmäisessä vaiheessa opiskelijat haastateltiin fokusryhmähaastattelun avulla. Haastattelun aineisto analysoitiin sisällönanalysilla. Toisessa vaiheessa oppilaitoksen henkilökunta haastateltiin Learning Café -menetelmää käyttäen. Viimeisessä vaiheessa Learning Cafésta saatu materiaali käytiin läpi ensimmäisen vaiheen opiskelijoiden kanssa. Jokaisen kehittämistyön vaiheesta saadun materiaalin pohjalta kehitettiin seksuaalisen häirinnän tarkistuslista. Tarkistuslista toimii apuvälineenä sekä niin sanotusti "ideapankkina" siinä vaiheessa, kun seksuaalisen häirinnän vastaista työtä oppilaitoksessa suunnitellaan tai kehitetään sekä silloin, kun oppilaitoksessa on ilmennyt seksuaalista häirintää.

Opinnäytetyön tulosten perusteella oppilaitosten puuttumis- ja ennaltaehkäisykeinot liittyen seksuaaliseen häirintään eivät ole vielä riittävällä tasolla. Oppilaitosten henkilökuntaa tulee kouluttaa tunnistamaan seksuaalista häirintää ja opiskelijan ilmoittaessa seksuaalisesta häirinnästä henkilökunnan tulee ottaa hänet vakavasti. Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäiseminen tulee aloittaa jo peruskoulussa, oppilaiden ikätaso huomioiden. Seksuaalinen häirintä tulee nostaa näkyväksi teemaksi kiusaamisen rinnalle. Seksuaalisuuden sekä sukupuolen moninaisuus tulee huomioida ennaltaehkäisyssä. Toimiva opiskelijahuolto ennaltaehkäisee seksuaalista häirintää. Oppilaitoksen henkilökunnan helppo lähestyttävyyys helpottaa seksuaalisesta häirinnästä ilmoittamista.

Asiasanat: seksuaalinen häirintä, ennaltaehkäisy, toisen asteen oppilaitos, opiskelijahuolto, opiskelija

Eine Siimes, Mikko Ketvell

Ways to work against sexual harassment for the upper secondary school level

Year	2020	Pages	72

This research-based development thesis focused on the thoughts of upper secondary school students and staff members regarding sexual harassment, on how it should be dealt with in schools and on how it could be prevented. The purpose of the thesis was to create a checklist for upper secondary schools in Finland, which they could use in their work against sexual harassment. This thesis was made in co-operation with one particular upper secondary school in Helsinki.

Based on studies and surveys regarding the youth in Finland it is safe to say that sexual harassment directed at young people is common and it seems to have slightly increased during recent years. For example, based on the results from the national school health surveys there has been an increase in sexual harassment from the year 2017 to 2019. Sexual harassment is damaging to a young person's development and is often times a very confusing and distressing experience. Students have the right to study in a safe environment and schools have the duty to intervene in harassment and to create a culture where harassment is not accepted or tolerated. This is why it is important for schools to actively work against sexual harassment, as well as educate young people on the subject.

This thesis was conducted in three stages as a research-based development work. In the first stage, students were interviewed as a focus group. The material from this interview was analyzed using content analysis. In the second stage, the school staff was interviewed using the Learning Café method. In the last stage, the material collected from Learning Café was gone through with the students from the first stage. A checklist for sexual harassment was developed using the material gathered from each of these stages of the development work. This checklist can be used as a tool or "an idea bank" when a school is planning or developing their work against sexual harassment and also when sexual harassment, as well as when sexual harassment has already occurred.

The results from this thesis show that schools are not intervening in or preventing sexual harassment in a satisfactory manner yet. The school staff need to have training on recognizing sexual harassment and when a student reports of sexual harassment the staff have to take this seriously. The prevention of sexual harassment has to start at the comprehensive school level, taking in account the age of the pupils. Sexual harassment should be a visible theme like bullying is in schools. Sexual and gender diversity should also be taken into consideration in the prevention of sexual harassment. Sufficient student welfare services prevent sexual harassment. The approachability of school staff makes it easier to report sexual harassment.

Keywords: sexual harassment, prevention, upper secondary school, student welfare services, student

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Seksuaalisuus.....	7
2.1	Nuoren seksuaalinen kehitys.....	8
2.2	Nuorten seksuaalioikeudet	8
3	Seksuaalinen häirintä	10
3.1	Seksuaalinen häirintä tutkimuksissa	12
3.2	Seksuaalinen häirintä oppilaitoksissa.....	17
3.3	Häirinnän vaikutukset nuoreen	18
3.4	Nuoren kohtaaminen	19
3.5	Ennaltaehkäisy ja puuttuminen	21
3.5.1	Toimintamalleja maailmalta	23
4	Opinnäytetyön menetelmät	25
4.1	Tutkimuksellinen kehittämistoiminta	25
4.2	Fokusryhmähaastattelu	27
4.3	Learning Café	28
5	Kehittämistoiminnan toteutus	29
5.1	Opiskelijoiden fokusryhmähaastattelu	31
5.2	Learning Café henkilökunnalle	33
5.3	Opiskelijoiden kehittämisideat	34
6	Opinnäytetyön tulokset	35
6.1	Opiskelijoiden fokusryhmähaastattelu	35
6.2	Learning Café henkilökunnalle	41
6.3	Opiskelijoiden kehittämisideat	43
7	Johtopäätökset	44
8	Eettisyys.....	48
9	Pohdinta.....	51
	Lähteet	53
	Kuviot	57
	Liitteet.....	58

1 Johdanto

Vuosi 2017 oli maailmanlaajuisesti tasa-arvon näkökulmasta merkittävä. Amerikkalaiset naisnäyttelijät käynnistivät tuolloin #metoo -kampanjan naisten elokuva-alalla kokemia seksuaalista häirintää vastaan. Kampanjan aikana keskusteltiin ja nostettiin esille ennenkuulumattomalla tavalla naisten kokemuksia seksuaalisesta häirinnästä, erityisesti työpaikoilla. Nyt, noin muutama vuosi #metoo -kampanjan alkamisen jälkeen voidaan todeta, että se on ollut poikkeuksellisen laaja ja vaikuttavuudeltaan merkittävä. Seksuaalisesta häirinnästä on tämän jälkeen puhuttu selvästi enemmän ja se tunnustetaan ilmiönä aiempaa paremmin. Seksuaaliseen häirintään liittyviä uutisia ja ilmiöitä nostetaan edelleen lähes viikoittain esille mediassa ja aiheeseen ottavat kantaa niin julkisuuden henkilöt, suositut "tubettajat", kuin muutkin sosiaalisen median vaikuttajat. Näin ollen myöskään nuoret eivät voi olla törmäämättä aiheeseen ja sen ympärillä käytävään keskusteluun.

Selkein määritelmä lakien osalta seksuaalisesta häirinnästä löytyy tasa-arvolaista, jota sovelletaan niin työpaikoilla kuin oppilaitoksissa. Tasa-arvosta annetun lain (609/1986) 7.pykälässä määritellään seksuaalisen häirinnän tarkoittavan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukataan henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. (Tasa-arvolaki 609/1986.) Seksuaalisena häirintänä voidaan siis pitää seuraavanlaista käytöstä, mikäli se on luonteeltaan seksuaalista tai seksuaalisesti värittyä: sukupuolisesti vihjailevat eleet tai ilmeet, härskit puheet, kaksimieliset vitsit sekä vartaloa, pukeutumista, yksityiselämää koskevat huomautukset tai kysymykset, pornoaineistot, seksuaalisesti värittyneet kirjeet, sähköpostit, tekstiviestit, puhelut, fyysinen koskettelu tai sukupuoliyhteyttä tai muuta kanssakäymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset. (Tasa-arvovaltuutettu -verkkosivut, 2019.)

Tasa-arvolain lisäksi myös työturvallisuuslaki (738/2002) pitää sisällään seksuaalisen häirinnän ja siihen puuttumisen. Seksuaalinen ahdistelu kirjattiin rikoslakiin vuonna 2014. Sanallinen ahdistelu tai häirintä ei kuitenkaan täytä seksuaalisen ahdistelun rikostunnusmerkistöä. Se voi kuitenkin täyttää kunnianloukkauksen tai laittoman uhkauksen kriteerit, mutta se ei välttämättä ota huomioon seksuaaliseen ahdisteluun usein liittyvää seksuaalista vallankäyttöä.

Perustuslain mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Seksuaalinen häirintä rikkoo tätä perus- ja ihmisoikeutta ja voi aiheuttaa monia kielteisiä seurauksia erityisesti lasten ja nuorten kehitykselle. Seksuaalista häirintää esiintyy yhteiskunnan eri osa-alueilla, myös kouluissa. Lukiolain (629/1998) sekä ammatillisen koulutuksen lain (53/2017) mukaan opiskelijoilla tulee olla oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Lisäksi yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) kieltää häirinnän yhdenvertaisuuslain mukaisten syrjintäperusteiden, kuten alkuperän, seksuaalisen suuntautumisen, kielen, uskonnon, vammaisuu-

den tai terveydentilan perusteella. Yhdenvertaisuuslain mukaan henkilön ihmisarvoa tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti loukkaava käyttäytyminen on häirintää, jos sen välityksellä luodaan henkilöä halventava tai nöyryyttävä tai häntä kohtaan uhkaava, vihamielinen tai hyökkäävä ilmapiiri. Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskeluhuollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan oppilaitoskohtainen opiskeluhoitosuunnitelma. Opiskeluhoitosuunnitelmaan on kirjattava muun muassa suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Lisäksi oppilaitoksilla tulee olla oppilaitoskohtainen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma, jonka yhtenä osana on seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäiseminen. (Opetushallitus, 2018.)

Opinnäytetyön tutkimuksen kehittämisen kohteena ovat toisen asteen opiskelijoiden, opettajien ja yhteisöllisen opiskelijahuoltoryhmän jäsenten kokemukset siitä, kuinka seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutuneita opiskelijoita voidaan auttaa sekä miten seksuaaliseen häirintään tulisi puuttua ja miten sitä voisi ennaltaehkäistä. Opinnäytetyö tehdään tutkimuksellisenä kehittämistoimintana, jonka tarkoituksena on luoda tarkistuslista toisen asteen oppilaitoksille seksuaalisen häirinnän vastaiseen työhön. Sen tarkoituksena on ohjeistaa, kuinka oppilaitoksissa voidaan puuttua seksuaaliseen häirintään ja kuinka seksuaalista häirintää kokenut opiskelija tulee kohdata työntekijöiden toimesta. Tarkistuslista laaditaan opiskelijoiden ja koulun henkilökunnan ajatusten, toiveiden ja kehittämisideoiden pohjalta. Näin ollen, opinnäytetyön päämääränä on olla työelämää kehittävä. Opinnäytetyö toteutetaan oppilaitosyhteistyönä LAB-ammattikorkeakoulun ja Laurea-ammattikorkeakoulun välillä.

2 Seksuaalisuus

WHO (World Health Organization) on määritellyt seksuaalisuuden sisältävän sukupuolen, sukupuoli-identiteetin ja -roolit, seksuaalisen suuntautumisen, eroottisuuden, nautinnon, läheisyyden sekä lisääntymisen. Seksuaalisuutta koetaan ja ilmaistaan ajatuksissa, fantasioissa, toiveissa, uskomuksissa, asenteissa, arvoissa, käyttäytymisessä, tavoissa, rooleissa sekä suhteissa. Seksuaalisuus voi sisältää kaikki edellä mainitut ulottuvuudet, vaikka niitä ei aina ilmaistaikaan. Seksuaalisuus on luonnollinen osa ihmisen kehitystä kussakin elämänvaiheessa ja se käsittää fyysisiä, psyykkisiä sekä sosiaalisia tekijöitä. Seksuaalisuuteen vaikuttavat muun muassa biologisten, psykologisten, sosiaalisten, taloudellisten, poliittisten, kulttuuristen, historiallisten sekä uskonnollisten tekijöiden välinen vuorovaikutus. (WHO, 2010.)

Seksuaalisuus on erottamaton osa ihmisenä olemista ja se on paljon enemmän kuin seksi, lisääntyminen ja sukuelimet. Seksuaalisuus on osa ihmisyyttä aina syntymästä kuolemaan saakka ja elämänkulun myötä se muuttuu, kasvaa ja kehittyy. (Aaltonen 2012, 68.) Se miten seksuaalisuus ihmisessä muotoutuu, riippuu monista elämässä koetuista asioista. Seksuaalisuuden merkitys on moninainen ja se merkitsee ihmisille eri asioita. On mahdotonta sanoa, miten joku toinen määrittelee tai kokee seksuaalisuuden, sillä elämässä koetut tapahtumat ja tunteet

muovaavat niin ihmisyyttä, kuin käsitystä maailmasta ja seksuaalisuudestakin. (Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 10.)

2.1 Nuoren seksuaalinen kehitys

Nuoruusikä katsotaan usein alkavaksi keskimäärin 10-12 -vuoden iässä ja päättyvän 18-22 vuotiaana. Murrosikä alkaa nuoruusiän alusta ja kestää usein kahdesta viiteen vuoteen. Murrosiässä nuori kokee seksuaalisuuteen liittyvät asiat ensimmäistä kertaa omakohtaisesti. Ne voivat olla samalla hämmentäviä, kiinnostavia ja kiihottavia. Nuoruus- ja murrosikä ovat herkkää aikaa, jolloin nuori usein luonnostaan suojaa keskeneräistä itseään ja tarvitsee erityistä huolenpitoa ja läsnäoloa aikuiselta. (Aho ym. 2008, 12.)

Nuoren seksuaalista kehittymistä voidaan tarkastella kolmesta eri näkökulmasta. Ensin tarkastelussa on oma keho, jolloin nuori alkaa rakentaa suhdetta omaan vartaloonsa sekä sen muutoksiin. Nuori opettelee elämään muuttuvan kehonsa sekä voimakkaiden tunteidensa ja halujensa kanssa. Kehonkuva on usein nuorilla hyvin haavoittuva. Toisessa näkökulmassa nuori alkaa irrottautua vanhemmistaan sekä riippuvuudestaan suhteessa heihin. Nuori alkaa itsenäistyä ja työstää uudelleen suhdettaan vanhempiinsa. Kolmannessa näkökulmassa ystävien ja ikätoverien merkitys kasvaa. Halu hankkia jaetun seksuaalisuuden kokemuksia sekä ratkaisujen ja vastauksien etsiminen omaan seksuaalisuuteen liittyen, korostuvat. (Cacciatore 2006, 205; Aalberg & Siimes 2010, 97-98; Bildjuschkin & Ruuhilahti 2008, 57.)

Nuoren seksuaalisuuteen liittyä erityisesti hämmennys muuttuvasta kehosta ja tunteista. Nuori opettelee ja pohtii, mikä on hyväksyttyä ja mikä ei. Lisäksi nuoren seksuaalinen identiteetti hakee suuntaa ja tunnekriisien kautta opetellaan tunnistamaan omia tunteita sekä ilmaisemaan niitä. Kaikissa näissä nuori tarvitsee läheisten arvostavaa ja hienotunteista tukea ja mahdollisuuden turvalliseen kasvu-ympäristöön. (Aho ym. 2008, 14-17.)

2.2 Nuorten seksuaalioikeudet

Seksuaaliterveyden maailmanjärjestö (WAS - World Association for Sexual Health) on laatinut seksuaalioikeuksien julistuksen. Seksuaalioikeudet ovat universaaleja ihmisoikeuksia ja ne perustuvat tieteelliseen tietoon ihmisen seksuaalisuudesta ja seksuaaliterveydestä. Seksuaalioikeudet kuuluvat ihmisten myötäsyntyiseen vapauteen, arvokkuuteen ja tasa-arvoon, sekä sisältävät sitoumuksen vahingolta suojelemiseen. Seksuaalioikeuksia tulee huomioida ja niitä tulee edistää, kunnioittaa sekä puolustaa kaikin keinoin yhteiskunnissa, jotta ihmisille voidaan taata terve seksuaalisuus. Hyvä seksuaaliterveys on tulos elinympäristöstä, joka toteuttaa seksuaalioikeuksia. (WAS - World Association for Sexual Health, 2014.)

Seksuaalisuus on voimavara, joka auttaa ihmisiä ilmaisemaan tunteita sekä tarpeita. Seksuaalioikeuksien loukkaamisella on usein vakavat fyysiset sekä psyykkiset seuraukset ja nuoret ovat tässä suhteessa erityisen haavoittuvassa asemassa. Toteutuessaan nuorten seksuaalioikeudet

takaavat heille tasapainoisen, nautintoa tuottavan sukupuoli- ja seksuaalielämän. Lisäksi nuorten tekemiin valintoihin vaikuttaa se, miten paljon heillä on tietoa omista seksuaalioikeuksistaan. Nuoret ovat aikuisia joustavampia ja valmiimpia muuttamaan käytöstään ja tutkijoiden mukaan seksuaalioikeudet toteutuvat nopeammin, jos niiden edistäminen aloitetaan nuorista. (Nazarenko 2011, 10-12.) Lisäksi monet ihmiset kiinnostuvat juuri nuoruudessa esimerkiksi yhteiskunnallisista asioista, kuten politiikasta tai etiikasta ja haluavat kiihkeästi vaikuttaa yhteiskunnan epäkohtiin (Aho ym. 2008, 14).

Tärkein lasten ja nuorten seksuaalioikeus on saada kehittyä omantahtisesti ja häiritsemättä omanlaiseensa seksuaalisuuteen. Seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu oikeus nauttia hetero- tai homoseksuaalisuudesta ilman ulkopuolista syyllistämistä tai painostusta. Lisäksi seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kuuluu oikeus elää ilman seksuaalisen hyväksikäytön pelkoa. Lapsia ja nuoria on suojattava erityisesti loukkausteoilta ja aikuisten on kannettava vastuu kaikissa tilanteissa, ettei lasten ja nuorten seksuaalisia oikeuksia rikota. (Cacciatore 2006, 215.)

Seksuaaliterveyden näkökulmasta on äärimmäisen tärkeää, että nuoret ovat tietoisia omista seksuaalioikeuksistaan ja saavat ikä- ja kehitystasonsa mukaista tietoa seksuaalisuudesta. Tieto itsessään ei kuitenkaan pelkästään riitä, vaan nuori tarvitsee lisäksi ohjeita siitä, miten tieto on sovellettavissa toimintaan sekä nuoren omaan elämään. Tieto on yhdentekevää, ellei nuori tiedä, mitä sillä tehdään tai miten tieto koskettaa häntä. Myös aikuisten on hyvä tiedostaa, että seksuaalioikeudet kuuluvat myös nuorille, sillä nuoret tarvitsevat aikuisten apua sisäistääkseen oikeutensa, oman tilanteensa sekä saamansa tiedon. (Aho ym. 2008, 35-36.) Näin ollen nuorilla on oikeus saada tietoa myös seksuaalisesta häirinnästä. Tiedon lisääminen, turvataito-opetukseen sekä seksuaalikasvatukseen panostaminen sekä kriittinen keskustelu ovat tehokkaita tapoja häirinnän ennaltaehkäisyssä nuorten keskuudessa. (Aaltonen 2012, 15, 100.)

Kuvio 1: Nuorten seksuaalioikeudet. Mukaillen Nazarenko (2011).

3 Seksuaalinen häirintä

Sukupuolisen häirinnän (eng. sexual harassment) käsite ulottuu alun perin 1980 -luvun Yhdysvalloista, jolloin seksuaalista häirintää kuvattiin nimenomaan työyhteisössä tapahtuvaa, erityisesti naisiin kohdistuvaa häirintää. Suomessa seksuaalinen häirintä on tullut keskusteluun pitkälti sukupuolisen häirinnän kautta, tasa-arvolaisissa (609/1986). Laki velvoittaa työnantajan puuttumaan ja vastaamaan siihen, ettei työpaikalla tapahdu seksuaalista häirintää tai ahdistelua. (Aaltonen 2009, 15-16; Vilkkä 2011, 34.)

Sukupuolista häirintää ja seksuaalista häirintää on historiallisesti käsitelty usein samaa tarkoittavina. Olennainen ero sukupuolisen ja seksuaalisen häirinnän välillä on kuitenkin se, että sukupuolisella häirinnällä viitataan häirintään, joka loukkaa perinteisiä sukupuolinormeja, maskuliinisuutta ja feminiinisyttä ja aiheuttaa kielteisiä vaikutuksia kohteena olevan sukupuolelle tai sukupuoliryhmitykselle. Seksuaalinen häirintä ei niinkään ole riippuvainen sukupuolesta,

vaan suuntautuu esimerkiksi henkilön seksuaalisiin ominaisuuksiin ja voi loukata henkilön seksuaalista identiteettiä tai seksuaalivähemmistön identiteettiä. (Vilka 2011, 34-35.) Lasten ja nuorten kohdalla seksuaalinen häirintä altistaa heidät ikään kuulumattomalle seksuaalisuudelle ja loukkaa heidän fyysistä tai/ja psyykkistä koskemattomuuttaan (Opetushallitus, 2018).

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä. Käytöksellä loukataan tarkoituksellisesti henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Seksuaalinen häirintä voi ilmetä ainakin seuraavin tavoin:

- sukupuolisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- härskit tai kaksimieliset puheet ja vitsit
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat kaksimieliset huomautukset tai kysymykset
- pornoaineistot, seksuaalisesti värityneet kirjeet, sähköpostit, tekstiviestit tai puhelut
- fyysinen koskettelu
- sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset

(Lähde: Tasa-arvovaltuutettu, 2019.)

Seksuaalisen häirinnän määrittelyssä olennaista on kohteen tulkinta tilanteesta, ei se, mikä tekijän tarkoitus tai uskomus on ollut. Sukupuoliseen tai seksuaaliseen häirintään voi syllistyä myös ajattelemattomuuttaan tai vahingossa. Häirinnällä on useita yhtymäkohtia kiusaamiseen, mutta toisin kuin kiusaamisessa, häirinnässä tekijä ei välttämättä pyri loukkaamaan tai olemaan tarkoituksellisesti ilkeä. Häirintä muuttuu tarkoitukselliseksi etenkin silloin, jos sitä jatketaan, vaikka kohteeksi joutunut ilmaisee pitävänsä sitä vastenmielisenä tai loukkaavana. (Aaltonen 2012, 83-84.)

Seksuaalista häirintää pidetään yleisesti vallankäyttönä, jota voi olla vaikea tunnistaa yksittäisistä tapahtumista. Se tapahtuu usein osapuolten ollessa kahden, jolloin muut eivät ole siitä tietoisia. Seksuaalinen häirintä ei välttämättä ole jokin yksittäinen tapahtuma, vaan se voi olla myös pitkään kestänyt tapahtumien sarja. Se kietoutuu monella tavalla käyttäytymiseen ja käyttäytymistapoihin eri tilanteissa. Seksuaalinen häirintä ei ole vain sanoja, vaan se on teko, jossa yhdistyvät samanaikaisesti käyttäytyminen, ilmeet ja eleet sekä niiden viesti. (Vilka 2011, 37, 44.)

Toisille pyllylle taputtelu, seksistiset viestit, vihjailevat katseet tai flirtti voivat olla päivän piriste ja toiselle ahdistava kokemus, esimerkiksi sen vuoksi, millaisia kokemuksia yksilöllä on ollut aiemmin. Huorittelun, homottelun, raiskauksen tai lapsena seksuaalisen hyväksikäytön

uhriksi joutunut harvoin sietää mitään asiaan viittaavaa omassa lähiympäristössään. Ilman seksuaalisuuteen liittyviä kielteisiä tai traumaattisia kokemuksia elänyt henkilö sallii ehkä enemmän. (Vilka 2011, 37.)

Se, mikä nyky-yhteiskunnassa on seksuaalista häirintää, ei ole kuitenkaan aivan yksiselitteistä. Tämä johtuu osittain siitä, että kyse on hyvin subjektiivisesta ja tunteita herättävästä asiasta. Jokapäiväisessä kielenkäytössä seksuaalisesta häirinnästä puhutaan erilaisissa yhteyksissä ja erilaisin termein, jotka tarkoittavat eri asioita eri ihmisille. Tunne siitä, että juuri minua on häiritetty seksuaalisesti, voi olla todella vahva ja kun asiaa aletaan tutkimaan, voikin käydä niin, ettei teko tai tapahtuma täytäkään lain tunnusmerkistöä. Tämä voi johtua siitä, että eri lakien määritelmät seksuaalisesta häirinnästä ovat osittain päällekkäisiä ja eri viranomaiset soveltavat niitä samanaikaisesti. Lisäksi laintulkinta täsmentyy vähitellen oikeuden käytön ja tuomioistuinkäytännön perusteella. (Pyykönen & Pyykönen 2019, 6.) Myös aiheeseen liittyvä lainsäädäntö on osittain melko tuoretta; esimerkiksi laki seksuaalisesta ahdistelusta (Rikoslain 39/1889 20.luku, 5 a §) tuli voimaan vasta vuonna 2014.

Seksuaalinen häirintä kokemuksena viittaa niin tapahtumiin ja olosuhteisiin, kuin niiden välisiin eroihin. Ne kytkeytyvät sosiaaliseen aikaan ja paikkaan, kuten suhteisiin, rakenteisiin ja instituutioihin ja niiden kautta ikään, sukupuoleen tai etnisyyteen. Seksuaalisen häirinnän kokemukset arvioidaan ja arvotetaan aina niiden harmillisuuden tai harmittomuuden mukaan. (Vilka 2011, 181.)

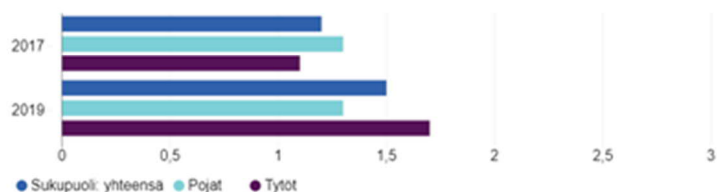
3.1 Seksuaalinen häirintä tutkimuksissa

Lukuvuotena 2016-2017 lukioista 21 prosentilta ja ammatillisilta oppilaitoksilta 18 prosentilta puuttui yhteinen käytäntö seksuaaliseen häirintään puuttumiseen (Opetushallitus, 2018). Lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten pojista 8 prosenttia ja tytöistä 30 prosenttia on kokenut seksuaalista häirintää. Suurin osa tyttöjen kokemasta seksuaalisesta häirinnästä tapahtuu mobiilisti (tytöistä 15-18 % ja pojista 3-6 % kouluasteesta riippuen) tai julkisessa tilassa (tytöistä 12-16 % ja pojista 2-4 % kouluasteesta riippuen). Yleisimmin tekijä on ystävä tai muu tuttu lapsi tai nuori. Seksuaalisen häirinnän kokemukset ovat huolestuttavan yleisiä erityisryhmiin kuuluvilla kuten seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä edustavilla, ulkomaista syntyperää olevilla, toimintarajoitteisilla ja kodin ulkopuolelle sijoitetuilla nuorilla. (THL, 2017.)

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan seksuaalista häirintää koulussa viimeisen vuoden aikana on kokenut lukiossa 1,3 prosenttia pojista ja 1,7 prosenttia tytöistä. Ammattikoulussa vastaavat luvut ovat 2,4 prosenttia pojista ja 3,6 prosenttia tytöistä. Puhelimessa tai internetissä viimeisen vuoden aikana seksuaalista häirintää on kokenut lukiossa 4,3 prosenttia pojista ja 23,6 prosenttia tytöistä, ammattikoulussa 4,9 prosenttia pojista ja 26,3 prosenttia tytöistä. Julkisessa tilassa seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana on kokenut lukiolaisista pojista 1,7 prosenttia ja tytöistä 18,4 prosenttia, ammattikoululaisista pojista 2,8 prosenttia ja ty-

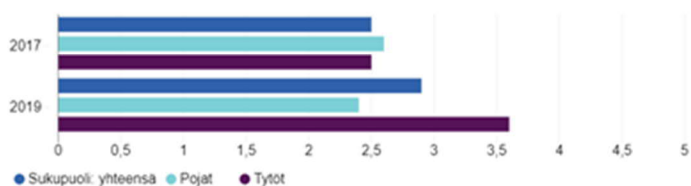
töistä 16,6 prosenttia. (THL, 2019.) Seksuaalisen häirinnän kokemukset ovat kasvaneet seksuaalisen häirinnän osalta koulussa, sosiaalisessa mediassa ja julkisissa tiloissa sekä lukiolaisilla, että ammattikoululaisilla vuodesta 2017, vuoteen 2019.

Kokenut seksuaalista häirintää koulussa vuoden aikana, % Lukio

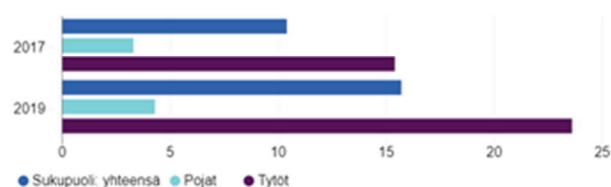
Kuvio 2: Seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana kokeneet lukion opiskelijat. (THL, 2019.)

Kokenut seksuaalista häirintää koulussa vuoden aikana, % Ammattikoulu

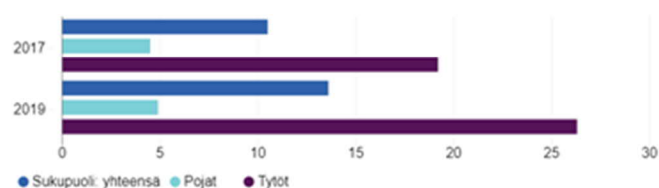
Kuvio 3: Seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana kokeneet ammattikoulun opiskelijat. (THL, 2019.)

Kokenut seksuaalista häirintää puhelimesta tai internetissä vuoden aikana, % Lukio

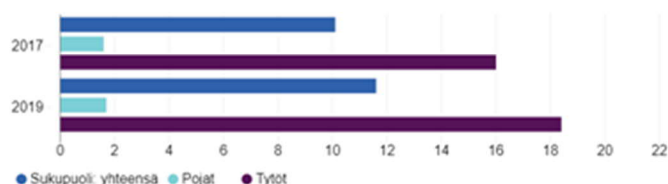
Kuvio 4: Seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana puhelimesta tai internetissä kokeneet lukion opiskelijat. (THL, 2019.)

Kokenut seksuaalista häirintää puhelimesta tai internetissä vuoden aikana, % Ammattikoulu

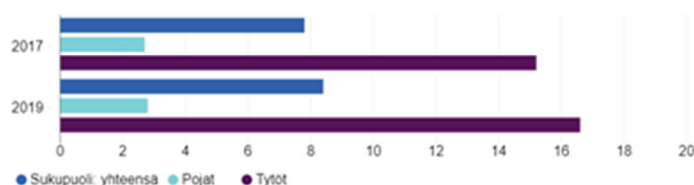
Kuvio 5: Seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana puhelimesta tai internetissä kokeneet ammattikoulun opiskelijat. (THL, 2019.)

Kokenut seksuaalista häirintää julkisessa tilassa vuoden aikana, Lukio

Kuvio 6: Seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana julkisessa tilassa kokeneet lukion opiskelijat. (THL, 2019.)

Kokenut seksuaalista häirintää julkisessa tilassa vuoden aikana, Ammattikoulu

Kuvio 7: Seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana julkisessa tilassa kokeneet ammattikoulun opiskelijat. (THL, 2019.)

Vuoden 2017 tasa-arvobarometrin kyselyn mukaan yli puolet (55%) alle 35 -vuotiaista naisista oli kokenut seksuaalista häirintää viimeisen kahden vuoden aikana. Saman ikäisistä miehistä häirintää oli kokenut 16 prosenttia. Alle 35-vuotiaat naiset ja miehet kertoivat häirinnästä vuoden 2017 tasa-arvobarometrissa hieman useammin kuin aiemmissa barometreissa. Yleisimpiä seksuaalisen häirinnän muotoja olivat loukkaavat kaksimieliset vitsit, härskit puheet ja asiattomat vartaloon tai seksuaalisuuteen liittyvät huomautukset. (Tasa-arvobarometri 2017, 32-38.)

Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuonna 2016 teettämän "Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset" -kyselyn mukaan toisen nuoren tekemää seksuaalista häirintää kokeneita 15-16 -vuotiaita nuoria oli 8 prosenttia ja aikuisen tekemää seksuaalista häirintää oli viimeisen vuoden aikana kokenut 6 prosenttia. Sekä toisen nuoren, että aikuisen tekemä seksuaalinen häirintä oli yleisempää tytöille kuin pojille. Aikuisten tekemän seksuaalisen häirinnän osalta uhreista miltei puolet (46%) oli kokenut tekijän kommentoivan heidän ulkonäköään ja kehoaan seksuaalissävyytteisesti niin, että se tuntui ahdistavalta. Miltei yhtä suuri osa teon uhreista (44%) oli myös kokenut koskettelua (puristelu, kouriminen, lääppiminen), joka tuntui häiritsevältä. Suostuttelua seksuaaliseen kanssakäymiseen oli kokenut 23 prosenttia. Lisäksi 15 prosenttia uhreista oli saanut ahdistelevia tai seksuaalisia viestejä joko tekstiviestillä, sosiaalisessa mediassa tai muuten netin välityksellä. Uhreista noin 10 prosenttia oli kokenut uhkailua tai painostamista seksuaaliseen kanssakäymiseen. Toisen nuoren tekemän seksuaalisen häirinnän osalta luvut olivat pitkälti samankaltaisia, joskin uhkailu ja painostaminen seksuaaliseen kanssakäymiseen oli hieman korkeampi toisen nuoren, kuin aikuisen tekemänä (15%). Lisäksi joka kymmenes uhreista ilmoitti, että tekijä levitti uhrista seksuaalissävyytteisiä kuvia tai juoruja, jotka koettiin halventavina tai loukkaavina. (Näsi 2016, 22.)

Vuonna 2017 tehty yhdysvaltalais tutkimus osoittaa, että seksuaalinen häirintä, alkoholin käyttö ja psyykkiset ongelmat ovat vastavuoroisia ja syy-seuraussuhteessa toisiinsa. Tämän havaitseminen on tärkeä askel kohti sitä, että seksuaalisen häirinnän vaikutuksia sekä mahdollisia seurauksia voidaan ymmärtää. Näin seksuaalista häirintää on mahdollista ehkäistä ja siihen voidaan puuttua erilaisin toimenpitein. Alkoholin käyttö sekä psyykkiset tekijät myötävaikuttavat seksuaaliseen häirintään, mutta myös seksuaalinen häirintä vaikuttaa niihin monenlaisin ilmene-mismuodoin. (Wolff, Rospenda & Colaneri 2017, 368.)

Toisen vuonna 2017 tehdyn yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan, samalla kun huomio kiusaamiseen puuttumiseen on lisääntynyt, huomio seksuaalisen häirinnän tapauksiin sekä huoleen on vähentynyt. Tehokkaat kiusaamisen sekä seksuaalisen häirinnän ehkäisyn toimenpiteet ja menetelmät voivat toteutua, kun hallinto ja henkilökunta ovat tietoisia erilaisista menettelyta-voista ja osaavat erottaa kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän toisistaan ja osaavat käyttää hienotunteisesti oikeita menetelmiä asiaan puuttuttaessa. (Miller & Mondschein 2017, 191.)

Yllä mainittujen tutkimusten sekä nuorille suunnattujen kyselyiden perusteella voidaan todeta, että nuoriin kohdistunut seksuaalinen häirintä on yleistä ja se näyttäisi kasvaneen hieman viimeisten vuosien aikana. Esimerkiksi tuoreimpien kouluterveyskyselyiden mukaan seksuaalinen häirintä on lisääntynyt vuodesta 2017, vuoteen 2019. Tämä kertoo todennäköisesti siitä, että seksuaalinen häirintä tunnistetaan paremmin kuin ennen, osaksi todennäköisesti #metoo-kampanjan vuoksi. Seksuaalinen häirintä on kuitenkin tutkimusten mukaan lisääntynyt ja tämän vuoksi siihen tulee puuttua ja sen ennaltaehkäisyyn kiinnittää huomiota nykyistä enemmän. Seksuaaliseen häirintään puuttumisen näkökulmasta on tärkeää, että se määritellään.

Nuoret, jotka tunnistavat mitä seksuaalinen häirintä pitää sisällään ja hahmottavat miten se ilmenee, osaavat tuoda kokemuksiaan enemmän esille, jolloin asiaan puuttuminen helpottuu.

3.2 Seksuaalinen häirintä oppilaitoksissa

Opiskelijoilla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Turvallinen opiskeluympäristö koostuu psyykkisistä, sosiaalisista ja fyysisistä tekijöistä. Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön kattaa sen ajan, jolloin opiskelija osallistuu opetussuunnitelman tai koulutuksen järjestäjän hyväksymän muun suunnitelman mukaiseen opetukseen tai toimintaan oppilaitoksessa tai sen ulkopuolella. Oppilaitoksella tulee olla yhtenäiset toimintatavat eri opiskeluympäristöissä tapahtuvaa opetusta varten. Seksuaalinen häirintä loukkaa opiskelu- ja työrauhaa sekä yksilönvapautta ja itsemääräämisoikeutta. (Opetushallitus, 2018.)

Kouluilla on velvollisuus puuttua häirintään ja luoda kulttuuria, jossa häirintää ei hyväksytä. Mikäli seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutuneen mielestä oppilaitos on laiminlyönyt velvollisuutensa ryhtyä toimiin seksuaalisen tai sukupuoleen perustuvan häirinnän poistamiseksi siitä tiedon saatuaan, hän voi tasa-arvolain mukaan vaatia käräjäoikeudessa hyvitystä kokemastaan syrjinnästä. (Tasa-arvovaltuutettu -verkkosivut, 2019.)

Yhdysvaltalainen järjestö AAUW (American Association of University Women) raportoi marraskuussa 2018, että yhdysvaltalaiset koulut eivät ilmoita kaikkea seksuaalista häirintää ja seksuaalista väkivaltaa. Järjestön tutkimuksen mukaan naiset yhdysvaltaisissa kouluissa kohtaavat usein seksuaalista häirintää, seksuaalista väkivaltaa tai hyväksikäyttöä. 79 prosenttia luokkasteiden 7-12 kouluista Yhdysvalloissa ei ole ilmoittanut lainkaan seksuaalisesta häirinnästä vuosina 2015-2016. Luku ei ole samankaltainen kuin kokemukset opiskelijoilla. (AAUW, 2018.)

Saman järjestön toisessa tutkimuksessa vuodelta 2011, opiskelijat ehdottivat tutkimuksessa keinoja puuttua seksuaaliseen häirintään. Opiskelijoista 39 prosenttia ehdotti luotettavalle henkilölle puhumista, verkossa tapahtuvaa ilmoittamista ehdotti 22 prosenttia ja aiheesta keskustelemista luokissa 31 prosenttia. Eniten ehdotuksia sai anonymisti ilmoittaminen (57%) ja seksuaalisen häirinnän käytäntöjen tiukka toteuttaminen ja häiritsijöiden rankaiseminen (51%). (AAUW, 2011.)

Nuoruudessa koetun seksuaalisen häirinnän ja väkivallan on arvioitu olevan yksi vakavimmista uhriutumisen muodoista, kun huomioidaan teoista aiheutuvat seuraukset. Lasten oikeuksien sopimuksen 19 artiklan mukaisesti sopimusvaltioilla on velvollisuus ryhtyä koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta muun muassa edellä mainituilta teoilta. Jokaisella nuorella on oikeus kasvaa syrjinnästä ja häirinnästä vapaassa ympäristössä. Turvallisuuden kokemuksella on suuri merkitys nuoren kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille, johon myös seksuaalinen hyvinvointi kuuluu. Häirinnän vastaista ilmapiiriä on tärkeä vahvistaa ja ympäristön reagoinnilla on keskeinen merkitys asian käsittelyn, uhrin avunsaannin ja selviytymisen kannalta. Oppimisympäristön

tulee tukea opiskelijan kasvua, kehitystä ja oppimista. Sen on oltava fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallinen ja tuettava opiskelijan terveyttä. (Aaltonen 2012, 12-14.)

Kiusaaminen tapahtuu joskus seksuaalisen häirinnän avulla. Kun seksuaalinen häirintä kietoutuu kiusaamiseen (eng. sexual bullying), se ei ainoastaan loukkaa henkilön koskemattomuutta, vaan sen lisäksi aiheuttaa henkistä väkivaltaa kohteen seksuaalisuudelle. Seksuaalinen häirintä saattaa usein kytkeytyä kiusaamiseen ja sukupuoliseen häirintään tavalla, jossa on vaikea enää sanoa, mitä tosiasiallisesti tapahtuu. Sanna Aaltosen (2009) tutkimuksessa nuoret toivat esille, että koulussa kaikki nimittelevät (homottelu, huorittelu) toisiaan niin paljon, että nuorten on vaikea tunnistaa, milloin nimittely on kiusaamista tai häirintää ja milloin ei. Esimerkiksi tyttöjen seksuaalista nimittelyä pidettiin jo lähes vakiintuneena käytäntönä ystäväysten kesken. Yleistä koulussa on etenkin seksuaaliseen suuntautumiseen sekä sukupuolen rooliin ja tyyliin liittyvä häirintä. (Aaltonen 2009, 35, 110.)

Ruotsalaisessa tutkimusartikkelissa "Do schools normalise sexual harassment? An analysis of a legal case regarding sexual harassment in a Swedish high school." vuodelta 2017 todetaan, että yksi mahdollinen syy siihen, miksi seksuaalista häirintää oppilaitoksissa voi olla vaikea tunnistaa ja siihen puuttua on, että tietynlaisesta käyttäytymisestä sekä puhekielestä nuorten keskuudessa on tullut niin arkipäiväistä, että ne koetaan nuorille tyypillisenä kommunikointina. Tällöin on riskinä, että seksuaalinen tai sukupuolinen häirintä kouluissa normalisoituu ja siihen voi olla aiempaa vaikeampaa puuttua. (Gådin & Stein, 2017.) Tämä tutkimustulos osoittaa siis samankaltaista suuntausta, kun Aaltosen vuoden 2009 tutkimuskin.

Nuoret eivät välttämättä uskalla puuttua koulussa näkemäänsä häirintään, sillä puuttumalla he voivat joutua seuraavaksi kohteeksi. Puuttumattomuus antaa tilaa seksuaalisen häirinnän kasvulle (Aaltonen 2012, 14). Opettajalla on velvollisuus puuttua välittömästi havaitsemaansa seksuaaliseen häirintään koulussa. Puuttumattomuus voi johtaa tasa-arvolaisissa kiellettyyn syrjintään sukupuolen perusteella. Lisäksi seksuaalinen häirintä voi sisältää tai johtaa myös rikokseksi luokiteltaviin tekoihin, kuten seksuaaliseen ahdisteluun tai väkivaltaan. Tehokas keino sitouttaa koulun henkilökunta seksuaalisen häirinnän vastaiseen työhön, on laatia toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma. Toisen asteen oppilaitoksilla on tasa-arvolain mukainen velvollisuus tasa-arvosuunnitelman laatimiseen. (Aaltonen 2012, 99-101.)

3.3 Häirinnän vaikutukset nuoreen

Seksuaalinen häirintä vahingoittaa lapsen ja nuoren omaa seksuaalista kehitystä. Se kohdistuu henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja on siksi verrattavissa fyysiseen tai henkiseen väkivaltaan. Häirintä saattaa aiheuttaa häirinnän kohteelle omanarvontunnon alenemista, itseluottamuksen murenemistä sekä oman hyvinvoinnin ja jaksamisen heikkenemistä. Lapset ja nuoret saattavat lisäksi reagoida seksuaaliseen häirintään käyttäytymällä esimerkiksi koulussa yliseksuaalisesti, aggressiivisesti tai pelokkaasti, näkemällä painajaisia, masentumalla, ahdistumalla tai kärsimällä keskittymisvaikeuksista. (Vilkkä 2011, 100, 129-130.) Lisäksi psyykkinen rasitus

voi käydä ylivoimaiseksi ja uhri voi saada esimerkiksi stressi- tai fyysisiä oireita ja sairastua. Seksuaalisella häirinnällä voi olla myös vaikutuksia uhrin itsetuntoon, koska häiritsijä voi mitätöidä uhrin saavutuksia kiinnittämällä huomiota vain uhrin ulkomuotoon tai fyysiseen olemukseen. Seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutuminen on usein ahdistava ja hämmentävä kokemus. (Kauppinen & Purola 2001, 29.)

Vuonna 2011 American Association of University Womenin (AAUW) laajan, yläaste- ja lukioikäisille teettämän kyselytutkimuksen mukaan tytöt toivat poikia useammin esille, että seksuaalinen häirintä vaikutti heihin negatiivisesti. Yleisimmiksi seksuaalisen häirinnän seurauksiksi nuoret kertoivat univaikeudet (tytöistä 22%, pojista 14%), haluttomuuden tulla kouluun (37% tytöistä, pojista 25%) tai halun muuttaa tapaa, jolla he kulkevat koulumatkat (tytöistä 10%, pojista 6%). Tutkimuksessa oli havaittavissa, että seksuaalinen häirintä vaikutti nimenomaan tyttöjen koulumenestykseen, sillä seksuaalisen häirinnän kokemukset lisäsivät poissaoloja ja heikensivät tyttöjen suoriutumista opinnoista. (AAUW, 2011.) Seksuaalisella häirinnällä on siten todettu olevan vaikutusta uhrin koulunkäyntiin ja sitä kautta jatkomahdollisuuksiin opiskelussa. (Aaltonen 2009, 243).

Häirintä vaikuttaa koko oppilaitokseen. Sen lisäksi, että se vahingoittaa kohteeksi joutuvaa nuorta, se vaikuttaa myös häiritsijään itseensä. Häirintä on usein prosessinomaista, jolloin se on alitajuisesti läsnä myös häiritsijän arjessa, aiheuttaen tälle esimerkiksi keskittymis- sekä motivaatiopulmia. Ympärillä olevat opiskelijat aistivat helposti häirinnän ilmapiirin, jolloin negatiiviset vaikutukset kertautuvat luokassa ja koulussa. Tämän seurauksena koulussa voi alkaa esimerkiksi esiintyä enemmän salailua ja juoruilua, pelkoa, vastakkainasettelua, poissaoloja sekä opintojen keskeytyksiä. (Aaltonen 2012, 90-91.)

Nuoret ovat tietoisia heihin liittyvistä riskeistä ja sillä on vaikutusta etenkin tyttöjen toimintatapoihin. Aaltosen (2008, 48-54) tekemän tutkimuksen mukaan tyttöjen käsitykset riskeistä julkisilla paikoilla liittyvät ensisijaisesti oman kehon puolustamiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja väkivallan kohteeksi joutumiseen. Ne vaikuttavat tyttöjen vapaa-ajanvietto tapoihin ja liikumistottumuksiin sen mukaan, millaisella alueella he elävät ja asuvat ja millaista viestiä alueen turvallisuudesta tytöt ovat saaneet. Myös seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret säätelevät olemustaan ja käyttäytymistään häirinnän ehkäisemiseksi.

3.4 Nuoren kohtaaminen

Seksuaalinen häirintä on nuorelle usein hämmentävä kokemus, eikä nuori välttämättä osaa tai uskalla kertoa kokemastaan. Nuori saattaa esimerkiksi pelätä, että kertomalla häirinnästä tilanne pahenee, eikä siihen puututa kunnolla tai ei puututa lainkaan. Nuori saattaa myös syyttää itseään tapahtuneesta, epäilee tai aliarvioi omaa kokemustaan tai pyrkii ohittamaan häirinnän vaikutukset ja uskoo, että se loppuu, mikäli hän jättää sen huomioimatta. Toisinaan myös omaa käyttäytymistä tai pukeutumista pyritään muuttamaan, jotta häirintä saataisiin loppumaan. Häiritsijä saattaa myös uhkailla tai hyvittää ja uhri pelkää kostoa, kantelijaksi leimautumista

tai sitä, että puuttuminen vaatisi esimerkiksi oman seksuaalisen suuntautumisen paljastamista. (Ei meidän koulussa, 2014.)

Tutkimusten mukaan seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutuminen aiheuttaa useimmille masentuneisuutta ja itesyytöksiä. Tämän vuoksi on äärimmäisen tärkeää, ettei näitä tuntemuksia uhrin kohdalla lisätä tai vahvisteta, mikäli hän kertoo joutuneensa häirinnän kohteeksi. Ikävästä kokemuksesta kertovaa ei tule kohdella kaltoin, esimerkiksi vähättelemällä tai syyllistämällä häirinnän kohteeksi joutunutta. Häirinnän kokemus on aina yksilöllinen ja olosuhteista riippuvainen. Myös häirintään reagoinnissa on otettava huomioon nuorten yksilöllisyys. On tärkeää kuulla, miten nuori itse koki asian ja millaisia tunteita se hänessä herätti. (Viikka 2011, 89.)

Helsingin kaupungin nuorisopalvelut ja Nuorten Exit julkaisivat syyskuussa 2019 "Ei seksuaaliselle kaltoinkohtelulle" -nimisen oppaan, jossa annetaan ohjeistusta siihen, miten seksuaalista kaltoinkohtelua kokenut nuori tulisi kohdata. Oppaasta nostettiin muutamia kohtia esille, joita tulisi ottaa huomioon silloin, kun nuori kertoo kokemastaan seksuaalisesta häirinnästä:

- Kiitä nuorta luottamuksesta. Pysy rauhallisena ja kannattele nuorta.
- Usko nuorta. Älä kyseenalaista, vaikka kertomus ei olisi looginen.
- Rohkaise nuorta kertomaan.
- Kerro, ettei nuori ole syyllinen tilanteeseen ja ettei hän jää asian kanssa yksin.
- Ohjaa nuori tarvittaessa keskusteluavun piiriin (esimerkiksi kuraattori tai psykologi)
- Vie asiaa eteenpäin oppilaitoksen toimintamallin mukaisesti, jotta häirintään puututaan.

Ohjeistuksessa lisäksi korostetaan, että nuoren kertomus tulee kohdata empaattisesti ja ottaa vakavasti. Rauhallinen ja turvallinen ilmapiiri edesauttaa asian käsittelyä ja nuoren mahdollisuutta toipua. (Helsingin kaupunki & Nuorten Exit, 2019.)

Häpeä estää usein nuorta kertomasta kokemastaan seksuaalisesta kaltoinkohtelusta. Esimerkiksi Pelastakaa Lapset -järjestön teettämän tutkimuksen mukaan lähes 50 prosenttia tytöistä ja yli 20 prosenttia pojista ei kertoisi seksuaalisesta häirinnästä ja kiusaamisesta aikuisille häpeän vuoksi. (Pelastakaa Lapset, 2018.) Seksuaaliseen kaltoinkohteluun, kuten häirintään, liittyvää häpeää on mahdollista purkaa ottamalla nuoren kanssa asia avoimesti ja rauhallisesti puheeksi. Seksuaalisesta kaltoinkohtelusta olisi tärkeää puhua myös silloin, kun mitään ei ole sattunut. Ottamalla asia puheeksi oppilaitoksissa esimerkiksi yhteisöllisessä opiskeluhollossa tai oppitunneilla, antaa nuorille luvan puhua aiheesta ja antaa viestin aikuisilta, että he kestävät kuulla vaikeitakin asioita. Lisäksi nuori saa kokemuksen siitä, ettei jää asian kanssa yksin. Puheeksi ottajan ei tarvitse olla aiheen asiantuntija, vaan taito kohdata, kuunnella sekä tukea nuorta riittää. (Nuorten Exit, 2019.)

Suomen Punainen Risti on julkaissut ohjeet siihen, kun lapsi, nuori tai aikuinen on kokenut jotakin järkyttävää. Ohjeessa on listattu tunteita, joita henkilö voi tuntea lähipäivinä tapahtumasta. Ohjetta voidaan soveltaa seksuaalista häirintää kokeneelle. Ohjeessa tuodaan esille, että järkyttävän kokemuksen jälkeen on tervettä ja normaalia, että henkilö reagoi tapahtumaan. Voimakkaita tunteita saattaa aiheuttaa myös ajatus, mitä olisi voinut tapahtua. Kaikki tuntuu epätodelliselta ja painajaismaiselta ja henkilön voi olla vaikea ymmärtää ja hyväksyä tapahtunutta. Henkilö saattaa potea päänsärkyä, voida pahoin, palella, hikoilla tai tuntea lihasjännitystä. Henkilö saattaa olla aivan turta tai tunteet purkautua voimakkaasti esimerkiksi itkuisuutena; voi tuntea syyllisyyttä, vihaa, pelkoa, surua tai helpotuksen tunnetta. Nukahtaminen voi olla vaikeaa tai uni on katkonaista. Tapahtuma käväisee yhä uudestaan mielessä. Henkilö tunnistaa hajuja ja ääniä, näkee tapahtuman yksityiskohtia ja pelkää, että sama kauheus toistuu, on tulossa "hulluksi" tai jäämässä yksin. Henkilö kokee tarvetta ymmärtää tapahtunutta, esimerkiksi tietää syy tai löytää syyllinen. (SPR, 2017.) Seksuaalista häirintää kohdanneella tapahtuma saattaa siis herättää hyvin moninaisia tunteita. Reagoiminen tapahtuneeseen on yksilöllistä ja on hyvä muistaa, että esimerkiksi tapahtuneesta kertominen ei aina ole johdonmukaista tai loogista. Oppilaitoksen henkilökuntaa olisi tärkeää kouluttaa aiheeseen liittyen, jotta häirinnästä kertovaa voitaisiin ymmärtää ja tukea tilanteessa mahdollisimman hyvin.

3.5 Ennaltaehkäisy ja puuttuminen

Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että opiskeluhuollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan oppilaitoskohtainen opiskeluhoitosuunnitelma. Opiskeluhoitosuunnitelmaan on kirjattava muun muassa suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Jos seksuaalisen häirinnän vastainen toimintamalli mietitään yhdessä, sitouttaa se yhteisön jäsenet sen mukaiseen toimintaan, mikä osaltaan varmistaa sen, ettei kenenkään tarvitse jäädä tilanteessa yksin. Suunnitelman valmistelu edellyttää monialaista yhteistyötä, koska suunnitelma viedään käytäntöön osana kaikkien opiskeluyhteisön aikuisten työtä. Opiskelijoiden osallisuudesta huolehtiminen on tärkeää, koska myös heidän tulee jatkossa sitoutua suunnitelmassa sovittuun ja tuntea toimintatavat. Lisäksi oppilaitoksilla tulee olla oppilaitoskohtainen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma, jonka yhtenä osana on seksuaalisen ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäiseminen. (Opetushallitus, 2018.)

Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyyn sekä puuttumiseen oppilaitoksissa on olemassa erilaisia malleja ja ohjeistuksia. "Ei meidän koulussa - Pysäytä seksuaalinen häirintä koulussa!", on tasa-arvovaltuutetun tuottama oppimateriaali seksuaalista häirintää vastaan yläkouluihin, lukioihin sekä ammattikouluihin. Materiaali on suunniteltu niin, että sen avulla on helppo pitää seksuaalista häirintää käsittelevä oppitunti ja se sisältää muun muassa lyhytvideon, keskustelupohjan aiheeseen liittyen sekä kouluille jaettavan kyselyn seksuaalisesta häirinnästä ja sen yleisyydestä. (Ei meidän koulussa, 2014.)

Opetushallitus on laatinut oppaan seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. Oppaassa korostetaan, miten tärkeää on, että jokainen oppilaitosyhteisöön kuuluva opiskelija ja siellä työskentelevä aikuinen on tietoinen seksuaalisesta häirinnästä ilmiönä, kykenee tunnistamaan sen esiintymismuodot ja puuttuu välittömästi esiin tuleviin tilanteisiin. Oppaassa kuvataan lainsäädännön ja opetussuunnitelmien sekä opetuksen ja opiskeluhoillon tarjoamia keinoja seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja häirintään puuttumiseksi. Opas sisältää toiminta- ja menettelyohjeita koulutuksen järjestäjille, rehtoreille, opettajille, opiskeluhoitopalvelujen henkilöstölle ja oppilaitosten muulle henkilöstölle, opiskelijoille sekä huoltajille. (Opetushallitus, 2018.)

Opetushallituksen laatimassa oppaassa korostetaan, että luottamuksen ilmapiiri kannustaa lasta ja nuorta kertomaan kokemastaan seksuaalisesta häirinnästä. Lähtökohtana on opettajien ja koulun muun henkilökunnan kiinnostus opiskelijoiden kuulumisia kohtaan sekä rohkaiseminen ilmoittamaan kokemastaan häirinnästä luotettavalle aikuiselle. Ilmiön yhteinen käsitteleminen, esimerkiksi seksuaalikasvatuksen avulla, auttaa lapsia ja nuoria tunnistamaan häirinnän erilaiset muodot sekä toimimaan ahdistaviksi tai vaikeiksi kokemissaan tilanteissa. (Opetushallitus, 2018.)

Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmassa vuosille 2014-2020 yhdeksi tavoitteeksi on asetettu seksuaalikasvatuksen lisääminen kasvatus- ja opetustoimintaan niin peruskouluissa, toisella asteella kuin aikuisväestönkin palveluissa. Seksuaalikasvatuksella edistetään seksuaali- ja lisääntymisterveyttä. Sen avulla voidaan vaikuttaa opiskelijan tietoihin, taitoihin ja asenteisiin sekä lisätä yhdenvertaisuutta ja kunnioitettavaa suhtautumista seksuaalisuuteen. Seksuaalisen häirinnän ehkäisyssä seksuaalikasvatuksella on merkittävä rooli. (Klemetti & Raussi-Lehto 2016, 38, 46-49.) Nuorilla on oikeus saada tietoa seksuaalisesta häirinnästä. Tiedon lisääminen ja kriittinen keskustelu ovat tehokkaita tapoja ennaltaehkäistä häirintää nuorten keskuudessa. Keskustelu auttaa nuoria rajaamaan, hahmottamaan ja nimeämään mikä on häirintää. Tällöin tietoisien ratkaisujen tekeminen sekä oman toiminnan tarkasteleminen helpottuvat. (Aaltonen 2012, 99-100.)

Unescon eli Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön julkaisemassa kansainvälisessä seksuaalikasvatuksen ohjeoppaassa tuodaan esille, että lapsille ja nuorille tulee opettaa omien rajojen ja koskemattomuuden merkitys sekä molempinpuolisen suostumuksen tärkeys seksin lähtökohtana. Lisäksi ohjeet sisältävät seksuaalisen häirinnän ja väkivallan tunnistamisen ja ymmärtämisen toisen henkilön ihmisoikeuksia loukkaavaksi. (Unesco, 2018.) Seksuaalikasvatuksen ensisijaisena lähtökohtana seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä on kasvattaa lapset ja nuoret asenteisiin ja tapoihin, jotka tukevat jokaisen yksilön oikeutta koskemattomuuteen, vapauteen ja itsemääräämiseen. Lisäksi seksuaalisen häirinnän ehkäisyssä yhteisten pelisääntöjen sopiminen ja häiriöttömän toimintakulttuurin luominen eri yhteisöihin on tärkeää, oli kyseessä sitten oppilaitos tai työpaikka. Toimintatapojen ja tapakult-

tuurin oppiminen yhteisössä edellyttää elämäntaitoa. Elämäntaito on käytännön osaamisen soveltamista tilanteeseen, hetkeen, ympäristöön, paikkaan ja tapaukseen, oman henkilökohtaisen aseman mukaisesti. (Vilka 2011, 154, 181.)

Vaikka koululla ja sen henkilökunnalla on velvollisuus puuttua ja ennaltaehkäistä seksuaalista häirintää, suurin ongelma häirityn sekä sen henkilökunnan jäsenen, kenelle nuori tilanteestaan kertoo, on se, että yhteisiä menettelytapoja tai toimintamalleja ei erilaisista ohjeistuksista sekä laista huolimatta välttämättä ole. Monessa koulussa esimerkiksi opettajia on ohjeistettu huonosti tai puutteellisesti seksuaaliseen häirintään liittyvien tilanteiden varalta. Häirintätilanteessa opettajan tulisi toimia aktiivisesti, tukea häirittyä ja ohjata hänet oikeanlaisen avun sekä tukipalveluiden piiriin. Aktiivinen toiminta kuitenkin usein kaatuu siihen, että opettaja pelkää jäävänsä vaikeassa tilanteessa yksin häirityn opiskelijan kanssa. (Vilka 2011, 94-95.)

Suomalaisten tutkijoiden tutkimusartikkelissa vuodelta 2016 havaittiin yhteys seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutuneilla opiskelijoilla ja perhetaustaan liittyvillä tekijöillä. Kaikenlaiset seksuaalisen häirinnän kokemukset olivat työillä yleisempiä kuin pojilla. Vanhempien työttömyys, asuminen vain toisen vanhemman luona ja vanhemman alhainen koulutustaso liittyivät suurempaan todennäköisyyteen seksuaalisen häirinnän kokemusten raportoimisessa. Vanhempien läsnäolo nuoren elämässä liittyi siihen, että seksuaalisen häirinnän kokemuksia oli vähemmän. (Kaltiala-Heino, Fröjd & Marttunen 2016, 11.) Nuoret toivovat ja tarvitsevat ihmissuhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen toisten tukea ja apua. Näitä taitoja lapset ja nuoret oppivat parhaiten läsnä olevilta turvallisilta aikuisilta. Jos tällaisia ei ole lähellä, nuori etsii heidät itse. Tällöin riski ei-toivottuihin suhteisiin, häirintään sekä hyväksikäyttöön kasvavat. (Vilka 2011, 158.)

Vaikka seksuaalinen häirintä on henkilökohtainen kokemus, se kietoutuu osaksi yhteiskuntaa uhrin tarvitsemien tukipalveluiden kautta. Esimerkiksi traumaperäisen stressihäiriön hoitoaika on pitkä ja vaatii erikoissairaanhoidon. (Vilka 2011, 103.) Lisäksi kuten aiemmissa kappaleissa ja niissä esitetyissä tutkimuksissa todetaan, seksuaalinen häirintä heikentää etenkin tyttöjen koulumenestystä sekä mahdollisuuksia jatko-opiskeluiden suhteen. Seksuaalinen häirintä työpaikalla taas johtaa usein siihen, että häiritty vaihtaa työpaikkaa tai jopa kokonaan alaa. Häirinnän kokemus saattaa viedä luottamuksen koko alaa kohtaan ja naisilla usein pohdintaan omasta asemasta työmarkkinoilla. (Vilka 2011, 100.)

3.5.1 Toimintamalleja maailmalta

Opinnäytetyön työstämisen aikana selvitettiin, millaisia toimintamalleja seksuaalisen häirinnän puuttumiseen sekä ennaltaehkäisyyn löytyy muualta kuin Suomesta. Tarkastelemalla sekä käymällä läpi muiden maiden toimintamalleja, voidaan löytää uusia menetelmiä, miten seksuaaliseen häirintään voitaisiin aiempaa tehokkaammin puuttua.

Yhdysvalloissa on paljon lainsäädäntöä liittovaltiotasolla liittyen seksuaaliseen häirintään. Koulutusministeriön kansalaisoikeusosasto on antanut useita ohjeita kouluille vuodesta 2001 lähtien, jotka liittyvät seksuaaliseen häirintään. Koulutusministeriön kansalaisoikeusosasto on antanut neljä määräystä kouluille, joiden avulla seksuaalista häirintää voidaan vähentää. Ensimmäisen määräyksen mukaan kouluihin tulee palkata päätoiminen "Title IX"-koordinaattori. Toisen määräyksen mukaan koulujen täytyy kehittää syrjimisen vastainen ohjelma sekä erilaisia epäkohtia käsittelevä menettelytapa. Kolmanneksi työntekijöitä sekä opiskelijoita tulee kouluttaa aiheeseen liittyen. Neljännen määräyksen mukaan on valittava pätevä tutkija, joka suorittaa koulussa seksuaalisen häirintään liittyvät tutkimukset. (United Educators, 2015.)

"Title IX" -koordinaattorille tulee antaa valmius tehdä linjauksia koskien koulutusta ja menettelytapoihin liittyen ja lisäksi koordinaattorille tulee taata rahoitus sekä riittävä aika täyttää tehtävän vaatimukset. Pääsy koulun tietoihin liittyen esimerkiksi kurinpidollisiin toimiin ja seksuaalisten häirinnän tapauksiin on myönnettävä. Koordinaattorin yhteystietojen tulee olla kouluyhteisön saatavilla ja heidän tulee toimia yhteistyössä keskenään. Koordinaattorin tulee lisäksi havainnoida ympäristöä, olla tietoinen koulujen taustoista sekä tehdä ennalta estävää työtä häirinnän suhteen. (United Educators, 2015.)

"Title IX"-koordinaattorin tehtävänä on kehittää koulukohtainen syrjinnän vastainen ohjelma sekä epäkohtia käsittelevä menettelytapa. Ohjelmassa ja menettelytavassa korostuvat muun muassa seuraavat toiminnot:

- Opiskelijoilla, vanhemmilla ja työntekijöillä tulee olla tiedossa, kuinka seksuaalisen häirinnän tilanteissa menetellään ja kuinka valitus tehdään
- Käsitteet, mitä seksuaalinen häirintä on tai ei ole, on määriteltävä tarkkaan
- Riittävä, luotettava ja puolueeton tutkinta seksuaalisen häirinnän tapauksissa. Molemmilla osapuolilla on mahdollisuus esittää todistajia ja todistusaineistoa
- Ennalta määrätty ja riipeä käsittelyaika (suositus 60 vuorokautta)
- Tutkinnan tulosten julkistaminen kaikille osapuolille, myös huoltajille, mikäli kyseessä alaikäinen opiskelija/opiskelijat
- Viestintä ja vakuuttaminen siitä, että koulu tekee tarvittavat toimenpiteet estääkseen toistuvan häirinnän ja korjaa syrjivät rakenteet

(United Educators, 2015.)

Naapurimaassamme Ruotsissa seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn mallissa korostetaan luottamussuhteiden merkitystä sekä tärkeyttä opiskelijoiden sekä opettajien ja muun henkilökunnan välillä. Kun opiskelijat voivat luottaa siihen, että seksuaaliseen häirintään ja muuhun kiusaamiseen tai syrjintään puututaan, kynnys näistä kertomiselle laskee. Myös opettajien ja muun henkilökunnan läsnäoloa ja kuuntelemisen tärkeyttä tuotiin esille. (Skolverket.se, 2019.) Lisäksi Ruotsissa toimii lasten ja opiskelijoiden oikeusasiamies (BEO), johon häirintää kokenut

nuori voi olla yhteydessä sellaisessa tilanteessa, kun seksuaalisesta häirinnästä on ilmoitettu koulun henkilökunnalle ja/tai rehtorille, mutta häirintä siitä huolimatta jatkuu tai siihen ei koulun puolelta puututa. Oikeusasiamies voi vaatia tällaisessa tilanteessa häiritylle vahingonkorvausta. Oikeusasiamiehen tehtävänä on myös tiedottaa sekä muistuttaa kiusaamisen ja häirinnän kieltävästä laista ja valvoa yhdessä koulutarkastusviraston kanssa, että lakia turvallisesta opiskeluympäristöstä noudatetaan. (Barn- och elevombudet - BEO, 2019.)

Yhdysvalloissa ohjeistukset ovat perusteellisia ja perustuvat vahvasti lainsäädäntöön ja menettelytapoihin. Ruotsissa malli perustuu enemmän opiskelijoiden ja työntekijöiden välisiin luottamuksellisiin suhteisiin. Näitä malleja tutkiessa pohdittiin, kuinka ohjeistuksia voisi soveltaa Suomeen. Yhdysvalloissa seksuaalinen häirintä on kiellettyä laissa, Suomessa seksuaalinen häirintä ei ole itsessään rikos, mutta saattaa täyttää esimerkiksi kunnianloukkauksen tunnusmerkistön. Seksuaaliseen häirintään puuttuminen voisi Suomessa olla tehokkaampaa ja selkeämpää, jos seksuaalirikoslaissa seksuaalisen ahdistelun lisäksi myös seksuaalinen häirintä olisi kriminalisoitu. Lainsäädäntötyöllä on merkittävä tehtävä siinä, millä tavalla seksuaaliseen häirintään makrotasolla yhteiskunnassa ja mikrotasolla työyhteisöissä ja kouluissa suhtaudutaan. Vaikka kaikki lait eivät suoraan kohdistu seksuaaliseen häirintään, ne vaikuttavat silti välillisesti asenteisiin, käytäntöihin sekä ajattelu- ja toimintatapoihin. (Vilka 2011, 180.)

Ruotsalaisessa mallissa hyvää on se, että painotus on vuorovaikutuksessa ja ihmisten välisissä suhteissa. Kun näihin panostetaan, seksuaaliselle häirinnälle jää vähemmän tilaa. Suomessa olisi hyvä olla myös seksuaaliseen häirintään perehtyneitä ammattilaisia, jotka voisivat koordinaoida seksuaaliseen häirintään liittyvissä asioissa ja puuttua seksuaaliseen häirintään oppilaitoksissa. Tällaista voisi kokeilla esimerkiksi hankkeena, jossa kunta palkkaisi seksuaalisen häirinnän koordinaattorin pilotoimaan seksuaaliseen häirintään puuttumista kyseisen kunnan oppilaitoksissa.

4 Opinnäytetyön menetelmät

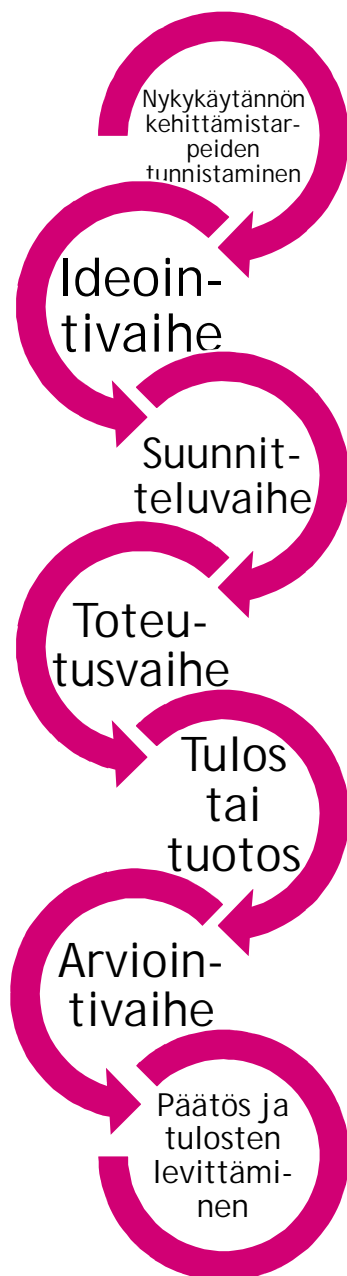
4.1 Tutkimuksellinen kehittämistoiminta

Kehittämistoiminta nojautuu käsitykseen siitä, mikä on kehitettävä kohde, mitkä ovat kohteen perustelut ja rajaukset, mikä on kehittämisen tavoite, millaisin kehittämisen menetelmin tai välinein kohteessa olevat asiat voidaan ratkaista, miten tehdään arviointi sekä mitkä ovat tuotoksen tai tulosten levittämisen tavat ja kanavat. Kehittämistoiminnan tulee perustua ymmärrykseen ja sitoumuksiin sekä toimintaa ohjaaviin sääntöihin. Tämän mukaan kehittämistoiminta nojautuu käsitykseen tiedosta, tiedon tuottamisesta ja saatujen tulosten tai tuotosten tulkinnasta. Käytännön työskentelyssä tämä tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että siihen osallistuvilla on oltava mahdollisen yhteneväinen käsitys kehittämisen kohteesta ja siitä, miten sitä voisi parhaiten ymmärtää, selittää, uudistaa, parantaa tai muuttaa. Käsitystä kohteesta työs-

tetään yhteisellä kielellä ja yhteisillä käsitteillä. Tämä kaikki puolestaan perustuu kehittämistoiminnan metodologisen kokonaisluonteen hahmottamiseen. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 29.)

Kehittämistoiminnan kohdalla ensisijaisena tavoitteena on tyypillisesti jonkin konkreettisen asi-
antilan tai toiminnan muuttaminen. Kehittämistoiminta on ajassa ja paikassa tapahtuvaa, kon-
tekstisidonnaista toimintaa. Kehittämistoiminnalla on siis oma rajattu, suunniteltu, vaiheis-
tettu ja tulosten hyödyntämiseen perustuva tehtävä tietyssä ympäristössä. Lisäksi työskentelyä
ohjaavat yhdessä sovitut säännöt, toimintatavat, kieli ja käsitteet. Kehittämistoiminnassa voi-
daankin oppimisen ja uudelleen tekemisen näkökulmasta nähdä monia innovatiivisuuden pir-
teitä. Siinä voidaan hyödyntää tutkimuksellisia menetelmiä, kuten tiedonkeruumenetelmistä
kyselyitä, haastatteluja tai havainnointia. Näillä pyritään tuottamaan kehittämisen kannalta
oleellista tietoa. Tämän lisäksi kehittämistoiminnassa hyödynnetään myös aikaisempaa tutki-
mustietoa. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 34-35.)

Kehittämistarpeen tunnistaminen on kehittämistoiminnan liikkeelle paneva voima, esimerkiksi
käytännön työssä on ilmennyt jokin muutostarve, jonka vuoksi kehittämistoimintaa lähdetään
toteuttamaan. Tarpeen perustelujen ja alustavan rajauksen jälkeen seuraa luova vaihe, ide-
ointi. Siinä ideoidaan kehittämistarpeen tunnistamisen jälkeen vapaasti, mitä muutettavaa ny-
kykäytännössä on ja miten haluttuun muutokseen päästään. Ideointivaiheessa tarvitaan väli-
neitä, jotka edistävät luovuutta ja moniäänisyyttä. Suunnitteluvaiheessa kehittämistoiminnalle
yleensä nimetään vastuuhenkilöt, jotka lähtevät ideointivaiheen, ja alustavan suunnitelman
jälkeen tarkennetaan kehittämistehtävää. Suunnitteluvaiheessa tehdään taustaselvitystä pe-
rehtymällä kirjallisuuteen ja tutkimustietoon. Toteutusvaihe alkaa heti, kun suunnitelma on
valmis ja hyväksytty organisaatiossa. Toteutusvaiheessa edetään suunnitelman mukaan. On
huomioitava, että usein hyvätkin suunnitelmat tarkentuvat toteutuksen edetessä. Kaikki mate-
riaali on dokumentoitava huolellisesti. Tulokset ja/tai tuotokset kertovat kehittämistoimin-
nassa saaduista hyödyistä ja toiminnan muutoksista halutussa kohteessa. Keskeistä on huomi-
oida toimijoiden ja hyödyn kohteena olevien henkilöiden näkemykset saavutetuista tuloksista
tai muutoksista. Vaikka arviointivaihe on eroteltu omaksi vaiheekseen, voidaan sen ajatella
sisältyvän kaikkiin vaiheisiin syklisten ja reflektiivisten periaatteiden ohjaamina. Arviointia voi
kehittämistoiminnassa tapahtua ennen arvioitavaa toimintaa, toiminnan aikana ja toteutuksen
päätyttyä. Arviointivaiheessa laaditaan loppuraportti, joka on kirjallinen selostus kehittämis-
toiminnasta. Kehittäminen on onnistuneesti suoritettu, kun sille asetetut tavoitteet ja tulokset
on saavutettu ja loppuraportti kirjoitettu. Päätämismomenttiin liittyy erityisesti sen suunnit-
telu, mitä tuloksille tai tuotokselle tapahtuu jatkossa: miten niitä aiotaan hyödyntää sekä miten
laajalle tulokset aiotaan levittää ja implementoida. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017,
56-66.)

Kuvio 8: Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan vaiheet. Salonen 2017, 51.

4.2 Fokusrhythmahaastattelu

Haastattelu on yksi käytetyimmistä tiedonkeruumenetelmistä sekä tutkimus- että kehittämissyöissä. Haastattelu sopii moniin kehittämistehtäviin, sillä sen avulla saadaan nopeasti kerättyä syvällistäkin tietoa kehittämisen kohteesta. Haastattelu on aineistonkeruumenetelmänä hyvä valinta, kun halutaan korostaa yksilöllä tutkimustilanteen subjektina. Yksilöllä on tällöin mahdollisuus tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Jos kehittämiskohde on vähän tutkittu, haastattelulla on mahdollista saada kerätyksi uusia näkökulmia avaavaa aineistoa. Haastattelu kannattaa kehittämissyöissä yhdistää myös toisiin menetelmiin, sillä usein ne tukevat hyvin toisiaan. Haastattelujen tehtävänä voi olla esimerkiksi asioiden selventäminen

tai syventäminen. Haastattelumenetelmiä on erilaisia. Haastattelun valinta aineistonkeruumenetelmäksi vaatii pohdintaa siitä, minkälaista haastattelua suunnitellaan ja tähän puolestaan vaikuttaa se, millaista tietoa kehittämistyön tueksi tarvitaan. (Ojasalo, Moilanen & Rita-lahti 2014, 106.)

Fokusryhmähaastattelun tavoitteena on jokaisen osallistujan näkökulman selville saaminen ja osallistujien rohkaiseminen erilaisten näkökulmien ilmaisemiseen. Muita pienryhmähaastatteluja käytetään usein konsensuksen rakentamiseen tai ongelman ratkaisuun. Etukäteissuunnittelusta ja strukturoinnista huolimatta fokusryhmähaastattelut noudattavat kuitenkin kvalitatiivisen tutkimuksen keskeisiä olettamuksia. (Ahola 2002, 21.)

Ryhmähaastattelujen tavoitteena on tutkia erilaisia asenteita, käsityksiä ja mielipiteitä. Haastatteluiden tarkoituksena ei siis ole päätöksenteko eikä yhteiseen käsitykseen pääseminen. Fokusryhmien on tarjottava ympäristö, jossa erilaisten käsitysten tuottamista rohkaistaan. Onnistuminen saavutetaan fokusryhmätutkimuksen huolellisella etukäteissuunnittelulla ja tutkimushenkilöiden valinnalla sekä kiinnittämällä paljon huomiota ryhmähaastattelujen toteuttamistapaan. Fokusryhmien vetäminen, kysymysten muotoilu ja esittämistapa ja ryhmähaastattelutilan järjestelyt tulee suunnitella huolella. (Ahola 2002, 22.)

Fokusryhmähaastatteluja käytettäessä, on tärkeää selvittää ensin tutkimusongelmat ja määrittää tavoitteet. On mietittävä tutkimustehtävän luonne ja pohdittava, mitä tietoa tarvitaan, ketkä tätä tietoa tarvitsevat ja miksi. On myös pohdittava tarkkaan, onko fokusryhmähaastattelu ylipäättensä sopiva menetelmä tuottamaan vastauksia valittuun tutkimusongelmaan. Sen jälkeen, kun tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoitteet on jäsennelty, ryhmähaastattelujen vetäjät laativat haastattelun kulkua ohjaavan oppaan, keskusteluprotokollan. Se tarjoaa kartan, jonka avulla fokusryhmä suunnistaa alusta loppuun. Koska teemojen käsittely ryhmähaastatteluna vie runsaasti aikaa, yleisohjeena on, että teemoja saa olla korkeintaan viisi. (Ahola 2002, 23.)

4.3 Learning Café

Yhteistoiminnallisen oppimisen menetelmänä se tarjoaa mahdollisuuden tuottaa tietoa yhdessä. Menetelmän lähtöajatuksena on, että jokaisella ihmisellä on luovuutta, tietoa ja viisautta, jota jakamalla kysymyksiin ja tilanteisiin voidaan löytää uusia toimintamalleja tai ratkaisuja. Hyödyntämällä sekä pienissä ryhmissä että koko suuren ryhmän kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta saadaan esille kollektiivinen älykkyys. (Laaksonen, Koskinen & Salminen 2011, 39.)

Menetelmää varten tarvitaan yhtä monta pöytää kuin on käsiteltäviä teemoja ja kysymyksiä. Pöytiin sijoitetaan tyhjiä paperiarkkeja, post-it-lappuja sekä kyniä ja tusseja. Kullakin pöydällä on oma teema, johon halutaan ideoita tai näkökulmia. Osallistujat jaetaan yhtä suuriin ryhmiin

(esim. 4-6 henkeä). Jokainen ryhmä siirtyy omaan pöytänsä ja muodostaa oman pöytäseurueensa. Kullekin pöydälle valitaan puheenjohtaja/kirjuri, joka pysyy omassa pöydässään koko ajan. Papereihin ja lappuihin ryhmä kirjoittaa vapaasti ideoita ja ajatuksia. Sopivan mittaisen keskustelun jälkeen vaihdetaan pöytää. Ainoastaan puheenjohtaja pysyy omassa pöydässään, muut liikkuvat ryhmänä seuraavaan pöytään, jossa keskustelu jatkuu sen jälkeen, kun puheenjohtaja uudessa pöydässä on ensin lyhyesti kertonut aiemman pöytäseurueen ajatukset. Vaihtojen määrä riippuu aikataulusta, ryhmien koosta ja käsiteltävien teemojen määrästä. Lopuksi puheenjohtajat esittelevät lopputulokset kaikille osallistujille. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 58.)

Kansainvälisesti Learning Café menetelmästä käytetään myös nimitystä World Café. World Café on laajat käyttömahdollisuudet omaava kehittämismenetelmä. Sitä on sovellettu opiskelussa yhteistoiminnallisena opetus- ja oppimismenetelmänä, tutkimustyössä aineistonkeruumenetelmänä, ja terveydenhuollon organisaatioissa työn kehittämiseen ja uusien käytäntöjen luomiseen. World Café:n ideologiaan kuuluvan kahvilamaisen ympäristön järjestämiseen kannattaa nähdä vaivaa tai delegoida tehtävä esimerkiksi osallistujaryhmän vapaaehtoisille. Onnistuakseen menetelmä vaatii tilanteen järjestäjältä perehtyneisyyttä toteutukseen ja sen soveltamiseen sekä tarkan suunnittelutyön tapahtuman tavoitteisiin pääsemiseksi. Stimuloivien aiheiden tai kysymysten antaminen kahvilapöytiin on ratkaisevan tärkeää. (Laaksonen, Koskinen & Salminen 2011, 45.)

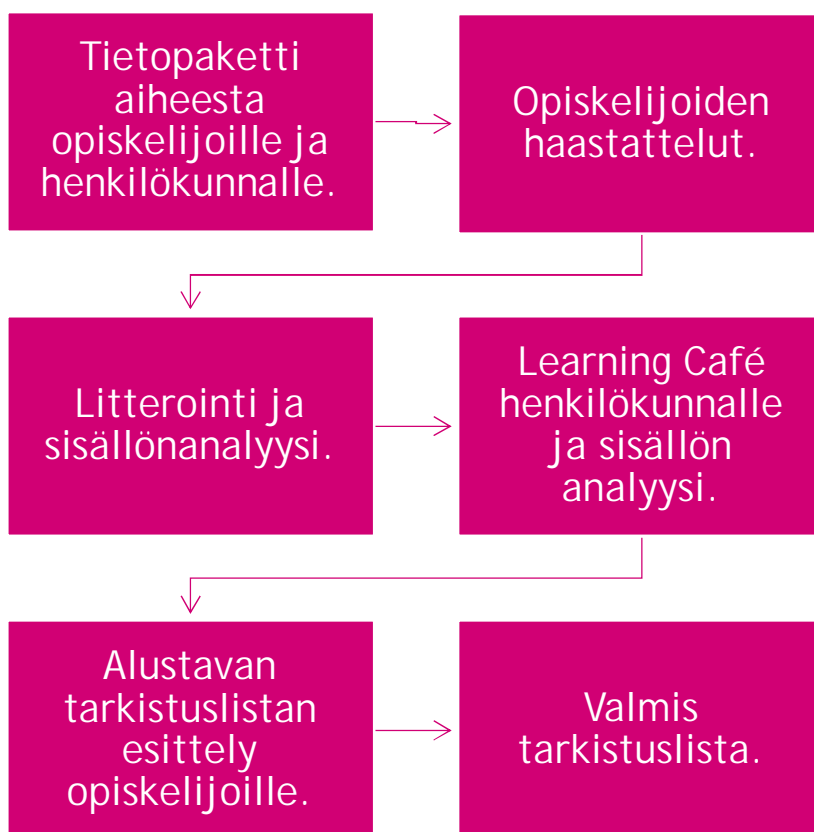
5 Kehittämistoiminnan toteutus

Tutkimuksen kehittämisen kohteena olivat toisen asteen opiskelijoiden, ryhmänohjaajina toimivien opettajien ja yhteisöllisen opiskelijahuoltoryhmän työntekijöiden kokemukset siitä, kuinka seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutuneita opiskelijoita voidaan auttaa. Opinnäytetyö suoritettiin tutkimuksellisenä kehittämistoimintana helsinkiläisessä toisen asteen oppilaitoksessa. Tutkimuksen tavoitteena oli kehittää yhdessä nuorten sekä nuorten kanssa toimivien ammattilaisten kanssa tarkistuslista seksuaalisen häirinnän vastaiseen työhön, jonka avulla seksuaalista häirintää voisi oppilaitoksissa ennaltaehkäistä ja puuttua. Tarkoituksena oli saada etenkin nuorten ääni sekä mielipiteet kuuluviin. Listaan haluttiin sisällyttää myös, kuinka seksuaalista häirintää tai muuta epäasiallista kohtelua kokenut nuori tulisi kohdata, kun nuori kertoo kokemuksistaan jollekin koulun henkilökunnan jäsenelle. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta sopi opinnäytetyön menetelmäksi, sillä sen tavoitteena oli kehittää tarkistuslista, josta opiskelijat hyötyvät. Opiskelijoiden osuus kehittämistyössä on tärkeää, sillä heiltä saadaan arvokasta tietoa siitä, kuinka seksuaalista häirintää kokeneita opiskelijoita tulee kohdata ja auttaa.

Opinnäytetyön tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa on toimintatutkimuksen piirteitä. Menetelminä käytettiin fokusryhmähaastattelun lisäksi Learning Café -menetelmää, jonka tarkoituksena oli kerätä tietoa ja ajatuksia seksuaalisen häirinnän ilmiöön liittyen. Eri menetelmien

yhdistämistä usein suositellaan, sillä niiden avulla saadaan esiin laajempia näkökulmia ja siten voidaan lisätä tutkimuksen luotettavuutta (Hirsjärvi & Hurme 2011, 38).

Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan prosessissa korostuu syklisyys. Ensimmäisessä vaiheessa opiskelijat haastateltiin fokusryhmähaastattelun avulla, josta koottiin haastatteluaineiston käsittelyn avulla materiaali seuraavaa vaihetta varten. Toisessa vaiheessa opettajille ja opiskelijahuoltoryhmän jäsenille järjestettiin Learning Café. Learning Café:sta saatava materiaali koostettiin seksuaalisen häirinnän vastaisen työn tarkistuslistaksi. Kolmannessa vaiheessa alustava malli listasta esiteltiin opiskelijoille ja heiltä kysyttiin mahdollisia tarkennuksia, lisäyksiä tai huomiota listaan. Näin toimimalla syklisyys, jatkuva tutkimusprosessin arviointi ja oman toiminnan reflektointi auttoivat pääsemään luotettavaan toimivaan lopputulokseen.

Kuvio 9: Opinnäytetyön vaiheiden eteneminen.

Saadusta materiaalista työstettiin seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyyn sekä puuttumiseen tarkoitettu tarkistuslista ja tarkoituksena on jakaa se kaikkiin Helsingin toisen asteen lukioihin sekä ammatillisiin oppilaitoksiin. Toiveena on, että sitä hyödynnettäisiin oppilaitosten toimintasuunnitelmassa koskien seksuaaliseen häirintään puuttumista sekä ennaltaehkäisyä.

5.1 Opiskelijoiden fokusryhmähaastattelu

Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan ensimmäisen osio, eli fokusryhmähaastattelu, toteutettiin helsinkiläisessä toisen asteen oppilaitoksessa torstaina 12.12.2019. Opiskelijoille oli lähetetty saatekirje sekä materiaali seksuaaliseen häirintään liittyen (liite 5.) maanantaina 9.12.2019, jotta he voivat ennen haastattelua tutustua aiheeseen sekä tietoihin koskien opinnäytetyön aihetta.

Menetelmäksi valikoitui fokusryhmähaastattelu, sillä sen avulla pystyttiin rajaamaan teema koskemaan seksuaalista häirintää. Fokusryhmähaastattelu oli käytännöllinen, ei vaatinut suuria ennakkojärjestelyjä ja se koettiin sopivaksi tutkimukselliseen kehittämistoimintaan sekä tutkimuskysymyksiin. Seksuaalinen häirintä saattaa teemana olla vaikea ja osalle myös henkilökohtainen, jonka vuoksi haastattelumenetelmän oli oltava mahdollisimman vapaamuotoinen sekä avoin. Fokusryhmähaastattelu rohkaisee vuorovaikutukselliseen keskusteluun, jonka vuoksi se sopii seksuaalisesta häirinnästä keskustelemiseen. Lisäksi se oli toimiva tämän kokoiselle osallistujamäärälle. Fokusryhmähaastattelun avulla haluttiin saada syvällistä tietoa opiskelijoilta koskien seksuaalista häirintää ja mahdollisimman paljon materiaalia kehittämistoimintaan.

Ahola (2002, 21-22) on todennut Kruegeriin (1994) ja Vaughniin ym (1996) viitaten, että ryhmähaastattelu antaa mahdollisuuden kerätä monipuolista tietoa kiinnostuksen kohteena olevasta aihepiiristä. Tietoa ei kerätä ainoastaan siitä, mitä on tapahtunut ja mitä mieltä ollaan, vaan myös, miten ja miksi, sekä minkälaisia näkemyksiä, kokemuksia, asenteita ja odotuksia aiheeseen liittyy. Menetelmä sijoittuu osallistuvan havainnoinnin ja luonnollisen ryhmätilanteen tarkkailun ja strukturoidun yksilöhaastattelun välimaastoon. Tietoa saadaan sekä osallistujien keskustelupuheenvuoroista, että vastauksista haastattelukysymyksiin. Koska fokusryhmähaastattelu sisältää ryhmän keskinäisen vuorovaikutuksen, se on yksilöllistä haastattelua lähempänä arkielämää, jossa mielipiteet, asenteet ja tavat muodostuvat, kun ihmiset toimivat sosiaalisessa ympäristössään. Ensinnäkin fokusryhmähaastattelu rohkaisee ryhmän jäsenten keskinäistä vuorovaikutusta. Toiseksi vuorovaikutus muiden kanssa auttaa muodostamaan mielipiteitä tutkitusta aiheesta. Kolmanneksi ryhmä tarjoaa osallistujalle tukea ja rohkaisee häntä suurempaan avoimuuteen.

Ennen sovittua tapaamispäivää ei ollut tiedossa, kuinka monta opiskelijaa haastatteluun on koulun puolelta tulossa ja minkä ikäisiä he ovat. Tämän vuoksi vanhemmille tarkoitettua tiedotetta (liite 3.) ei voitu lähettää Wilma -viestillä etukäteen, vaan tiedote lähetettiin vasta haastatteluiden jälkeen. Tiedote lähetettiin koulun puolelta kaikille toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoiden vanhemmille. Rehtorin kanssa käydyissä tapaamisissa sekä viestinvaihdossa tuotiin esille, että fokusryhmähaastattelua varten tarvitaan vähintään 6-10 opiskelijaa.

Haastattelua varten paikalle saapui kahdeksan opiskelijaa, jotka riittivät tutkimusta varten hyvin. Ennen haastatteluiden aloittamista esittäydettiin, kerrottiin opinnäytetyön aiheesta sekä tavoitteesta ja pyydettiin opiskelijoilta suostumukset haastatteluun suostumuslomakkeiden

(liite 8.) kautta. Tämän jälkeen kerrottiin, miten haastattelusta saatua aineistoa sekä suostumuslomakkeita käsitellään. Kerrottiin, että kun opinnäytetyö on valmis, ne tuhotaan. Lisäksi seksuaalisen häirinnän materiaali käytiin vielä yhteisesti läpi. Yhteisellä läpikäynnillä varmistettiin, että opiskelijoille on selvää mitä seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan, jotta puhutaan samasta asiasta.

Ennen haastattelun alkua opiskelijoille annettiin mahdollisuus kysymyksiin ja sen jälkeen käytiin läpi yhteiset pelisäännöt. Tilanteessa tuotiin esille, että haastattelun aikana kenenkään ei tarvitse kertoa omakohtaisista kokemuksistaan, vaan heiltä haluttiin enemmänkin mielipiteitä sekä ajatuksia seksuaaliseen häirintään sekä sen ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen liittyen. Lisäksi heille kerrottiin, että mikäli joku haastateltavista tuo esille omakohtaisia kokemuksiaan, niitä on kunnioitettava ja mitään kertomuksia ei lähde luokkahuoneen ulkopuolelle. Näin haastatteluun haluttiin luoda turvallinen sekä luottamuksellinen ilmapiiri.

Haastattelu äänitettiin kahdella eri laitteella. Ennen haastatteluita jokaiselle opiskelijalle annettiin numero- sekä värikoodin (esimerkiksi "punainen ykkönen"), joita he käyttivät aina ennen puheenvuoroaan. Näin ollen nuoret eivät olleet haastattelusta tunnistettavissa oikeilla nimillään ja materiaalin litterointi helpottui. Haastattelu aloitettiin pienellä "lämmittelykierroksella", aiheeseen virittäytyen. Lämmittelykierroksen kysymys ei vastannut tutkimuskysymyksiin, vaan sen tarkoituksena oli ainoastaan herättää keskustelua. Tämän jälkeen kysymyksissä edettiin liitteen 1. kysymysrungon mukaisesti. Haastattelu kesti yhteensä 67 minuuttia. Opiskelijat käyttivät melko tasaisesti puheenvuoroja ja antoivat kaikille mahdollisuuden tulla kuulukuksi. Keskustelu oli vapaamuotoista, opiskelijat saivat mielipiteensä kerrottua avoimesti ja heidän välillään keskustelu oli koko haastattelun ajan toisia kunnioittavaa.

Haastattelun jälkeen pidettiin yhteinen ajatuskierros ja opiskelijoilta kysyttiin, millainen olo heille haastattelusta ja sen aikana käydyistä keskusteluista jäi. Moni opiskelija toi esille, että jännittivät keskustelua sekä kysymyksiä aluksi, mutta huomasivat nopeasti, että tila tuntui turvalliselta ja aiheesta oli mielenkiintoista keskustella. Opiskelijat antoivat hyvää palautetta haastattelijalle siitä, ettei keskustelua pyritty ohjaamaan tai keskeyttämään, vaan he saivat vapaasti vaihtaa ajatuksiaan. Moni opiskelija toi esiin, että haastattelussa tuntui luonnolliselta tuoda esiin myös omia kokemuksiaan sekä tuntemuksiaan aiheeseen liittyen. Monelle haastattelu ja keskustelu tuntuivat olevan positiivinen kokemus. Lopuksi teema "ravisteltiin" itsestä pois ja nuorille annettiin mahdollisuus olla opinnäytetyön tekijöihin jälkikäteen yhteydessä sähköpostitse, mikäli haastattelussa tai aiheessa jokin jäi mietityttämään tai he kaipaisivat aiheen tiimoilta jatkokeskustelua. Heitä muistutettiin myös opinnäytetyön kehittämistyön seuraavasta vaiheesta, joka järjestettäisiin oppilaitoksessa 27.2.2020.

Haastattelun jälkeen äänitetty materiaali litteroitiin. Litteroidun materiaalin pohjalta tehtiin taulukkomallinen aineiston analyysi. Litteroidusta materiaalista nostettiin analyysiin kaikki

opiskelijoiden esille tuomat ajatukset, kokemukset sekä ideat, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiin tai olivat tutkimuksen kannalta oleellisia ja tärkeitä. Tämän jälkeen nostot jaoteltiin ylä- sekä alaluokkiin ja pelkistyksiksi. Aineiston analyysistä koottiin keskeisimmät ja tärkeimmät nostot sekä teemat liittyen tutkimuskysymyksiin (liite 6.) ja niiden pohjalta suunniteltiin kysymykset tulevaa Learning Caféa varten (liite 7.). Aineiston analyysin sekä Learning Caféa varten tehdyt nostot lähetettiin tarkistettavaksi ohjaaville opettajille ja heiltä saatiin hyvää palautetta.

5.2 Learning Café henkilökunnalle

Learning Café valittiin menetelmäksi tähän osuuteen, sillä se sopi hyvin suurehkolle joukolle ammattilaisia, jotka ovat tottuneet työskentelemään ryhmissä ja tuottamaan materiaalia. Ryhmät tullaan jakamaan niin, etteivät kaikki opettajat tai opiskelijahuoltoryhmän jäsenet ole samoissa ryhmissä. Tällä tavalla saadaan muodostettua kaikista ryhmistä moniammatillisia. Learning Cafén avulla saadaan kaikkien mielipiteen ja kehittämissideat selville ja sitä kautta paljon arvokasta tietoa käsiteltäväksi ja analysoitavaksi seuraavaa vaihetta varten. Learning Café on menetelmänä tuttu useimmille alan ammattilaisille ja se on helppo toteuttaa. Se oli myös opinnäytetyön tekijöille entuudestaan tuttu tapa kerätä tietoa ja se on todettu toimivaksi.

Learning Café järjestettiin 28.1.2020, samassa helsinkiläisessä toisen asteen oppilaitoksessa, missä nuoret haastateltiin. Learning Caféseeseen oli tarkoitus osallistua opettajien lisäksi myös koulun opiskelijahuollon henkilökuntaa. Learning Café oli toinen osa opinnäytetyöhön kuuluvaa tutkimuksellista kehittämistyötä. Koulun rehtorille oli lähetetty eteenpäin välitettäväksi sama materiaali seksuaalisesta häirinnästä sekä opinnäytetyöstä (liite 5.), joka lähetettiin opiskelijoille. Toiveena oli, että henkilökunta tutustuisi siihen sekä Learning Cafén ideaan ennen tapamista.

Learning Caféseeseen saapui yhteensä yksitoista koulun henkilökunnan jäsentä, joista yksi kuului koulun opiskelijahuoltoryhmään ja loput olivat opettajia. Ennen työstämisen aloittamista opinnäytetyön tekijät esittelivät itsensä ja opinnäytetyön aiheesta sekä tavoitteesta kerrottiin. Henkilökunnalle tuotiin myös esiin, miten Learning Cafésta saatavia tietoja käytetään ja ettei oppilaitos ole tunnustettavissa opinnäytetyöstä. Lisäksi heille kerrottiin, että ennen tätä tapamista on haastateltu opiskelijoita ja muutamia heidän esille tuomiaan ajatuksia nostettiin aiheeseen liittyen ja että Learning Cafén kysymykset on koostettu heidän haastattelunsa pohjalta. Ennen aloitusta käytiin vielä yhteisesti läpi seksuaalisen häirinnän materiaali. Yhteisellä läpikäynnillä varmistettiin, että henkilökunnalle on selvää mitä seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan, jotta puhutaan samasta asiasta.

Ennen aloittamista Learning Caféa varten annettiin ohjeistus. Heille kerrottiin, miten työstämisessä edetään ja minkä kaltaisia vastauksia kysymyksiin toivottiin. Vastauksien toivottiin

olevan mahdollisimman konkreettisia, jotta niistä saataisiin mahdollisimman paljon tietoa tulevaa tarkistuslistaa varten. Tämän jälkeen osallistujat jaettiin kolmeen ryhmään, heidät sijoitettiin kysymysrasteille ja jokaista ryhmää pyydettiin valitsemaan puheenjohtaja, joka ei muiden ryhmän jäsenten tapaan vaihda kierroksilla paikkaa. Tämän jälkeen jokaisella ryhmällä oli noin 15-20 minuuttia aikaa käydä oman rastinsa teemasta keskustelua sekä kirjata syntyviä ajatuksia sekä ideoita paperille ylös. Kun ryhmät vaikuttivat valmiilta, kaikkia muita paitsi ryhmien puheenjohtajia pyydettiin vaihtamaan rastia. Näin toimittiin vielä yhden kerran, kunnes jokainen oli kiertänyt rastit.

Lopuksi puheenjohtajia pyydettiin toimittamaan rastien valmiit tuotokset ja osallistujien kanssa käytiin loppukeskustelu. Heille kerrottiin, että opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Theseus - tietokannassa kesän aikana ja että linkki siihen on luvattu lähettää koulun rehtorille, mikäli he haluavat tutustua opinnäytetyöhön sekä tarkistuslistaan jälkikäteen. He saivat kiitokset osallistumisestaan ja heille kerrottiin, että opinnäytetyön tekijöihin voi jälkikäteen olla yhteydessä sähköpostitse, mikäli jotakin lisättävää tai kysyttävää tulee. Yksi osallistujista halusi jälkikäteen vielä täydentää ajatuksiaan yhden rastin suhteen ja lähetti asiasta sähköpostia.

Learning Cafén jälkeen osallistujien kirjalliset tuotokset kerättiin ja niistä tehtiin selkeät asiakirjat, joista saatiin tärkeitä nostoja tarkistuslistan tekoa varten. Opiskelijoiden sekä henkilökunnan ajatuksia koottiin yhteen ja niiden pohjalta päädyttiin alustavaan tarkistuslistan mallisuunnitelmaan. Listan mallissa korostui neljä keskeisintä kohtaa: ennaltaehkäisy, puuttuminen, kohtaaminen sekä jälkihuolto. Tämä alustava lista-suunnitelma oli tarkoitus viedä tarkasteltavaksi sekä muokattavaksi opiskelijoille, jonka jälkeen tutkimuksellinen kehittämistoiminta päättyisi.

5.3 Opiskelijoiden kehittämisideat

Opinnäytetyön tutkimuksellisen kehittämistoiminnan viimeinen osa pidettiin 27.2.2020, samojen opiskelijoiden kanssa jotka osallistuivat fokusryhmähaastatteluun. Opiskelijoista muutama ei päässyt paikalle, joten kahdeksan opiskelijan sijasta heitä oli paikalla viisi. Aluksi opiskelijoiden kuulumisia kyseltiin ja heille kerrottiin hieman, miten opinnäytetyö on edennyt sekä mitä kehittämistoiminnan viimeisessä osiossa olisi tarkoitus tehdä. Opiskelijoille jaettiin alustava suunnitelma tarkistuslistasta tarkasteltavaksi ja heille kerrottiin, että se oli koostettu heidän haastattelunsa sekä oppilaitoksen henkilökunnan Learning Cafén pohjalta. Tämän jälkeen mallia alettiin käydä kohta kohdalta läpi. Läpikäynnin tarkoituksena oli varmistaa, että nuorten haastattelussa esiin tuomat ajatukset sekä tarkoitukset oli ymmärretty oikein ja että mallissa on heidän mielestään otettu kaikki oleellinen huomioon. Lisäksi heillä oli mahdollista tuoda malliin tässä kohtaa uusia ajatuksia sekä muokkaus- ja kehittämisideoita. Opiskelijoiden tuotokset käydään tarkemmin läpi kappaleessa "6.3 Opiskelijoiden kehittämisideat".

Kun malli oli käyty kohta kohdalta läpi ja oli varmistettu, että kaikki saivat sanottua ajatuksensa sekä ideansa sen suhteen, opiskelijoita kiitettiin heidän avustaan opinnäytetyössä. Heille

annettiin palautetta sekä kiitosta niin sitoutumisesta, kuin mielettömistä ajatuksista, pohdinnoista, ideoista sekä omakohtaisten kokemusten esiin tuomisesta. Heille kerrottiin, että opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Theseus -tietokannassa todennäköisesti kesän alussa ja että linkki siihen on luvattu toimittaa koulun rehtorille. Rehtoria pyydetään jakamaan linkki myös mukana olleille opiskelijoille, jotta he pääsevät näkemään työn kokonaisuudessaan sekä oman panostuksensa siihen. Opinnäytetyön kehittämisosuus sekä toimintatutkimukselle ominainen syklisyys päättyi tähän tapaamiseen.

6 Opinnäytetyön tulokset

Tässä luvussa kuvataan opiskelijoiden fokusryhmähaastattelun tuloksia teemoittain ja tuodaan esiin tutkimuksellisen kehittämistoiminnan sekä opinnäytetyön tutkimuskysymysten kannalta keskeisimmät tulokset. Lisäksi Learning Cafén tuottamat olennaisimmat teemat esitellään, jotka täydensivät opiskelijoiden haastattelun sisältöjä. Viimeisenä tutkimuksellisen syklin vaiheena nostetaan esiin opiskelijoiden kehittämisideat liittyen seksuaalisen häirinnän tarkistuslistaan, joka on koostettu tutkimuksellisen syklin kahdesta ensimmäisestä vaiheesta. Tulokset esitellään sekä kaavioiden avulla, että sanallisesti.

6.1 Opiskelijoiden fokusryhmähaastattelu

Tulokset on jaoteltu ylä- ja alakategorioihin sisällönanalyysin perusteella, jotka on johdettu tutkimuskysymyksistä. Kategorioissa on kuvattu kaikki teemat, jotka opiskelijat ovat ottaneet esille. Tuloksissa avataan usein toistuvat aiheet. Kategoriat eritellään tekstiin väliotsikoin, tutkimuskysymysten perusteella. Fokusryhmähaastatteluun osallistui kahdeksan opiskelijaa ja tulokset ovat koostettu heidän vastaustensa pohjalta.

Kuinka voi ilmaista toiselle, ettei seksuaalinen häirintä ole hyväksyttävää?

Yläkategoria
Seksuaalista häirintää voi torjua omalla toiminnalla tai pyytämällä apua.
Alakategoria
Tilanteessa toimiminen on vaikeaa.
Ilmaiseminen ilmein tai kehonkielellä.
Verkossa tai puhelimessa seksuaalisen häirinnän torjuminen on helpompaa.
Avun pyytäminen turvalliselta henkilöltä.

Kuvio 10: Yläkategoria ja alakategorioita: "Kuinka voi ilmaista toiselle, ettei seksuaalinen häirintä ole hyväksyttävää?"

Moni opiskelijoista koki, että tilanteessa toimiminen voi olla vaikeaa. Tämä johtui siitä, että olo tilanteessa saattaa olla ahdistava, epämiellyttävä tai pelottava, esimerkiksi jos ahdistelija on uhria fyysisesti suurempi henkilö. Tilanteesta pois pääsemisen välineenä oli avun pyytäminen turvallisilta henkilöiltä ja huomion kiinnittäminen seksuaalisen häirinnän tilanteeseen esimerkiksi ilmein, kehollisella viestinnällä tai sanallisella pyynnöllä. Puhelimen tai internetin kautta tapahtuva häirintä koettiin helpompana estää.

"Siinä tilanteessa on niin silleen jotenkin ahdistunu ja vähän sellanen, tosi tosi inhottava olo et ei oikein pysty sanoo mitään tai tehdä mitään."

Mitä koulussa voidaan tehdä ennaltaehkäisevästi seksuaalisen häirinnän suhteen?

Yläkategoria
Koulun henkilökunnan kouluttaminen, ennaltaehkäisyn aloittaminen jo peruskoulussa ja sekä toimiva opiskelijahuolto.
Alakategoria
Seksuaalisen häirinnän nostaminen yhtä näkyväksi teemaksi kuin kiusaaminen. Opiskelijahuollon merkitys tiedon lisäämisessä ja mahdollisuus luottamuksellisiin keskusteluihin.
Tiedon lisääminen seksuaalisesta häirinnästä.
Koulussa tehtävä ennaltaehkäisevä työ suhteessa seksuaaliseen häirintään.
Moninaisuuden huomioiminen opetuksessa.
Seksuaalisen häirinnän puheeksi ottaminen ja tiedon levittäminen peruskoulutasolla.
Koulun henkilökunnan valmiuksien lisääminen seksuaalista häirintää kokeneen opiskelijan kohtaamiseen.
Kehittämisideoita seksuaaliseen häirintään puuttumiseen oppilaitoksessa.

Kuvio 11: Yläkategoria ja alakategorioita: "Mitä koulussa voidaan tehdä ennaltaehkäisevästi seksuaalisen häirinnän suhteen?"

Tämä kategoria herätti paljon keskustelua opiskelijoissa ja he tuottivat paljon ideoita liittyen siihen, mitä seksuaaliselle häirinnälle voitaisiin tehdä kouluissa. Heidän mielestään seksuaali-

sesta häirinnästä tulisi puhua oppilaille heidän ikätasonsa huomioiden jo peruskoulussa. Opiskelijat toivat esille, että seksuaalista häirintää kohdistuu jo peruskouluikäisiin lapsiin ja nuoriin, joten olisi hyvä, jos ilmiöstä puhuttaisi kouluissa varhaisemmassa vaiheessa ja siten oppilaiden tietoisuus aiheesta lisääntyisi. Lisäksi opiskelijat toivoivat, että koulun henkilökuntaa koulutettaisiin tunnistamaan seksuaalinen häirintä ilmiönä paremmin ja tätä osaamista ylläpidettäisiin säännöllisesti. Myös seksuaalista häirintää kokeneen opiskelijan kohtaamiseen opiskelijat toivoivat koulun henkilökunnalle valmiuksia.

”On ihan sairaan tärkeää että pieni lapsi esimerkiks ymmärtää niinku merkkejä, ja ymmärtää tätä niinku häirinnan luontoa, ja sitä että kuinka siitä puhutaan, ja et mikä on väärin, ja et jos susta tuntuu pahalta, jos joku ihminen tulee sun niinku henkilökohtaiseen tilaan, sanoo sulle jotain sopimatonta niin sä tunnistat et se on väärin. Ja et se että susta tuntuu pahalta on jo silleen tarpeeksi validi syy kertoo siitä eteenpäin. Musta siitä ei oo niinku puhuttu nuorille ihmisille, tai siitä ei oo kerrottu, koska just ei ehkä uskota et sitä tapahuu.”

Opiskelijoilta nousi toive erilaisten opetusvideoiden käytöstä liittyen seksuaaliseen häirintään. Videoiden toivottiin olevan opiskelijalähtöisiä ja sisältävän informaatiota siitä, keneltä esimerkiksi koulussa voi saada apua seksuaaliseen häirintään liittyen. Videoihin olisi heidän mielestään tärkeää saada myös moninaisuuden näkökulmaa ja niissä olisi hyvä rikkoa sukupuoleen liitettyjä stereotyyppisiä olettamuksia, kuten uhrin ja häiritsijän sukupuolet.

”Miten kouluissa vois ehkäistä ja toimia niinku seksuaalista häirintää vastaan, niin ehkä just jos on esimerkiks jotain näytetään vaikka videoita että tässä henkilö menee puhumaan koulupsykologille tai terkkarille [...] sellasen videon mahdollisimman paljon saa niinku, monenlaisia ihmisiä, [...] esimerkiks se että siihen heitettäis joku silleen, tosi siis tälleen niinku heteronormatiivinen, mut vaikka joku poika joka pelaa lätkää, et musta tuntuu jotenkin, mä voin hyvin nähdä tilanteen jossa sellasella henkilöllä on vaikea mennä puhumaan jostain henkilökohtaisesta ja arasta aiheesta jollekin muulle henkilölle.”

Opiskelijoiden mielestä seksuaalinen häirintä tulisi nostaa yhtä merkittäväksi sekä näkyväksi teemaksi kouluissa, kuin kiusaaminen. Samalla kun kouluissa puhutaan kiusaamisesta, seksuaalinen häirintä sekä ahdistelu tulisi liittää sen rinnalle. Tämä olisi yksi merkittävämmistä ennaltaehkäisy- ja tiedon lisäämisen keinoista. Koulun opiskeluhuollolta toivottiin aiheen esille nostamista säännöllisesti sekä muistuttamista, että aiheesta on lupa puhua ja tulla kertomaan.

Opiskelijat toivat esille, että kouluissa olisi hyvä olla mahdollisuus sekä tilaa antaa palautetta myös koulun henkilökunnan epäasiallisesta käyttäytymisestä tai puheista. Opiskelijat kokivat, että seksuaalisen häirinnan kokemuksista olisi helpointa puhua koulun ulkopuoliselle henkilölle,

sillä opettajat ja osittain myös opiskeluhoito koettiin joko liian läheisinä tai heidän työtaakkaansa ei haluttu lisätä. Opiskelijat nostivat esille ajatuksen, voisiko Helsingin kaupungilla olla esimerkiksi alueellinen tai koulukohtainen tukihenkilö, joka olisi perehtynyt nimenomaan seksuaaliseen häirintään ja siihen puuttumiseen sekä selvittelyyn oppilaitoksissa.

Miten kouluissa seksuaaliseen häirintään tulisi puuttua?

Yläkategoria
Opiskelijan kokemus tulee ottaa vakavasti.
Alakategoria
Opiskelijan kokemus seksuaalisesta häirinnästä tulee ottaa vakavasti.

Kuvio 12: Yläkategoria ja alakategorioita: "Miten kouluissa seksuaaliseen häirintään tulisi puuttua?"

Opiskelijan yksilöllinen tuki seksuaalisen häirinnän tilanteissa koettiin tärkeäksi. Yksilöllisellä tuella tarkoitettiin sitä, että uhrilta itseltään kysyttäisiin, miten hän toivoisi, että tilanteessa edettäisiin tai miten siihen puututtaisiin. Kaikkien opiskelijoiden vastauksissa korostui se, että seksuaalisesta häirinnästä ilmoittaessa opiskelijan kertoma tulee ottaa todesta, eikä asiaa tule vähätellä tai yrittää normalisoida häiritsijän käytöstä. Empaattista suhtautumista sekä lisävun tarjoamista toivottiin.

"Sit kun sitä jo tapahtuu, ja jos oppilas nyt uskaltaa tulla sanoo et hei tää yks tyyppi häiritsee/ahdistelee mua, niin se pitää ottaa oikeesti tosissaan eikä olla vaan silleen että no, hassu leikki vaan tai jotain silleen boys will be boys -tyyppistä meininkiä."

Miksi seksuaalisesta häirinnästä voi olla vaikea kertoa tai puhua?

Yläkategoria
Tekijän valta-asema ja häpeä vaikeuttavat ilmoittamista.
Alakategoria
Häiritsijä vähättelee omaa toimintaa ja uhri syyllistyy.
Häiritsijän valta suhteessa uhuriin
Häiritsijän läheinen suhde uhuriin.
Tilanne koetaan uhkaavaksi.

Stereotyyppinen mies-/poikakuva voi estää ilmoittamisen seksuaalisesta häirinnästä.

Häpeä, uhrin rooli ja itsesyytökset voivat estää ilmoittamisen seksuaalisesta häirinnästä

Opettajien epäasiallinen käytös voi estää ilmoittamisen seksuaalisesta häirinnästä.

Jos auttava taho sijaitsee koulun ulkopuolella, se voi estää ilmoittamisen seksuaalisesta häirinnästä.

Kuvio 13: Yläkategoria ja alakategoriat: "Miksi seksuaalisesta häirinnästä voi olla vaikea kertoa tai puhua?"

Opiskelijoiden näkemyksen mukaan seksuaalisesta häirinnästä kertomisen tekisi vaikeaksi uhrin läheinen suhde häiritsijään sekä esimerkiksi opettajan valta-aseman väärinkäyttö. Pelko siitä, ettei uhrin kokemuksia oteta vakavasti, niitä vähätellään tai uhria syyllistetään, olivat lähes kaikkien opiskelijoiden mielestä asioita, jotka vaikeuttaisivat avun hakemista. Keskustelussa tuotiin esille myös stereotyyppinen mies-/poikakuva, jonka mukaan uhri on aina tyttö/nainen ja tekijä aina poika/mies, vaikeuttaa poikien/miesten avunhakemista sekä seksuaalisen häirinnän tunnistamista.

Häpeä ja itsesyytökset nostettiin keskeiseksi avun hakemista hankaloittavaksi tunteiksi. Häpeää lisäsi pelko siitä, että seksuaalisen häirinnän kokemukset tulisivat monen ihmisen tietoon, sillä tämä korostaisi ns. "uhrin roolia". Pelkoa herättivät myös ajatukset siitä, miten häiritsijä suhtautuu siihen, että uhri ilmoittaa kokemuksistaan jollekin aikuiselle ja asiaa viedään eteenpäin. Osalla vastaajista oli, lähinnä peruskoulusta, negatiivisia kokemuksia siitä, että heidän kertomaansa ei ollut otettu vakavasti ja sen vuoksi kynns asian esille nostamiseen toisella asteella saattaisi olla korkea.

"Mutta mä en pystyis menemään koska siitä tulee semmonen tavallaan yhteys, että seksuaalinen häirintä, okei tyttö, uhri, semmonen ajatus, ja mulla tulee siitä ihan tosi paska olo, niin semmonen assosiaatio niin tuottaa paljon kipua, niin, se ois niinku se mun syy."

Kenelle koulussa voi puhua tai kertoa seksuaalisen häirinnän kokemuksista?

Yläkategoria
Koulussa voi kertoa luotettavalla ja ammattitaitoiselle henkilölle.
Alakategoria
Henkilökohtaisen suhteen ja luottamuksen merkitys seksuaalisesta häirinnästä kerrottaessa.

Ammattitaidon ja työntekijän näkyvyyden merkitys seksuaalisen häirinnän puheeksi ottamisessa.

Kuvio 14: Yläkategoria ja alakategoriat: ”Kenelle koulussa voi puhua tai kertoa seksuaalisen häirinnän kokemuksista?”

Opiskelijoiden vastauksissa siitä, kenelle he voisivat koulussa puhua seksuaalisen häirinnän kokemuksista, korostui henkilökohtaisen sekä luottamuksellisen suhteen merkitys suhteessa koulun opettajiin ja muuhun henkilökuntaan. Opettajia koskevissa vastauksissa merkittävimpanä pidettiin opettajan ja opiskelijan välistä luottamuksellista suhdetta, eli sitä, että opettaja on opiskelijalle entuudestaan tuttu ja opiskelija voi luottaa häneen. Opiskeluhoiltoa koskevissa vastauksissa taas korostui ammatillisuus sekä luottamus siihen, että opiskeluhoilolla on tietoa seksuaalisesta häiriöstä ilmionä sekä osaamista hoitaa siihen liittyviä tilanteita ja tapauksia. Toisaalta koulun opiskeluhoito koettiin vaikeasti lähestyttäväksi seksuaalisen häirinnän tapauksiin liittyen, sillä monelle opiskeluhoillon työntekijät eivät olleet läheisiä tai heillä ei ollut tietoa siitä, keitä oppilaitoksen opiskeluhoiltoon kuuluu. Tämän vuoksi opiskeluhoillon näkyvyyttä koulun arjessa toivottiin lisää.

”Mä luulen että mä voisin mennä kuraattorille puhumaan ja sitten, ehkä opettajalle, se riippuu tosi paljon opettajasta. Mutta mun mielestä kaikkien opettajien pitäis olla semmosia että niille voi mennä puhumaan siitä koska, vaikka sitä painotetaan tosi paljon, opettajat sanoo aina että jos sua vaikka kiusataan, niin tuu sanoo mulle, niin samalla tavalla pitäis mun mielestä pystyä sanoo seksuaalisesta häirinnästä.”

”Mun ois paljon helpompi mennä puhuu kuraattorille kuin opettajalle, koska musta tuntuu että kuraattorit on niinku, ne on koulutettu enemmän hoitamaan tämmösiä asioita, ja se on niiden työnkuva, et musta tuntuu et jos mä menisin puhuu opettajalle, niin mä jotenkin vaan niinku lisäisin niiden työtaakkaa.”

Opettajien ja opiskeluhoillon lisäksi myös rehtori nostettiin opiskelijoiden puheissa yhdeksi tahoksi, jolle kokemuksistaan voisi mennä kertomaan. Rehtoria koskevissa vastauksissa oleelliseksi nousi rehtorin päätäntävalta ja luottamus siihen, että rehtori käyttäisi tätä valtaansa asian selvittämiseen.

Ovatko nykyiset seksuaalisen häirinnän puuttumis- ja ennaltaehkäisykeinot oppilaitoksissa riittäviä?

Yläkategoria

Puuttumis- ja ennaltaehkäisykeinot eivät ole vielä riittävällä tasolla.

Alakategoria
Seksuaalinen häirintä tunnistetaan kouluissa ja siihen puututaan, mutta se ei vielä ole riittävällä tasolla.   Nuorten tietoisuus sekä kyky keskustella aiheesta ovat lisääntyneet.   Luottamus aikuisiin lisääntynyt liittyen seksuaalisen häirinnän puheeksi ottamiseen.

Kuvio 15: Yläkategoria ja alakategoriat: ”Ovatko nykyiset seksuaalisen häirinnän puuttumis- ja ennaltaehkäisykeinot oppilaitoksissa riittäviä?”

Opiskelijat kokivat, että seksuaalisesta häirinnästä puhutaan ja tiedetään enemmän kuin ennen ja se tunnistetaan ilmiönä paremmin. Silti puuttumis- ja ennaltaehkäisykeinoja ei vielä ole riittävästi ja koulukohtaiset erot tuntuvat olevan suuria. Kokemukset toiselta asteelta seksuaalisen häirinnän puuttumiseen olivat positiivisempia kuin peruskoulusta. Lisäksi opiskelijat toivat esille, että koulun aikuiset ovat empaattisia ja tuntuvat olevan kiinnostuneita siitä, mitä opiskelijoille kuuluu. Tämän he nostivat yhdeksi merkittävämmäksi ennaltaehkäisy- sekä puuttumiskeinoksi.

”Jos vertaa esimerkiksi mun omaan yläasteeseen niin tosi tosi paljon parempi ilmapiiri yleisesti, tällasista asioista [...] ihmiset täällä on niinku jotenkin ymmärtää tällasia asioita paremmin kuin yläasteella. [...] sillai empaattista henkilökuntaa ja tosi, et oppilaat on kaikki silleen tosi kilttejä ja täällä on, niinku kaikilla on, tai suurimmalla osalla on tervetullut ilmapiiri ja et voi keskustella. Mut siis todellakin pitää parantaa silleen niinku yleisellä tasolla.”

6.2 Learning Café henkilökunnalle

Learning Cafén avulla saatiin vahvistettua aineistoa, jota kerättiin aikaisemmin opiskelijoilta. Henkilökunnan jäsenet tuottivat myös lisää materiaalia, jonka avulla saatiin monipuolisempi näkökulma seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyyn sekä puuttumiseen oppilaitoksissa. Learning Caféssa tuotiin esille seksuaalisen häirinnän teeman integroiminen opetukseen eri oppiaineissa tai erilaisten projektien toteuttamisen kautta. Henkilökunnan mielestä opiskeluhoillon aktiivisuus seksuaalisen häirinnän ehkäisemisen käsittelemisessä on tärkeä ja ilmiötä tulisi nostaa esiin esimerkiksi yhteisöllisessä työssä. Teemaa voitaisiin esimerkiksi käsitellä eri ryhmien kanssa. Tärkeänä nähtiin myös se, että opiskelijoiden kanssa käydään keskustelua siitä, missä kaikkialla seksuaalista häirintää voi tapahtua ja kuinka tulee toimia, mikäli joutuu seksuaalisen häirinnän kohteeksi esimerkiksi koti- tai koulumatkalla tai vapaa-ajan vietossa.

Caféssa nostettiin esille myös, että sukupuolisensitiivisyys ja moninaisuus tulisi ottaa huomioon oppilaitosten arjessa laajemmin. Lisäksi opetushallituksen ohjeistuksen sisäistäminen ja läpi-

käyminen oppilaitoskohtaisesti koskien seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemistä, nähtiin merkityksellisenä. Kaikki edellä mainitut ehdotukset seksuaalisen häirinnän ehkäisemiseksi olivat ennaltaehkäiseviä.

Seksuaaliseen häirintään puuttumisessa ja seksuaalista häirintää kokeneen opiskelijan kohtaamisessa esille nousi henkilökunnan kyky puuttua rohkeasti seksuaaliseen häirintään sitä havaitessaan. Asiaa ei tarvitse hoitaa yksin, vaan mukaan voi ottaa työparin tai konsultoida tilanteessa esimerkiksi opiskelijahuoltoa. Konsultoinnin voi tehdä myös nimettömästi. Learning Cafessa painotettiin, että seksuaalisesta häirinnästä tulee aina ilmoittaa, vaikka häiritsijänä toimisi kollega tai ns. ”hyvämaineinen” opiskelija. Opiskelijan kokemus seksuaalisesta häirinnästä tulee aina ottaa todesta ja opiskelijalta tulee kysyä, kuinka hän haluaisi asiassa edetä.

Tässä vaiheessa oli koottu kolme keskeistä teemaa (seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäiseminen, seksuaaliseen häirintään puuttuminen ja seksuaalista häirintää kohdanneen opiskelijan kohtaaminen) opiskelijoiden haastattelusta sekä henkilökunnan Learning Cafesta ja saatu tarpeeksi materiaalia, jotta pystyttiin aloittamaan varsinaisen kehittämistoiminnan kohteen, eli tarkistuslistan, kokoaminen.

- Seksuaalisen häirinnän teeman integroiminen opetukseen. Integroiminen voi tapahtua monen eri aineen tunneilla tai ne voivat olla esimerkiksi projekteja, jossa kiinnitetään huomiota aiheen käsittelyyn oppilaitoskohtaisesti.
- Opiskelijahuollon tulisi olla aktiivinen asian käsittelyssä ja nostettava ilmiötä esiin oman toimintansa kautta. Ilmiötä tulisi käsitellä opiskelijaryhmien kanssa. Opiskelijoiden kanssa tulisi käydä keskustelua siitä, missä kaikkialla seksuaalista häirintää voi tapahtua ja kuinka tulee toimia, mikäli joutuu seksuaalisen häirinnän kohteeksi esimerkiksi koti- tai koulumatkalla tai vapaa-ajan vietossa
- Sukupuolisensitiivisyyden ja moninaisuuden huomiointi oppilaitoksen arjessa.
- Opetushallituksen ohjeistuksen sisäistäminen ja läpikäyminen oppilaitoksessa.
- Rohkea puuttuminen, häirinnälle nollatoleranssi. Ota työpari mukaan, yksin ei tarvitse jäädä, konsultoi. Ilmoita asiasta eteenpäin, vaikka häiritsijänä olisi kollega tai ns. ”luotto-opiskelija”.
- Kohtaamisen tärkeys. Älä vähättele, ota tosissaan! Kysy kuinka opiskelija toivoo asiassa edettävän.

Kuvio 16: Learning Café tiivistettynä.

6.3 Opiskelijoiden kehittämisideat

Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan viimeisessä vaiheessa opiskelijoiden kanssa käytiin läpi alustava suunnitelma tarkistuslistasta. Läpikäynnin tarkoituksena oli varmistaa, että nuorten haastattelussa esiin tuomat ajatukset sekä tarkoitukset oli ymmärretty oikein ja että mallissa on heidän mielestään otettu kaikki oleellinen huomioon. Lisäksi heillä oli mahdollista tuoda listaan tässä kohtaa uusia ajatuksia sekä muokkaus- ja kehittämisideoita. Näin varmistettiin tutkimuksellisen kehittämistoiminnan syklisyys.

Läpikäynti aloitettiin ennaltaehkäisystä. Opiskelijat toivat esille, että integroiminen opetukseen sekä aiheen esille tuominen esimerkiksi koulun järjestämissä teemapäivissä olivat hyviä ajatuksia ja heidän mielestään aihe saisi sitä kautta paljon näkyvyyttä. Heidän mielestään aiheetta voisi käsitellä myös erilaisten pelien, kuten kortti- tai lautapelien kautta oppitunneilla. He myös nostivat esille, että materiaalien päivittäminen nuorille sopivammiksi olisi toivottavaa. Heidän mielestään esimerkiksi opetusvideoissa tai -materiaaleissa näkyy usein se, että ne ovat aikuisten suunnittelema ja kehittelemä, jonka vuoksi ne eivät aina välttämättä puhuttele nuoria. Opiskelijoiden mielestä nuoria tulisi ottaa opetusmateriaalien suunnitteluun, kehittämiseen sekä esimerkiksi videoiden ohjauksiin enemmän mukaan. Myös eri alojen asiantuntijoiden, kuten lääkäreiden, psykoterapeuttien tai vaikkapa Setan (Seksuaalinen tasavertaisuus ry) työntekijöiden, käyttöä eri materiaalien tuottamisessa toivottiin.

Keskusteluissa opiskelijat korostivat ja toivat esille uudelleen toivetta julisteesta sekä konkreettisista toimintaohjeista opiskelijoille liittyen seksuaaliseen häirintään. Seksuaalisesta häirinnästä tai väkivallasta puhuttaessa toivottiin opettajilta sekä koulun muulta henkilökunnalta hienotunteisuutta ja huomioon ottamista moninaisuuden näkökulmasta sekä sen suhteen, miten opettaja suhtautuu esimerkiksi siihen, jos jollakin opiskelijalla on aiheen tiimoilta henkilökohtaisia kokemuksia ja tunnille tai teemapäivään osallistuminen tuntuu vaikealta. Mahdollisuutta anonyymiin sekä sähköiseen palautekanavaan toivottiin edelleen. Tämä madaltaisi kynnystä nostaa esiin esimerkiksi opettajien epäasiallista puhetta tai käytöstä.

Seuraavaksi käytiin läpi puuttumisen kohtaa. Opiskelijat toivat esille, että puhumalla seksuaalisesta häirinnästä sekä nostamalla sitä säännöllisesti teemana esille, luodaan oppilaitokseen sellaista ilmapiiriä, että siitä on lupa puhua. Opiskelijat kokivat, että se herättää luottamusta oppilaitoksen aikuisia kohtaan ja lisää tunnetta siitä, että heistä sekä heidän kokemuksistaan välitetään. He toivat esille myös tiedon lisäämisen näkökulman: opiskelijat eivät välttämättä tiedä, että koulu on velvollinen puuttumaan seksuaaliseen häirintään tai millainen käytös tai puhe on esimerkiksi opettajilta sallittua. Tarkistuslistan kohtaaminen -kohtaan opiskelijoilta tuli samankaltaisia ajatuksia kuin aikaisempiinkin kohtiin. He korostivat seksuaalista häirintää kohdanneen nuoren kuuntelemisen, asian eteenpäin viemisen sekä yksilöllisen tuen tärkeyttä. Opiskelijat toivoivat myös tässä kohdassa lisää tietoa: mitä tapahtuu, kun seksuaalisesta häirinnästä kerrotaan? Miten prosessi etenee? Tehdäänkö lastensuojeluilmoitusta tai ilmoitetaanko asiasta vanhemmille/huoltajille? Mahdolliseen julisteeseen toivottiin tietoa myös näistä.

Listan viimeiseksi kohdaksi oli nostettu ”Jälkihoito”. Tästä ei varsinaisesti ollut puhetta opiskelijoiden haastattelussa tai henkilökunnan Learning Caféssa, mutta se koettiin tärkeäksi sekä oleelliseksi kohdaksi tämänkaltaisessa tarkistuslistassa. Kun seksuaaliseen häirintään puututaan ja tilannetta lähdetään koulun puolelta hoitamaan, on tärkeää, että varmistetaan häirinnän loppuneen puuttumisen jälkeen. Lisäksi oppilaitoksen olisi hyvä esimerkiksi opiskeluhoitoryhmän kanssa pohtia, onko oppilaitoksessa panostettu seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä tai puuttumisessa ja voisiko vastaavia tilanteita pystyä ehkäisemään jatkossa. Opiskelijat toivoivat jälkihoito -kohtaan toimintaohjeet siitä, miten seksuaalista häirintää kokenut opiskelija voitaisiin jatkossa ottaa huomioon. Heidän mielestään opiskelijalta tulisi jälkikäteen kysyä kuumusia sekä varmistaa, että häirintä on puuttumisen jälkeen loppunut. Oppilaitoksen näkökulmasta olisi lisäksi hyvä pyytää opiskelijalta palautetta siitä, miten tilanne hänen mielestään hoidettiin ja olisiko tilanteessa pitänyt tai voinut toimia toisin. Tässäkin kohdassa opiskelijat toivat esille, että myös jälkihuollon näkökulmasta olisi tärkeää lisätä tietoutta seksuaalisesta häirinnästä, siihen puuttumisesta sekä opiskelijan oikeudesta turvalliseen opiskeluympäristöön. Tämä toteutuu heidän mukaansa parhaiten, kun aihe sisällytetään koulun rakenteisiin sekä opetukseen mukaan.

7 Johtopäätökset

Opinnäytetyön päämääränä oli tuottaa työväline helsinkiläisille toisen asteen oppilaitoksille seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyyn sekä puuttumiseen. Työväline tarkentui tarkistuslistaksi ja sen kehittämiseen haluttiin mukaan toisen asteen opiskelijoita sekä henkilökuntaa. Opiskelijoilta toivottiin tärkeää tietoa sekä näkemyksiä seksuaalisesta häirinnästä ilmiönä sekä miten siihen tulisi kiinnittää huomiota oppilaitoksissa. Oppilaitoksen henkilökunnalta taas toivottiin näkemyksiä aiheesta enemmän oppilaitoksen arjen sekä opetuksen näkökulmasta. Sekä opettajat, että opiskelijat ovat läsnä oppilaitoksen arjessa, joten koettiin, että he ovat siten luotettava ja merkittävä kohderyhmä opinnäytetyön tutkimukselliseen kehittämistoimintaan. Lisäksi opinnäytetyön tekijät ovat toimiessaan kuraattoreina toisella asteella toivoneet, että nuoria ja opiskelijoita otettaisiin enemmän suunnittelu- sekä kehittämistyöhön mukaan kaupunkitasoisesti. Myös sen vuoksi oli selvää heti opinnäytetyön aiheen pohtimisvaiheessa, että opinnäytetyöhön ja sen kehittämistoiminnan suunnitteluun halutaan ottaa nuoret mukaan.

Aluksi tarkistuslistan nimeksi mietittiin ”mallia” tai ”ohjeistusta”, mutta lopulta sitä päädyttiin kutsumaan ”seksuaalisen häirinnän vastaiseksi tarkistuslistaksi”. Helsingin kaupungilla on jo olemassa seksuaaliseen häirintään luotu malli sekä ohjeistus, joten opinnäytetyön tarkistuslistan tarkoitus ei ollut korvata näitä aiempia ohjeistuksia, vaan tuottaa lisätyökalu niiden rinnalle. Opinnäytetyön tarkoituksena oli siis olla työelämää kehittävä ja yleiseen sekä ajankohittaiseen aiheeseen puuttuminen ja ennaltaehkäiseminen.

Tutkimuksen otanta oli melko pieni. Haastateltavia opiskelijoita oli kahdeksan ja henkilökunnan Learning Caféssa osallistujia oli yksitoista. Osallistujamäärän perusteella saatu laadullinen aineisto ei ollut laaja, mutta se vastasi hyvin tutkimuskysymyksiin ja lisäksi koettiin, että aineisto oli hyvin laadukas. Erityisesti opiskelijoiden fokusryhmähaastattelusta saatu materiaali oli ansiokasta, laajasti pohtivaa sekä informatiivista. Aineisto alkoi kehittämistoiminnan viimeisessä vaiheessa eli syklissä toistamaan itseään, jolloin pystyttiin olemaan varmoja siitä, että materiaalia oli saatu tarpeeksi ja tärkeimmät teemat aiheeseen liittyen oli nostettu esille.

Opinnäytetyössä esiin tuotujen tutkimusten, nuorille suunnattujen kyselyiden sekä opinnäytetyön fokusryhmähaastattelun perusteella voidaan todeta, että nuoriin kohdistunut seksuaalinen häirintä on yleistä ja se näyttäisi kasvaneen hieman viimeisten vuosien aikana. Tämä voi osaksi selittyä myös nuorten tietoisuuden lisääntymisellä sekä sillä, että aiheesta puhutaan enemmän, esimerkiksi sosiaalisessa mediassa. Monet julkisuuden henkilöt ovat viime vuosina tuoneet kokemuksiaan esille muun muassa #metoo -kampanjan myötä. Opiskelijat toivat haastattelussa vahvasti esille, että vaikka seksuaalisesta häirinnästä puhutaan enemmän, ennaltaehkäisy- sekä puuttumiskeinot oppilaitoksissa eivät edelleenkään ole riittävällä tasolla. Sen vuoksi siihen tulisi puuttua ja sen ennaltaehkäisyyn kiinnittää huomiota nykyistä enemmän, johon opinnäytetyössä kehitetyn tarkistuslistan toivotaan tuovan konkreettista hyötyä. Kun tärkeästä aiheesta tuotetaan materiaalia ja sitä tuodaan näkyväksi oppilaitoksiin, siihen kiinnitetään väistämättä enemmän huomiota. Ajatuksena oli, että tarkistuslistan voisi viedä esimerkiksi tarkasteltavaksi oppilaitoksien yhteisöllisen opiskeluhuollon kokouksiin.

Kuten aiemmassa kappaleessa mainittiin, opinnäytetyön tuloksissa nousi selvästi esille se, että puuttuminen ja ennaltaehkäisy seksuaaliseen häirintään liittyen ei ole vielä riittävällä tasolla. Ilmiön ennaltaehkäisyyn tulisi kiinnittää huomiota ja panostaa jo peruskoulussa ja ilmiötä tulisi käsitellä lasten sekä nuorten kanssa heidän ikätasonsa huomioiden. Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäiseminen ja siihen puuttuminen on koko koulun yhteinen asia. Sen lisäksi, että tietoisuutta aiheesta on lisättävä opiskelijoiden suuntaan, koulun henkilökuntaa tulisi kouluttaa aiheeseen sekä nuorten kohtaamisen tarkeyteen liittyen. Koulun henkilökunnalla tulee olla välineitä, osaamista sekä halua puuttua seksuaaliseen häirintään. Opiskelijat toivat materiaalissa esille kokemuksiaan siitä, ettei seksuaaliseen häirintään esimerkiksi peruskoulussa puututtu ja asiaa vähäteltiin. Opettajien tai koulun henkilökunnan vanhakantaiset asenteet, kuten esimerkiksi uhrin syyllistäminen, asian vähättely tai tekijän puolustelu eivät ainoastaan vaikeuta opiskelijoiden kertomista seksuaalisen häirinnän kokemuksista, vaan myös nakertavat heidän luottamustaan suhteessa aikuisiin.

Seksuaalinen häirintä tulisi nostaa yhtä merkittäväksi sekä näkyväksi teemaksi oppilaitoksissa, kuin kiusaaminen. Samalla kun puhutaan kiusaamisesta, seksuaalinen häirintä sekä ahdistelu tulisi liittää sen rinnalle. Tämä olisi yksi merkittävämmistä ennaltaehkäisyyn sekä tiedon lisäämisen keinoista. Opiskelijat tulisi ottaa erilaiseen suunnittelutyöhön mukaan, esimerkiksi tuotamaan materiaaleja seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyyn. Seksuaalisuuden sekä sukupuolen moninaisuuden huomioiminen koettiin tärkeäksi teemaksi, sillä esimerkiksi oppilaitoksen

vahva heteronormatiivisuus ja hetero-oletamus itsessään saatetaan jo kokea seksuaalisena häirintänä. Seksuaalinen häirintä tulisi lisäksi integroida opetukseen, jolloin sen sisällyttäminen koulun rakenteisiin tapahtuisi myös sen kautta.

Seksuaalisesta häirinnästä kertomista vaikeuttivat opiskelijoiden tuomien kertomusten mukaan uhrin rooli, häpeä, pelko vähättelystä sekä tunne siitä, että kertomalla asiasta he lisääisivät koulun työntekijän työtaakkaa. Myös epätietoisuus siitä, kenelle häirinnästä voi oppilaitoksessa kertoa ja mitä kertomisen jälkeen tapahtuu, vaikuttivat opiskelijoiden haluun kertoa kokemuksistaan. Tiedon lisääminen niin seksuaalisesta häirinnästä ilmiönä, kuin oppilaitoksen menettelyistä siihen puuttumisen suhteen, voisivat rohkaista nuoria kertomaan kokemuksistaan avoimemmin ja näin oppilaitoksen puuttuminen ilmiöön helpottuisi. Opiskelijoille olisi tärkeää kertoa, kehen he voivat olla oppilaitoksessa olla yhteydessä kokemuksistaan ja mitä yhteydenoton jälkeen konkreettisesti tapahtuu: ollaanko oppilaitoksesta yhteydessä vanhempiin? Miten häiritsijälle asiasta kerrotaan, järjestetäänkö yhteistapaamista? Ilmoitetaanko asiasta lastensuojeluun tai poliisille ja jos ilmoitetaan, niin millaisissa tilanteissa? Miten häirinnän loppuminen oppilaitoksessa varmistetaan? Kun tietoa tuodaan ja asiasta kerrotaan avoimesti, se myös lisää opiskelijoiden luottamusta aikuisiin sekä siihen, että heidän kokemuksistaan välitetään, heidät otetaan todesta ja he saavat tilanteeseen apua.

Opiskelijat nostivat esille, että seksuaalisesta häirinnästä olisi helpompi puhua sellaiselle henkilölle, joka olisi oppilaitoksissa läsnä nimenomaan tähän ilmiöön tai teemaan liittyen. Kyse voisi olla oppilaitoksen ulkopuolisesta henkilöstä tai oppilaitoksen omaan henkilökuntaan kuuluvasta henkilöstä, ns. "luottohenkilöstä", jolla olisi aiheeseen sekä sen puuttumiseen vaadittava koulutus ja tieto. Mikäli tällaiseen henkilöön olisi seksuaalisen häirinnän kokemuksissa mahdollista ottaa yhteyttä, se madaltaisi kynnystä kertomisen suhteen. Tällöin opiskelijan epätietoisuus siitä, kenelle aiheesta voisi mennä keskustelemaan, kokemukset työtaakan lisäämisestä tai epävarmuus siitä, otetaanko hänen kertomuksensa todesta, voisi vähentyä huomattavasti.

Suomessa olisi hyvä käydä keskustelua siitä, tarvittaisiinko peruskouluissa tai toisen asteen oppilaitoksissa seksuaaliseen häirintään ja siihen puuttumiseen erikoistunutta työntekijää, joka vastaisi esimerkiksi alueellisesti eri kouluista ja oppilaitoksista. Tällaista voisi kokeilla esimerkiksi hankkeena, jossa kunta palkkaisi seksuaalisen häirinnän koordinaattorin pilotoimaan seksuaaliseen häirintään puuttumista kyseisen kunnan oppilaitoksissa. Yhdysvalloissa on käytössä vastaavanlainen malli ja Ruotsissa toimii lasten ja opiskelijoiden oikeusasiamies (BEO), joka voitaisiin Suomessa rinnastaa lapsiasiavaltuutettuun. Ruotsalaisessa ennaltaehkäisy- ja puuttumisen mallissa on hyvää se, että painotus on vuorovaikutuksessa ja ihmisten välisissä suhteissa. Kun näihin panostetaan, seksuaaliselle häirinnälle jää vähemmän tilaa.

Opiskelijoiden ajatukset seksuaaliseen häirintään puuttumisessa toistivat melko samaa linjaa, kuin American Association of University Womenin vuonna 2011 teettämässä tutkimuksessa, johon opinnäytetyön teoriaosuudessa on viitattu. Kyseisessä tutkimuksessa sekä opiskelijoiden

haastattelussa nousi vahvasti esille luotettavalle henkilölle puhuminen sekä verkossa tai anonyymisti seksuaalisesta häirinnästä ilmoittaminen. Haastatellut opiskelijat nostivat esiin, voisiko Helsingin kaupunki kehittää sähköisen palautekanavan, jota kautta opiskelijat voisivat lähettää palautetta esimerkiksi opettajien epäasiallisesta käytöksestä tai muusta epäkohdasta, jota he oppilaitoksessaan havaitsivat. Mikäli tällaiselle palautteelle olisi virallinen kanava, se voisi ensinnäkin vähentää asiointia kirjoittelua anonyymeilla keskustelualustoilla ja toiseksi madaltaa kynnyksiä seksuaalisesta häirinnästä tai muusta epäasiallisesta käytöksestä ilmoittamisessa. Moni haastateltava nosti esille, että kasvatustien asiasta kertominen saattaisi tuntua leimaavalta tai häpeälliseltä. Sekä AAUW:n tutkimuksessa, että kehittämistoiminnassa nousi lisäksi esille, että seksuaalista häirintää tulisi käsitellä ja siitä puhua enemmän luokissa tai ryhmittäin.

Kolmivaiheisen tutkimuksellisen kehittämistoiminnan tuloksena syntyi seksuaalisen häirinnän ehkäisyyn sekä puuttumiseen tarkoitettu tarkistuslista. (liite 9.) Lista on jaettu neljään eri otsikkoteemaan: ennaltaehkäisy, puuttuminen, kohtaaminen sekä jälkihoito. Jokaisen otsikon alle on listattu kehittämistoiminnan vaiheissa esiin nousseita ideoita, huomioita sekä näkökulmia kyseiseen teemaan liittyen. ”Jälkihoito” -otsikko lisättiin listaan, vaikka sitä ei varsinaisesti erikseen haastattelussa tai Learning Cafessa nostettu esille. Sen suhteen koettiin, että se on tärkeä sekä merkittävä vaihe, kun puhutaan seksuaalisesta häirinnästä oppilaitos-näkökulmasta.

Tarkistuslistan tarkoituksena on tukea oppilaitoksia seksuaalisen häirinnän vastaisessa työssä. Tarkistuslistaa voidaan käyttää yhdessä oppilaitoskohtaisen seksuaalisen häirinnän puuttumisen mallin tai ohjeistuksen kanssa. Tarkistuslista toimii apuvälineenä sekä niin sanotusti ”ideapankkina” siinä vaiheessa, kun seksuaalisen häirinnän vastaista työtä oppilaitoksessa suunnitellaan tai kehitetään sekä silloin, kun oppilaitoksessa on ilmennyt seksuaalista häirintää. Jokainen oppilaitos voi muokata sekä kehittää listaa omaan käyttöönsä ja tarpeeseensa sopivaksi.

Tarkistuslistan kehittäjinä toivotaan, että lista otettaisiin käyttöön mahdollisimman monessa toisen asteen oppilaitoksessa tai että se herättäisi oppilaitoksia sekä yhteisöllistä opiskelija-huoltoa kiinnittämään aiheeseen huomiota aiempaa enemmän. Tarkistuslistan mahdollisesta jatkotyöstämisestä on käyty keskustelua Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kanssa, esimerkiksi opiskelijoiden toivomien info-julisteiden suhteen. Näin ollen toimintaa pystyttäisiin kehittämään sekä jatkamaan vielä opinnäytetyön julkaisemisen jälkeenkin.

Kuten Aaltonen (2012, 12-14) kirjassaan mainitsee: ”Jokaisella nuorella on oikeus kasvaa syrjinnästä ja häirinnästä vapaassa ympäristössä. Turvallisuuden kokemuksella on suuri merkitys nuoren kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille, johon myös seksuaalinen hyvinvointi kuuluu. Häirinnän vastaista ilmapiiriä on tärkeä vahvistaa ja ympäristön reagoinnilla on keskeinen merkitys asian käsittelyyn, uhrin avunsaannin ja selviytymisen kannalta. Oppimisympäristön tulee tukea opiskelijan kasvua, kehitystä ja oppimista. Sen on oltava fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallinen ja tuettava opiskelijan terveyttä.” Tästä syystä seksuaalisen häirinnän vastainen työ oppilaitoksissa on ja tulee tulevaisuudessakin olemaan yksi tärkeimmistä sekä keskeisimmistä

teemoista, kiusaamisen sekä rasmin vastaisen työn lisäksi. Yksikin häirintäkokemus tai kokemus siitä, ettei tullut tilanteessa nähdyksi, kuulluksi tai otetuksi todesta, on liikaa.

8 Eettisyys

Eettisyys on yksi keskeinen tieteellistä ajattelua ja toimintaa ohjaavista periaatteista. Usein ajatellaan, että tutkimusetiikka varmistetaan huolella jo pohjatyötä tehdessä, kun suunnitelmassa tai aiheanalyysissä otetaan kantaa esimerkiksi aiheeseen liittyviin eettisiin kysymyksiin. Tutkimuksen alkaessa huolehditaan muun muassa tutkimusluvista sekä erilaisista sopimuksista ja sitoumuksista. Eettisen toimintatavan omaksuminen jo tutkimuksen alussa on äärimmäisen tärkeää. Etiikka haastaa tutkijan kaikissa tutkimuksen vaiheissa ja joskus vielä kauan tutkimuksen tulosten julkaisemisen jälkeen. (Laukkanen, Pekkarinen & Vilmilä 2018, 77.)

Tutkimusetiikalla tarkoitetaan yksinkertaisimmillaan sitä, että tutkija noudattaa tutkimusta tehdessään tiettyjä periaatteita, normeja ja sääntöjä. Lisäksi tutkijan tulee pohtia esimerkiksi tutkimuksensa yhteisöllisiä tai yhteiskuntapoliittisia seurauksia. (Laukkanen, Pekkarinen & Vilmilä 2018, 75.) Jo tutkimus- tai kehittämiskohteen valinnassa pohdittava, kenen ehdoilla kehittämistehtävä valitaan ja miksi siihen ylipäätään ryhdytään (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 49).

Kehittämistyön tavoitteiden tulee olla korkean moraalin mukaisia, työ tulee tehdä rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti, ja seurausten on oltava käytäntöä hyödyttäviä. Kehittämistyössä on siis kysymys sinänsä samoista eettisistä säännöistä kuin yhteiskunnassa ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa yleensäkin. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 48.)

Tutkimuksen ja kehittämisen kohteena olevien ihmisten on tiedettävä, mitä tutkija tai kehittäjä on tekemässä, mitkä ovat toiminnan kohde ja tavoitteet ja mikä on heidän roolinsa toiminnan kehittämisessä. Todellisia ja rehellisiä vastauksia saa kohderyhmältä erityisesti silloin, kun vastaajia ei yksilöidä ja heidän nimettömyytensä taataan. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 48.) Näiden lisäksi eettisinä periaatteina voidaan pitää myös luottamuksellisuutta sekä seurauksia. Eettisiä kysymyksiä on toki paljon muitakin, ja ne voivat koskea esimerkiksi vallankäyttöä, tutkijan toimintaa ammatti-ihmisenä, laillisuus- ja tutkimuksen rahoitusta sekä sponsorointia. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 20.)

Opinnäytetyön tutkimuksellisen kehittämistoiminnan eettinen pohdinta aloitettiin siinä vaiheessa, kun Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta (KASKO) haettiin tutkimuslupaa. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla edellytetään lupa kaikkiin tutkimuksiin, opinnäytteisiin ja selvityksiin, joissa kerätään tai käsitellään toimialan asiakkaita, oppilaita, opiskelijoita tai henkilökuntaa koskevia tietoja riippumatta siitä, millä menetelmällä aineisto hankitaan. Lupa tarvitaan myös toiminnallisiin tutkimuksiin ja kehittämishankkeisiin, joista syntyy

tutkimuksellinen raportti. Tutkimusluvan hakija sitoutuu perehtymään lainsäädännön, erityisesti EU:n yleisen tietosuojasetuksen ja tietosuojalain, henkilötietojen käsittelylle asettamiin vaatimuksiin sekä vastuuseensa tietojen lainmukaisesta käsittelystä. Lisäksi tutkijan tulee perehtyä tutkimuksen eettisiin periaatteisiin. Eettisiin periaatteisiin kuuluu myös suostumuslomakkeen luominen ja sen käyttäminen tutkimuksen toteutuksen yhteydessä. (Helsingin kaupunki 2019.)

Kun tutkimuslupa oli saatu, haastattelurungon sekä kehittämistoiminnan toteutuksen tarkempi suunnittelu aloitettiin ja oppilaitoksen rehtoriin oltiin yhteydessä, jotta haastattelulle ja prosessille voitiin sopia ajankohdat. Lisäksi alaikäisiä opiskelijoita varten laadittiin Wilma -tiedote vanhemmille, jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta. Helsingin kaupungin ohjeistuksen mukaan 15-17-vuotiaat nuoret voivat osallistua oppilaitoksessa tehtävään tutkimukseen omalla suostumuksellaan, mutta huoltajia tulee tiedottaa ennalta tutkimuksesta. Nuorille laadittiin myös suostumuslomake, jonka he täyttivät ennen haastattelun aloitusta. Suostumuslomakkeessa tuotiin esille, että haastattelun voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa.

Toinen käytetyistä menetelmistä Learning Cafén lisäksi oli fokusryhmähaastattelu. Haastattelussa, jossa ollaan suoraan kontaktissa tutkittaviin, eettiset ongelmat ovat erityisen monitahoisia. Kuten ensimmäisessä kappaleessa todetaan, etiikka haastaa tutkijan kaikissa tutkimuksen vaiheissa ja ne vaativat erilaisia eettisiä ratkaisuja. Haastattelun kuluessa syntyvistä eettisistä ongelmista ei voida antaa tarkkoja sääntöjä tai ohjeita, mutta joitakin yleisiä normeja on paikallaan käsitellä. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 19-20.) Psykologi Steinar Kvalen (1996, 111) mukaan haastattelutilanteessa henkilöiden antamien tietojen luottamuksellisuus selvitetään ja otetaan huomioon, mitä itse haastattelutilanne voi aiheuttaa haastateltaville. Purkamisessa eli litte-roinnissa on jälleen esillä luottamuksellisuus sekä kysymys siitä, miten uskollisesti se noudattaa haastateltavien suullisia lausumia. Analyysissa taas eettiset kysymykset koskevat sitä, miten syvällisesti ja kriittisesti haastattelut voidaan analysoida ja voivatko kohdehenkilöt sanoa, miten heidän lauseitaan on tulkittu. Lisäksi haastattelujen raportoinnissa on otettava huomioon luottamuksellisuus sekä ne seuraukset, joita julkaistulla raportilla on niin haastateltaville kuin myös heitä koskeville ryhmille tai instituutioille. (Kvale 1996, 111.)

Kun opinnäytetyön eettisiä kysymyksiä lähdettiin pohtimaan, haastateltavien anonymiteetti oli tärkeä eettinen lähtökohta. Seksuaalinen häirintä on teemana vaikea sekä henkilökohtainen, jonka vuoksi tärkeänä pidettiin sitä, etteivät haastateltavat olleet tunnistettavissa opinnäytetyöstä. Sen vuoksi opinnäytetyössä puhutaan "toisen asteen helsinkiläisestä oppilaitoksesta", koulun oikean nimen sijasta. Lisäksi työssä ei haluttu tuoda esille edes sitä, onko kyseessä lukio vai ammatillinen oppilaitos. Tämän vuoksi esimerkiksi tiettyjä oppiaineita tai -kokonaisuuksia, joita opiskelijat nostivat esille haastattelussa, ei mainittu, sillä niistä olisi voinut päätellä, kumpi toisen asteen koulutusmuoto on kyseessä.

Opiskelijat eivät esiintyneet haastattelussa omilla nimillään, vaan jokaiselle opiskelijalle annettiin oma "koodin", jota he käyttivät puheenvuoronsa alussa. Näin ollen he eivät olleet tunnistettavissa haastattelusta tehdyistä äänitteistä. Haastattelu litteroitiin sanatarkasti tekstimuotoon ja litteroidusta materiaalista lainattiin sisällönanalyysiin opiskelijoiden suoria lainauksia. Näin haluttiin varmistaa, että tutkimus on luotettavaa ja että opiskelijoiden lausumia käytetään todenmukaisesti.

Suostumuslomakkeissa oli opiskelijoiden nimet sekä allekirjoitukset, mutta ne vietiin haastattelun jälkeen lukolliseen kaappiin säilytykseen siksi aikaa, kunnes opinnäytetyö on kokonaan valmis ja sen jälkeen ne tuhoetaan silppurin avulla. Lisäksi litterointimateriaali sekä äänitteet tullaan hävittämään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Wilma -viesti, joka huoltajille lähetettiin ennen haastattelua, lähetettiin kaikille toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoiden vanhemmille, jotta haastatteluun valittuja opiskelijoita ei voitaisi senkään kautta yksilöidä. Aluksi mietittiin, pitäisikö Wilma -viesti lähettää vain niiden opiskelijoiden vanhemmille, jotka osallistuvat haastatteluun, mutta hyvin nopeasti tultiin siihen tulokseen, että opiskelijoilla on oltava anonymiteetti halutessaan myös vanhempiansa tai huoltajiinsa liittyen. Kaikki opiskelijat eivät välttämättä halua, että heidän vanhempansa tietävät heidän osallistuvan haastatteluun, jonka aiheena on seksuaalinen häirintä. Näin ollen päätettiin, että tiedote lähtee yleisenä viestinä huoltajille ja opiskelijat saivat itse päättää, kertovatko he kotona osallistumisestaan haastatteluun.

Ennen haastattelun aloittamista opiskelijoille kerrottiin siitä, miten heidän anonymiteetistään huolehditaan ja kuinka heidän henkilötietojaan käsitellään. Heille tuotiin esille, että he eivät ole opinnäytetyöstä tai sen haastattelumateriaalista tunnistettavissa ja miten suostumuslomakkeet tullaan säilyttämään sekä hävittämään. Ennen haastattelun aloitusta keskusteltiin myös yhteisistä pelisäännöistä. Keskusteltiin, että jokainen opiskelija saa itse päättää, haluaako kertoa haastattelussa omakohtaisista kokemuksista tai tuntemuksista aiheeseen liittyen. Lisäksi heiltä toivottiin, että mikäli joku haastateltavista kertoo omista kokemuksistaan tai tuo esille vaikeita asioita, muut opiskelijat kunnioittavat tätä, eivätkä kerro haastattelussa esille nousseista asioista ryhmän ulkopuolelle. Tällä tavalla haastattelutilanteesta haluttiin luoda opiskelijoille mahdollisimman luotettava, avoin sekä turvallinen. Heille annettiin myös mahdollisuus olla tekijöihin yhteydessä jälkikäteen, mikäli aiheesta tai haastattelutilanteesta heräsi joitakin kysymyksiä tai tunteita. Näitä tuntemuksia olisi ollut mahdollista käydä läpi heidän kanssaan yksilökohtaisesti ja tarvittaessa opiskelija olisi ohjattu esimerkiksi oppilaitoksen opiskeluhuollon piiriin.

9 Pohdinta

Opinnäytetyö eteni koko sen prosessin ajan suunniteltujen aikataulujen mukaisesti. Aikatauluus oli tehty realistiseksi, jonka vuoksi meille ei tullut kiire sen toteuttamisen kanssa. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta noudatti toimitatutkimuksen piirteille ominaista syklisyyttä ja se toimi kokonaisuutena loogisesti. Jokainen vaihe eli sykli toteutui ja toi kehittämistoimintaan toivottua materiaalia. Vaiheita opinnäytetyössä oli tarpeeksi ja niistä saatu materiaali oli perusteellisesta sekä laadukasta. Syklin loppuvaiheessa materiaali alkoi toistaa itseään, joka tukee ajatusta siitä, että vaiheita työssä oli tarpeeksi.

Opinnäytetyö sisälsi kaksi erilaista oppilaitosyhteistyötä. Opinnäytetyön tekijät opiskelevat ylempää ammattikorkeakoulututkintoa eri ammattikorkeakouluissa, LAB:issa sekä Laureassa. Opinnäytetyö toteutettiin oppilaitosyhteistyönä, eli siitä huolimatta, että tekijät eivät opiskelleet samassa koulussa, opinnäytetyö pystyttiin tekemään yhdessä. Tekijät tuntevat toisensa töiden kautta, sillä molemmat toimivat kuraattoreina toisella asteella ja opinnäytetyön tekeminen yhdessä tuntui siksi luontevalta. Seksuaalinen häirintä oli teemana molemmille mielenkiintoinen ja siitä oltiin yhtä mieltä, että se on ajankohtainen sekä tärkeä aihe. Ajatusta siitä, miten opinnäytetyö voisi vastata työelämän kehittämiseen tämän teeman ympäriltä, lähdettiin työstämään hyvin nopeasti. Tämän jälkeen oltiin yhteydessä ohjaaviin opettajiin sekä Helsingin kaupungin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan opiskelijahuollon päällikköön ja näin syntyi ajatus seksuaalisen häirinnän vastaisen työn tarkistuslistasta.

Toinen oppilaitosyhteistyö opinnäytetyössä oli helsinkiläinen toisen asteen oppilaitos, jonka kanssa tutkimuksellisen kehittämistoiminnan osuus toteutettiin. Opiskelijahuollon päälliköltä saatiin suositus oppilaitoksesta, joka voisi olla kiinnostunut toteuttamaan kehittämistoimintaa osana opinnäytetyötä. Oppilaitoksen rehtoriin oltiin yhteydessä ja sovittiin opinnäytetyön toteutuksesta sekä aikataulusta hänen kanssaan. Yhteistyö sekä yhteydenpito oppilaitoksen kanssa sujui koko prosessin ajan hyvin. Rehtorille luvattiin, henkilökunnalle sekä opiskelijoille lähetetään linkki valmiiseen opinnäytetyöhön, sitten kun se on julkaistu Theseus -tietokannassa.

Yhteistyö opinnäytetyön tekijöiden kesken sujui koko prosessin ajan mutkattomasti. Opinnäytetyötä ja sen työstämistä lähestyttiin pitkälti molempien tekijöiden vahvuuksien kautta: Mikon vahvuus oli selvästi analyyttisessä sekä tutkimuspainotteisessa ajattelussa, kun taas Einellä tekstin tuottamisessa sekä siihen liittyvässä ajatustyössä. Vastuunjako oli kuitenkin tasapuolista koko ajan. Molemmat pitivät kiinni sovituista aikatauluista ja koko opinnäytetyön prosessimme ajan käytiin keskinäistä keskustelua tutkimukselliseen kehittämistoimintaan ja sen vaiheisiin liittyen. Opinnäytetyön ohjaaviin opettajiin yhteydenpito oli säännöllistä, joita oli LAB:in kautta kaksi ja Laurean kautta yksi. Heiltä saatiin hyviä neuvoja sekä vinkkejä niihin tilanteisiin, joissa koettiin tarvitsevan apua tai mistä ei oltu varmoja, kuinka jokin asia kannattaisi toteuttaa.

Opinnäytetyön etenemiseen ja siihen, kuinka yhteistyö sekä keskinäisesti, että oppilaitoksien suhteen toimi ja millaiset tulokset kehittämistoiminnasta lopulta saatiin, oltiin tyytyväisiä. Eri-tyisesti haluttiin mainita sekä korostaa opiskelijoiden haastattelua ja siitä saatua materiaalia. Opiskelijat eivät ainoastaan sitoutuneet opinnäytetyön kehittämiseen, vaan antoivat myös valtavasti hyvää ja informatiivista materiaalia, jonka pohjalta kehittämistoimintaa oli helppo lähteä analysoimaan ja sitä kautta tuottamaan sisältöä. Heille ollaan tästä hyvin kiitollisia - toki myös koko oppilaitokselle sekä heidän henkilökunnalleen.

Itse opinnäytetyön tarkoitus ja lopullinen kehittämistoiminnan kohde, eli seksuaalisen häirinnän vastainen tarkistuslista, oli opinnäytetyön tekijöiden mielestä onnistunut. Kuten johtopäätöksissä nostettiin esille, tuotosta päädyttiin lopulta kutsumaan ohjeistuksen tai mallin sijasta tarkistuslistaksi. Tarkistuslistan tarkoituksena ei ole korvata aiempia ohjeistuksia, vaan toimia niiden rinnalla ja olla ikään kuin "nopea checklist", josta tarvittavia toimenpiteitä tai ideoita voi katsoa. Tarkistuslistan voi esimerkiksi tulostaa ja laminoida ja sen käyttämisen on ajateltu olevan helpompaa sekä yksinkertaisempaa, kuin esimerkiksi Opetushallituksen laatiman monisivuisen oppaan läpikäyminen.

Opiskelijahuollon päällikön kanssa on käyty keskustelua siitä, miten tarkistuslistaa lähdetään viemään oppilaitoksiin. Keskustelun yhteydessä pohdittiin myös sitä, voisiko opiskelijoiden opinnäytetyössä esiin nostamia ideoita lähteä toteuttamaan. Esille nousivat esimerkiksi sähköiset palautekanavat, opiskelijoiden mukaan ottaminen oppimateriaalien suunnitteluun sekä info-julisteet liittyen seksuaaliseen häirintään ja toimintaohjeisiin. Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan prosessi kuvataan kehämäisenä tai spiraalina, joten tekijät toivovat, että seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäiseminen oppilaitoksissa jatkuu sekä kehittyy kohti nollatoleranssia - toivottavasti apuna ja tukena tässä kehitetty tarkistuslista. Tekijät kokevat, että työelämää kehittävä näkökulma on näin ollen toteutunut opinnäytetyössä hyvin ja erityisen iloisia tekijät ovat siitä, mikäli nuorten kehittämisideat sekä -toiveet pääsevät toteutumaan tämän prosessin vuoksi.

Opinnäytetyön jatkokehittämisasiheet tulevat esille sisällönanalyysissä, jonne on nostettu nuorten kehittämisideoita ja -ajatuksia seksuaalisen häirinnän vastaiseen työhön liittyen. Jatkoa ajatellen kehittämisasiheena voisi olla esimerkiksi kokeilla, miten peruskouluissa tai toisen asteen oppilaitoksissa seksuaalista häirintää voitaisiin ennaltaehkäistä sekä siihen puuttua aiheeseen koulutetun ammattilaisen avulla.

Yhteiskuntamme on muuttunut valtavasti viime vuosina suhtautumisessa seksuaaliseen häirintään ja toivomme kehityksen jatkuvan. Uskomme, että mitä enemmän seksuaalisesta häirinnästä puhutaan ja mitä enemmän sitä kokeneet tulevat kuulluksi, nähdyksi sekä kohdatuksi, sitä vähemmän seksuaaliselle häirinnälle ja epäasialliselle kohtelulle jää tilaa. Pidetään kaikki omalta osaltamme huoli siitä, että tuo tila tulee olemaan hyvin minimaalinen ja jos mahdollista - olematon.

Lähteet

Painetut

Aalberg, V. & Siimes, M. 2010. Lapsesta aikuiseksi - nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Aaltonen, J. 2012. Turvataitoja nuorille. Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print Oy - Tampereen Yliopistopaino Oy.

Aaltonen, S. 2008. Itseluottamusta, varovaisuutta ja vaaraa. Teoksessa Tolonen, T. (toim.) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino.

Aaltonen, S. 2009. Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 69. Helsinki: Gaudeamus.

Aho, T., Alkio, P. (toim.), Kotiranta-Ainamo, A., Pelander, A. & Rinkinen, T. 2008. Puhutaan seksuaalisuudesta - nuori vastaanotolla. Helsinki: Primus-paino Oy.

Ahola, A. 2002. Fokusryhmähaastattelu tiedonkeruun kehittämisessä. Teoksessa Ahola, A., Godenhjelm, P. & Lehtinen, M. Kysymisen taito. Surveylaboratorio lomaketutkimusten kehittämisessä. Katsauksia 2002/2. Helsinki: Tilastokeskus.

Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. 2008. Seksiä vaatteet päällä. Helsinki: Tammi.

Cacciatore, R. 2006. Lasten ja nuorten seksuaalisuus. Teoksessa Apter, D., Väisälä, L. & Kaimola, K. (toim.) Seksuaalisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.). 2008. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Hansaprint Direct Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Kaltiala-Heino, R., Fröjd, S., Marttunen, M. 2016. Sexual harassment victimization in adolescence: Associations with family background. Child Abuse & Neglect.

Kauppinen, K. & Purola, M. Flirtti, häirintä, jännite. Seksuaalinen ahdistelu työpaikalla. 2001. Helsinki: Työterveyslaitos.

Klemetti, R. & Raussi-Lehto, E. (toim.) 2016. Edistä, ehkäise, vaikuta. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kvale, S. 1996. InterViews. An introduction to qualitative research interviewing. London: Sage.

Laaksonen, S., Koskinen, S., Salminen L. 2011. Monien mahdollisuuksien Learning Cafe. Teoksessa Junnila, R., Koskinen, S., Stolt, M. & Salminen, L. (toim.) Näyttöön perustuva opettaminen ja ohjaaminen. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. Sarja A62. Turun yliopisto.

Laukkanen, T., Pekkarinen, E. & Vilmilä, F. 2018. Nuorisotutkimuksen etiikka. Teoksessa Kii-lakoski, T. & Honkatukia, P. (toim.) Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä. Tampere: Vastapaino.

Miller, E.M., Mondschein, E.S. 2017. Sexual harassment and bullying: Similar, but not the same. What school officials need to know. Clearing House, Vol 90 Issue 5/6.

Ojasalo, K., Moilanen, T., Ritalahti, J. 2014. Kehittämistyön menetelmät. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Pyykönen, M. & Pyykönen, M. 2019. Seksuaalinen häirintä työpaikalla. Edita. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T., Kinon, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Turku.

Vilkka, H. 2011. Seksuaalinen häirintä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Wolff, J.M, Rospenda, K.M, Colaneri, A.S. 2017. Sexual harassment, psychological distress and problematic drinking behaviour among college students: An examination of reciprocal causal relations. Journal of sex research, Vol 54 Issue 3.

Sähköiset

AAUW. The American Association of University Women. Crossing the Line. 2011. Viitattu 21.9.2019.

<https://www.aauw.org/research/crossing-the-line/>

AAUW. The American Association of University Women. Schools Are Still Underreporting Sexual Harassment and Assault. 2018. Viitattu 21.9.2019.

<https://www.aauw.org/article/schools-still-underreporting-sexual-harassment-and-assault/>

Barn- och elevombudet (BEO). Viitattu 17.9.2019.

<https://beo.skolinspektionen.se/>

Ei meidän koulussa - Pysäytä seksuaalinen häirintä koulussa. 2014. Tasa-arvojulkaissuja. Ohjeistus opettajalle. Viitattu 17.9.2019.

<http://www.eimeidankoulussa.fi/opettajalle/files/Opettajanoheistus2.2.pdf>

Gådin, K. & Stein, N. 2017. Do schools normalise sexual harassment? An analysis of a legal case regarding sexual harassment in a Swedish high school. Gender and education. Viitattu 18.9.2019.

<https://www.skolverket.se/download/18.1d7693d81684bec92821100/1550215948320/Gil-lander%202017-Do%20schools%20normalise%20sexual%20harassment.pdf>

Helsingin kaupunki & Nuorten Exit. 2019. Ei seksuaaliselle kaltoinkohtelulle - opas seksuaalisen kaltoinkohtelun ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi nuorisotyössä. Viitattu 29.9.2019.

https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KuVa/nuoriso/nuortenexit_esite_seksuaalinhairinta_rgb_aineisto.pdf

Helsingin kaupunki. Tutkimusluvut. 2019. Viitattu 29.9.2019.

<https://www.hel.fi/sote/fi/paatoksentekeo/tutkimus/tutkimusluvut/>

Kaltiala-Heino, R., Fröjd, S., Marttunen, M. 2016. Sexual harassment victimization in adolescence: Associations with family background. Viitattu 22.9.2019.

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/224034/1_s2.0_S0145213416300618_main.pdf?sequence=1

Nazarenko, S. & Korhonen, E. (toim). 2011. Mun elämä - mun valinta. Nuorten seksuaalioikeudet ja kehitys. Väestöliitto, väestötietosarja 22. Verkkojulkaisu. Viitattu 11.8.2019.

https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/6636d45fa863530549e5d66b13b9ddea/1565550740/application/pdf/1837334/NuortenSeksuaalioikeudet_web%20uusi%20painos%27.pdf

Nuorten Exit. 2019. Facebook -sivut, tilapäivitys päivältä 7.8.2019. Viitattu 29.9.2019.
<https://www.facebook.com/nuortenexit/>

Näsi, M. 2016. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 08/2016. Viitattu 22.8.2019.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/169509/Katsauksia_18_N%c3%a4si_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Opetushallitus. 2018. Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. Oppaat ja käsikirjat 2018, 4:a. Viitattu 15.8.2019.
<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/opas-seksuaalisen-hairinnan-ennaltaehkaisu-kaisemiseksi-ja-siihen>

Pelastakaa lapset. 2018. Lasten ja nuorten kokemaa seksuaalista häirintää ja siihen liittyvää kiusaamista digitaalisessa mediassa. Viitattu 29.9.2019.
https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaa/raportit/main/2018/08/31131602/Sexting_raportti_web-002.pdf

Rikoslaki, 39/1889. Viitattu 15.9.2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Skolverket. Sexuella trakasserier - läget på skolan. 2019. Viitattu 17.9.2019.
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sexuella-trakasserier---laget-pa-skolan>

Suomen Punainen Risti. Olet kokenut jotain järkyttävää. 2017. Viitattu 26.9.2019.
https://www.punainenristi.fi/sites/frc2011.mearra.com/files/tiedostolataukset/henkien_tuki_suomeksi.pdf

Tasa-arvobarometri. 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 08/2018. Viitattu 22.8.2019.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160920/STM_08_2018_Tasa-arvobarometri%202017_net.pdf

Tasa-arvolaki. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, 609/1986. Viitattu 15.9.2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Tasa-arvovaltuutettu -verkkosivut. Ohjeita ja tietoa - Häirintä oppilaitoksissa. Viitattu 17.9.2019.
<https://www.tasa-arvo.fi/hairinta-oppilaitoksissa>

Tasa-arvovaltuutettu -verkkosivut. Ohjeita ja tietoa - Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä. Viitattu 11.8.2019.
<https://www.tasa-arvo.fi/seksuaalinen-hairinta>

THL. Terveystietokeskus ja hyvinvoinninlaitos. Kouluterveyskysely 2017. Viitattu 15.8.2019.
<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>

THL. Terveystietokeskus ja hyvinvoinninlaitos. Kouluterveyskysely 2019. Viitattu 21.9.2019.
https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1/summary_perustulokset?alue_0=87869&mittarit_0=199799&mittarit_1=200283&mittarit_2=199867&vuosi_0=v2017&kouluaste_0=161293#

Unesco. International technical guidance on sexuality education. An evidence-informed approach. 2018. Viitattu 23.9.2019.
https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/ITGSE_en.pdf

United Educators. Title IX and Sexual Harassment in K-12 Public Schools: Key Steps to Compliance. 2015. Viitattu 16.9.2019.
<https://www.ue.org/uploadedFiles/Title%20IX%20and%20Sexual%20Harassment%20in%20K-12%20Public%20Schools.pdf>

U.S. Department of Education. Title IX and Sex Discrimination. 2015. Viitattu 16.9.2019.
https://www2.ed.gov/about/offices/list/ocr/docs/tix_dis.html

WAS - World Association for Sexual Health. 2014. Declaration of Sexual Rights. Verkköjulkaisu. Viitattu 11.8.2019.
http://www.worldsexology.org/wp-content/uploads/2013/08/declaration_of_sexual_rights_sep03_2014.pdf

WHO. World Health Organization. Sexual and reproductive health. Defining sexual health. Viitattu 11.8.2019.
https://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/sh_definitions/en/

Kuviot

Kuvio 1: Nuorten seksuaalioikeudet	10
Kuvio 2: Seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana kokeneet lukion opiskelijat	13
Kuvio 3: Seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana kokeneet ammattikoulun opiskelijat	13
Kuvio 4: Seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana puhelimessa tai internetissä kokeneet lukion opiskelijat	14
Kuvio 5: Seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana puhelimessa tai internetissä kokeneet ammattikoulun opiskelijat	14
Kuvio 6: Seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana julkisessa tilassa kokeneet lukion opiskelijat.....	15
Kuvio 7: Seksuaalista häirintää viimeisen vuoden aikana julkisessa tilassa kokeneet ammattikoulun opiskelijat	15
Kuvio 8: Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan vaiheet	27
Kuvio 9: Opinnäytetyön vaiheiden eteneminen	30
Kuvio 10: Yläkategoria ja alakategorioita: "Kuinka voi ilmaista toiselle, ettei seksuaalinen häirintä ole hyväksyttävää?"	36
Kuvio 11: Yläkategoria ja alakategorioita: "Mitä koulussa voidaan tehdä ennaltaehkäisevästi seksuaalisen häirinnän suhteen?"	36
Kuvio 12: Yläkategoria ja alakategorioita: "Miten kouluissa seksuaaliseen häirintään tulisi puuttua?"	38
Kuvio 13: Yläkategoria ja alakategoriat: "Miksi seksuaalisesta häirinnästä voi olla vaikea kertoa tai puhua?"	39
Kuvio 14: Yläkategoria ja alakategoriat: "Kenelle koulussa voi puhua tai kertoa seksuaalisen häirinnän kokemuksista?"	40
Kuvio 15: Yläkategoria ja alakategoriat: "Ovatko nykyiset seksuaalisen häirinnän puuttumis- ja ennaltaehkäisykeinot oppilaitoksissa riittäviä?"	41
Kuvio 16: Learning Café tiivistettynä.....	42

Liitteet

Liite 1: Fokusryhmähaastattelun kysymysrunko	59
Liite 2: Saatekirje	60
Liite 3: Wilma-viesti huoltajille	61
Liite 4: Tietosuojailmoitus	62
Liite 5: Saatekirje ja seksuaalisen häirinnän materiaali	64
Liite 6: Keskeisimmät teemat sisällönanalysistä.....	67
Liite 7: Learning Café -kysymykset	68
Liite 8: Suostumuslomake	69
Liite 9: Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn ja puuttumisen tarkistuslista	70

Liite 1: Fokusryhmähaastattelun kysymysrunko

Mitä on seksuaalinen häirintä?

Kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän ero?

Mitä koulussa voidaan tehdä seksuaalisen häirinnän suhteen?

Voisitko ajatella kertovasi seksuaalisen häirinnän kokemuksista jollekin oppilaitoksen henkilökuntaan kuuluvalla? Jos et, niin miksi?

Ovatko nykyiset seksuaalisen häirinnän puuttumis- tai ennaltaehkäisykeinot oppilaitoksissa mielestäsi riittävät? Mitä niihin voisi tai pitäisi mielestäsi lisätä?

Liite 2: Saatekirje

SAATEKIRJE

Hyvä opinnäytetyömme kehittämistyöhön osallistuva,

Teemme sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (YAMK) opinnäytetyötä Ammatti-korkeakoulu Laureassa ja Saimaan Ammattikorkeakoulu Saimiassa. Opinnäytetyömme tutkimuk-sen aiheena on seksuaalinen häirintä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää opiskelijoiden näkemyksiä siitä, miten seksuaa-lista häirintää tulisi ennaltaehkäistä ja miten siihen tulisi puuttua oppilaitoksissa sekä sitä, mi-ten opiskelijat toivoisivat, että heidät kohdattaisiin, mikäli he kertovat häirinnän kokemuksis-taan jollekin koulun henkilökunnan jäsenelle. Kehittämistyöhön osallistuvat myös erillisenä päi-vänä koulun henkilökuntaa. Jokaiseen tapaamiseen on varattu aikaa kaksi tuntia.

Opiskelijat haastatellaan fokusryhmähaastattelun avulla ja muu oppilaitoksen henkilökunta Learning Café -menetelmää käyttäen. Koostamme opiskelijoilta ja henkilökunnalta saamamme tiedot seksuaalisen häirinnän vastaiseksi tarkistuslistaksi, joka tullaan vielä hyväksymään sekä tarkistamaan yhdessä haastatteluun osallistuneiden opiskelijoiden kanssa. Valmista listaa voi-daan käyttää helsinkiläisissä toisen asteen oppilaitoksissa, tukena seksuaaliseen häirintään puuttumisessa ja ennaltaehkäisyssä.

Opiskelijat, jotka osallistuvat tutkimukseen ovat valikoituneet aktiivisuuden takia ja omaavat valmiudet kehittämistyöhön. Seksuaaliseen häirinnän ennaltaehkäisyyn tai toimintamallien luo-miseen ei ole kysytty mielipiteitä tai kehittämisideoita toisen asteen opiskelijoilta, tästä syystä on tärkeää ottaa opiskelijat mukaan tutkimukselliseen kehittämistoimintaan.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja sen voi halutessaan keskeyttää missä vai-heessa tahansa. Haastattelut sekä Learning Café toteutetaan nimettömänä, eikä niitä kuvata tai videoida, mutta ne äänitetään ja kirjoitetaan sen jälkeen tekstitiedostoiksi, eli litteroidaan. Lisäksi *oppilaitoksen nimi* tullaan muuttamaan "helsinkiläiseksi toisen asteen oppilai-tokseksi", jotta oppilaitos ei ole opinnäytetyöstämme tunnistettavissa.

Opiskelijat, joita haastattemme ovat kaikki yli 15-vuotiaita tai täysi-ikäisiä. Helsingin kau-pungin kasvatuksen- ja koulutuksen toimialan (KASKO) tutkimuslupaohjeiden mukaan 15-17-vuotiaat opiskelijat voivat osallistua tutkimukseen omalla luvallaan, huoltajia tulee tiedottaa asiasta etukäteen. Tiedotamme koulun opiskelijoiden huoltajia yhteisellä Wilma -viestillä, en-nen haastattelun aloittamista.

Kiitämme ja arvostamme apuamme opinnäytetyöhömmä liittyyen. Vastaamme mielellämme ai-hetta koskeviin kysymyksiin.

Ystävällisin terveisin,

Mikko Ketvell, mikko.ketvell@student.saimia.fi
Eine Siimes, eine.siimes@student.laurea.fi

Liite 3: Wilma-viesti huoltajille

Hyvä huoltaja,

Teemme sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (YAMK) opinnäytetyötä Ammattikorkeakoulu Laureassa ja Saimaan Ammattikorkeakoulu Saimiassa. Opinnäytetyömme tutkimuksen aiheena on seksuaalinen häirintä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää opiskelijoiden näkemyksiä siitä, miten seksuaalista häirintää tulisi ennaltaehkäistä ja miten siihen tulisi puuttua oppilaitoksissa sekä sitä, miten opiskelijat toivoisivat, että heidät kohdattaisiin, mikäli he kertovat häirinnän kokemuksistaan jollekin koulun henkilökunnan jäsenelle.

Opiskelijat haastatellaan fokusryhmähaastattelun avulla. Koostamme opiskelijoilta saamamme tiedot seksuaalisen häirinnän vastaiseksi tarkistuslistaksi, joka tullaan vielä hyväksymään sekä tarkistamaan yhdessä haastatteluun osallistuneiden opiskelijoiden kanssa. Valmista listaa voidaan käyttää helsinkiläisissä toisen asteen oppilaitoksissa, tukena seksuaaliseen häirintään puuttumisessa ja ennaltaehkäisyssä.

Opiskelijat, jotka osallistuvat tutkimukseen ovat valikoituneet aktiivisuuden takia ja omaavat valmiudet kehittämistyöhön. Seksuaaliseen häirinnän ennaltaehkäisyyn tai toimintamallien luomiseen ei ole kysytty mielipiteitä tai kehittämisideoita toisen asteen opiskelijoilta, tästä syystä on tärkeää ottaa opiskelijat mukaan tutkimukselliseen kehittämistoimintaan.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja sen voi halutessaan keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Haastattelut toteutetaan nimettömänä, eikä niitä kuvata tai videoida, mutta ne äänitetään ja kirjoitetaan sen jälkeen tekstitiedostoiksi, eli litteroidaan. Oppilaitos tai opiskelijat eivät ole opinnäytetyöstämme tunnistettavissa.

Opiskelijat, joita haastattemme ovat kaikki yli 15-vuotiaita tai täysi-ikäisiä. Helsingin kaupungin kasvatuksen- ja koulutuksen toimialan (KASKO) tutkimuslupaohjeiden mukaan 15-17-vuotiaat opiskelijat voivat osallistua tutkimukseen omalla luvallaan, huoltajia tulee tiedottaa asiasta etukäteen.

Vastaamme mielellämme aihetta koskeviin kysymyksiin.

Ystävällisin terveisin,

Mikko Ketvell, mikko.ketvell@student.saimia.fi

Eine Siimes, eine.siimes@student.laurea.fi

Liite 4: Tietosuojailmoitus

TIETOSUOJAILMOITUS

OPINNÄYTETYÖTÄ KOSKEVA TIETOSUOJAILMOITUS

**EU:n yleinen tietosuoja-asetus
(2016/679) artikkelat 13 ja 14
Laatimispäivämäärä: 1.10.2019**

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus

Olemme tutkimassa helsinkiläisten toisen asteen opiskelijoiden mielipiteitä siitä, kuinka seksuaalista häirintää kohdanneita opiskelijoita voidaan auttaa, haastattelemme opiskelijat nimettöminä käyttäen fokusryhmähaastattelua. Käsitlemme opiskelijoilta keräämämme tiedon oppilaitoksen opettajien ja opiskelijahuoltoryhmään kuuluvien työntekijöiden kanssa Learning Café menetelmää käyttäen. Koostamme Learning Café:sta keräämämme tiedon malliksi, jonka käymme läpi uudelleen opiskelijoiden kanssa. Tutkimuksen tarkoituksena on kehittää malli, jota voidaan käyttää helsinkiläisissä toisen asteen oppilaitoksissa.

Rekisterin tietosisältö

Emme kerää haastateltavilta henkilötietoja.

Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste

Opiskelijat, joita haastattelemme ovat kaikki yli 15-vuotiaita tai täysi-ikäisiä. Helsingin kaupungin kasvatuksen- ja koulutuksen toimialan tutkimuslupaohjeiden mukaan 15-17-vuotiaat opiskelijat voivat osallistua tutkimukseen omalla luvallaan, huoltajia tulee tiedottaa asiasta etukäteen. Tiedotamme koulun opiskelijoiden huoltajia yhteisellä Wilma-viestillä.

Tietolähteet

Emme kerää henkilötietoja mistään rekisteristä.

Tietojen siirto tai luovuttaminen ulkopuolelle

Henkilötietoja ei siirretä kenenkään ulkopuoliseen käyttöön.

Tietojen siirto tai luovuttaminen EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle

Tietoja haastateltavista ei siirretä tai luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

Rekisterin suojauksen periaatteet

Opinnäytetyön laatijoita on ohjeistettu salassapitovelvollisuudesta koskien opinnäytetyön laatimisen yhteydessä kerätyistä tiedoista.

Kerättyä aineistoa säilytetään lukitussa kaapissa ja ainoastaan opinnäytetyön laatijoilla on pääsy aineistoon. Tietoja käsitellään Saimian ammattikorkeakoulun ja Laurea ammattikorkeakoulun tietoturvalisillä palvelimilla ja tietoihin pääsy on mahdollista ainoastaan tutkimuksen suorittajilla, Mikko Ketvellillä ja Eine Siimeksellä.

Tutkimusaineiston käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

Tutkimusaineisto säilytetään tutkimusraportin valmistumiseen saakka, jonka jälkeen aineisto hävitetään. Tutkimusaineisto arkistoidaan ilman tunnistetietoja.

Automatisoitu päätöksenteko

Aineistoa käsiteltäessä ei tapahdu automaattista päätöksentekoa.

Oikeutesi / Rekisteröidyn oikeudet

Rekisteröidyllä on oikeus peruuttaa antamansa suostumus, milloin henkilötietojen käsittely perustuu suostumukseen. Tutkimuksen keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerätyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoja.

Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus Tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli rekisteröity katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietolainsäädäntöä.

Rekisteröidyllä on seuraavat EU:n yleisen tietosuojasetuksen mukaiset oikeudet:

- a. Rekisteröidyn oikeus tarkistaa itseään koskevat tiedot.
- b. Rekisteröidyn oikeus tietojensa oikaisemiseen.
- c. Rekisteröidyn oikeus tietojensa poistamiseen. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta, jos tietojen käsittely on tarpeen yleisen edun mukaisia arkistointitarkoituksia taikka tieteellisiä tai historiallisia tutkimustarkoituksia tai tilastollisia tarkoituksia varten, jos oikeus tietojen poistamiseen estää tai suuresti vaikeuttaa henkilötietojen käsittelyä
- d. Rekisteröidyn oikeus tietojen rajoittamiseen.
- e. Rekisteröidyn oikeus siirtää tiedot toiselle rekisterinpitäjälle.

Tutkimusrekisterin tiedot

Tutkimuksessa ei pidetä rekisteriä haastateltavista opiskelijoista tai henkilökunnasta.

Rekisterinpitäjän ja yhteyshenkilön tiedot

Mikko Ketvell, mikko.ketvell@student.saimia.fi

Eine Siimes, eine.siimes@student.laurea.fi

Yhteistyöhankkeena tehtävän tutkimuksen osapuolet ja vastuunjako

Mikko Ketvell, Saimaan ammattikorkeakoulu ja Eine Siimes, Laurea ammattikorkeakoulu toimivat tasapuolisina tutkijoina tässä tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa. Yhteistyötahona toimii Helsingin kaupungin kasvatuksen- ja koulutuksen toimiala. Tutkittavat hankitaan yhteistyössä helsinkiläisen toisen asteen oppilaitoksen rehtorin kanssa. 15-17-vuotiaiden opiskelijoiden kohdalla tiedotamme huoltajia Wilma -viestillä. Tutkijat laativat viestin huoltajille, jonka jaetaan koulun henkilökunnan toimesta. Aineisto säilytetään tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti ja tuhotaan kun opinnäytetyö on hyväksytty.

Liite 5: Saatekirje ja seksuaalisen häirinnän materiaali

Hyvä opinnäytetyömme kehittämistyöhön osallistuva,

Teemme sosiaalialan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon (YAMK) opinnäytetyötä Ammattikorkeakoulu Laureassa ja Saimaan Ammattikorkeakoulu Saimiassa. Opinnäytetyömme tutkimuksen aiheena on seksuaalinen häirintä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää opiskelijoiden näkemyksiä siitä, miten seksuaalista häirintää tulisi ennaltaehkäistä ja miten siihen tulisi puuttua oppilaitoksissa sekä sitä, miten opiskelijat toivoisivat, että heidät kohdattaisiin, mikäli he kertovat häirinnän kokemuksistaan jollekin koulun henkilökunnan jäsenelle. Kehittämistyöhön osallistuvat myös erillisenä päivänä opiskeluhuoltoryhmän jäseniä sekä ryhmänohjaajia. Jokaiseen tapaamiseen on varattu aikaa kaksi tuntia.

Opiskelijat haastatellaan fokusryhmähaastattelun avulla ja muu oppilaitoksen henkilökunta Learning Café -menetelmää käyttäen. Koostamme opiskelijoilta ja henkilökunnalta saamamme tiedot seksuaalisen häirinnän vastaiseksi tarkistuslistaksi, joka tullaan vielä hyväksymään sekä tarkistamaan yhdessä haastatteluun osallistuneiden opiskelijoiden kanssa. Valmista listaa voidaan käyttää helsinkiläisissä toisen asteen oppilaitoksissa, tukena seksuaaliseen häirintään puuttumisessa ja ennaltaehkäisyssä.

Opiskelijat, jotka osallistuvat tutkimukseen ovat valikoituneet aktiivisuuden takia ja omaavat valmiudet kehittämistyöhön. Seksuaaliseen häirinnän ennaltaehkäisyyn tai toimintamallien luomiseen ei ole kysytty mielipiteitä tai kehittämideoita toisen asteen opiskelijoilta, tästä syystä on tärkeää ottaa opiskelijat mukaan tutkimukselliseen kehittämistoimintaan.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja sen voi halutessaan keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Haastattelut sekä Learning Café toteutetaan nimettömänä, eikä niitä kuvata tai videoida, mutta ne äänitetään ja kirjoitetaan sen jälkeen tekstitiedostoiksi, eli litteroidaan. Lisäksi *oppilaitoksen nimi* tullaan muuttamaan "helsinkiläiseksi toisen asteen oppilaitokseksi", jotta oppilaitos ei ole opinnäytetyöstämme tunnistettavissa.

Opiskelijat, joita haastatteleamme ovat kaikki yli 15-vuotiaita tai täysi-ikäisiä. Helsingin kaupungin kasvatuksen- ja koulutuksen toimialan (KASKO) tutkimuslupaohjeiden mukaan 15-17-vuotiaat opiskelijat voivat osallistua tutkimukseen omalla luvallaan, huoltajia tulee tiedottaa asiasta etukäteen. Tiedotamme koulun opiskelijoiden huoltajia yhteisellä Wilma -viestillä, ennen haastattelun aloittamista.

Kiitämme ja arvostamme apuanne opinnäytetyöhömmme liittyen. Vastaamme mielellämme ai-
hetta koskeviin kysymyksiin.

Ystävällisin terveisin,

Mikko Ketvell, mikko.ketvell@student.saimia.fi

Eine Siimes, eine.siimes@student.laurea.fi

Seksuaalinen häirintä

- Tutustuttavaksi ja luettavaksi ennen torstain 12.12. fokusryhmähaastattelua -

Mitä seksuaalinen häirintä on?

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua ja yksipuolista käytöstä. Käytöksellä loukataan tarkoituksellisesti henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Seksuaalinen häirintä voi ilmetä ainakin seuraavin tavoin:

- sukupuolisesti vihjailevat eleet tai ilmeet
- härskit tai kaksimieliset puheet ja vitsit
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevat kaksimieliset huomautukset tai kysymykset
- pornoaineistot, seksuaalisesti värityneet kirjeet, sähköpostit, tekstiviestit tai puhelut
- fyysinen koskettelu (esim. hiveleminen)
- sukupuoliyhteyttä tai muuta sukupuolista kanssakäymistä koskevat ehdotukset tai vaatimukset

(Lähde: Tasa-arvoaltuutettu.fi)

· Seksuaalista häirintää pidetään yleisesti vallankäyttönä, jota voi olla vaikea tunnistaa yksittäisistä tapahtumista. Se tapahtuu usein osapuolten ollessa kahden, jolloin muut eivät ole siitä tietoisia.

· Seksuaalinen häirintä ei välttämättä ole jokin yksittäinen tapahtuma, vaan se voi olla myös pitkään kestänyt tapahtumien sarja. Se kietoutuu monella tavalla käyttäytymiseen ja käyttäytymistapoihin eri tilanteissa. Seksuaalinen häirintä ei ole vain sanoja, vaan se on teko, jossa yhdistyvät samanaikaisesti käyttäytyminen, ilmeet ja eleet sekä niiden viesti.

· "Jos kohde kokee sen häiritseväksi, kyse on seksuaalisesta häirinnästä. Tekijän aikomus tai tarkoitus ei ratkaise sitä, mikä on seksuaalista häirintää ja mikä ei."

-THL:n tasa-arvotiedon keskuksen kehittämispäällikkö Hanna Onwen-Humaa

Kouluterveyskysely 2019: Lukion 1. ja 2.vuoden opiskelijoista kokenut seksuaalista häirintää tai ehdottelua viimeisen vuoden aikana - pojista 6% ja tytöistä 33%.

* Se, minkä joku kokee häirinnäksi tai ahdisteluksi, ei toiselle välttämättä sitä ole - kokemuksemme sekä sietokykymme ovat erilaiset

* Flirttailu on kivaa – silloin kun se on molemminpuolista!

Miksi opinnäytetyömme aihe (puuttumismalli seksuaaliseen häirintään) on tärkeä?

- Opiskelijoilla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Turvallinen opiskeluympäristö koostuu psyykkisistä, sosiaalisista ja fyysisistä tekijöistä. Oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön kattaa sen ajan, jolloin opiskelija osallistuu opetussuunnitelman tai koulutuksen järjestäjän hyväksymän muun suunnitelman mukaiseen opetukseen tai toimintaan oppilaitoksessa tai sen ulkopuolella. Oppilaitoksella tulee olla yhtenäiset toimintatavat eri opiskeluympäristöissä tapahtuvaa opetusta varten.
- Seksuaalinen häirintä loukkaa opiskelu- ja työrauhaa sekä yksilönvapautta ja itsemääräämisoikeutta. (Opetushallitus, 2018.)

Liite 6: Keskeisimmät teemat sisällönanalyysistä

NOSTOT ANALYYSISTÄ:

Ennaltaehkäisy, puuttuminen ja tietoisuuden lisääminen:

- Seksuaalisesta häirinnästä tulisi puhua yhtä paljon ja samalla tavalla kuin kiusaamisestakin: mitä se on, se on väärin, kenelle asiasta voi puhua jne.
- Tietoisuutta aiheesta voisi lisätä esimerkiksi laittamalla koulun seinälle aiheeseen liittyviä julisteita, joissa kerrottaisiin konkreettisesti mitä voi tehdä tai mihin olla yhteydessä, jos sinua häiritään seksuaalisesti.
- Asiasta tulisi puhua jo ala-asteella
- Opiskeluhuollon rooli korostui ja aiheesta puhumista toivottiin esim. kuraattorin ja psykologin toimesta. Aiheesta voisi esimerkiksi tehdä videon, jossa näytetään millaisissa asioissa opiskeluhuollon puoleen käännytään, yhtenä aiheena seksuaalinen häirintä (tässä myös moninaisuuden korostaminen)
- Opettajien koulutus ja ohjeistaminen puuttumiseen, huomaamiseen, uhrin kohtaamiseen sekä asian eteenpäinviemiseen
- Edellä mainittuihin asioihin vuosittainen tarkastus
- Koululle nimettäisiin luotto-/tukihenkilö, jolla tietämystä nimenomaan seksuaalisesta häirinnästä
- Opiskelijoille mahdollisuus kertoa esimerkiksi opettajien epäasiallisesta käytöksestä anonyyminä

Kohtaaminen:

- Pitää ottaa vakavasti, ei vähätellä, ei syyllistetä uhria ja asiaa viedään mahdollisimman nopeasti eteenpäin
- Ei lähdetä selittelemään tekijän käytöstä, vaikka kyseessä olisi "kiltti kymppin oppilas", uhria uskotaan
- Kysytään, millaista apua uhri tarvitsee ja miten hän toivoisi, että asiaa lähdetään selvittämään. Tarjoudutaan varaamaan aikaa hänen puolestaan tai menemään hänen kanssaan esim. kuraattorin tapaamiseen

Miksi seksuaalisesta häirinnästä voi olla vaikea kertoa/puhua:

- Syyllisyys, häpeä, "uhrin rooli"
- Ei tiedetä kenelle voi puhua tai varata aikaa
- Opiskeluhoolto mielletään liian "viralliseksi", ei välttämättä luottamusta jos OHR ei näy opiskelijoiden arjessa tai jos ei edes tiedä, kuka oppilaitoksessa on kuraattori tai psykologi

Muuta:

- Opettajille kertominen miellettiin helpommaksi, koska heihin usein luottamuksellinen suhde tai side
- Toisaalta pelättiin, että opettajien työtaakka kasvaa mikäli heille kertoo seksuaalisesta häirinnästä

Liite 7: Learning Café -kysymykset

Nostojen sekä tutkimuskysymysten pohjalta tehdyt Learning Café -kysymykset:

LEARNING CAFÉ:

1. MILLAISIN KEINAIN OPISKELIJAHUOLTO VOI TOIMIA SEKSUAALISEN HÄIRINNÄN ENNALTA-EHKÄISYSSÄ?
2. TODISTAT KOULUSSA OPISKELIJAAN KOHDISTUVAA SEKSUAALISTA HÄIRINTÄÄ. KUINKA TOIMIT?
3. KUINKA SEKSUAALISTA HÄIRINTÄÄ KOKENUT OPISKELIJA TULEE KOHDATA? Kuinka asiasta voi kysyä? Onko asioita tai ilmaisuja, joita kohtaamisessa tulee välttää?
4. "Puuttumis- ja ennaltaehkäisykeinot eivät ole vielä riittävällä tasolla." MITEN JA MILLAISIN KEINAIN TILANNETTA VOISI PARANTAA? MITÄ TULISI LISÄTÄ TAI MUUTTAA?

Liite 8: Suostumuslomake

SUOSTUMUSLOMAKE

Allekirjoittanut haastateltava osallistuu Eine Siimeksen ja Mikko Ketvelliin YAMK - opinnäytetyöhön liittyvään fokusryhmähaastatteluun, jonka tarkoituksena on luoda toiminta- ja puuttumismalli seksuaaliseen häirintään toiselle asteelle. Haastattelu sekä kehittämistyö toteutetaan joulukuun 2019-helmikuun 2020 välisenä aikana sovitusti.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastateltavat on kerätty suostumusperusteisesti sellaisista opiskelijoista, jotka ovat aktiivisia oppilaitoksen jäseniä ja omaavat valmiudet kehittämistyöhön. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja sen voi keskeyttää missä vaiheessa tahansa. Tutkimuksesta kieltäytymisestä tai sen keskeytyksestä voi ilmoittaa Einelle tai Mikolle sähköpostitse tai suullisesti haastatteluiden alussa tai niiden aikana.

Haastateltava suostuu haastatteluaineiston käyttöön seuraavilla ehdoilla, joihin myös opinnäytetyön tekijät sitoutuvat:

- Haastattelua käytetään vain opinnäytetyön tutkimukselliseen kehittämistoimintaan liittyvään tarkoitukseen.
- Haastateltavat eivät esiinny omilla nimillään haastattelussa, opinnäytetyössä tai missään opinnäytetyöhön liittyvissä seminaareissa tai esitelmissä.
- Henkilötietoja ei kerätä.
- Koulun nimeä ei mainita opinnäytetyössä. Opinnäytetyössä puhutaan "helsingiläisestä toisen asteen oppilaitoksesta".
- Haastattelut äänitetään ja tämän jälkeen aineisto litteroidaan tekstimuotoon. Aineisto tuhotaan, kun opinnäytetyö on julkaistu.

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Eine Siimes (eine.siimes@student.laurea.fi)

Mikko Ketvell (mikko.ketvell@student.saimia.fi)

Liite 9: Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy ja puuttumisen tarkistuslista

Tarkistuslista oppilaitoksille seksuaalisen häirinnän vastaiseen työhön

Opiskelijoilla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Opiskeluhoitosuunnitelmaan on kirjattava muun muassa suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Lisäksi oppilaitoksilla tulee olla oppilaitoskohtainen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma, jonka yhtenä osana on seksuaalisen ja sukupuoliin perustuvan häirinnän ehkäiseminen.

Seksuaalinen häirintä loukkaa opiskelu- ja työrauhaa sekä yksilönvapautta ja itsemääräämisoikeutta. Se vahingoittaa lapsen ja nuoren seksuaalista kehitystä, sillä se kohdistuu henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja on siksi verrattavissa fyysiseen tai henkiseen väkivaltaan. Seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutuminen on nuorelle usein ahdistava ja hämmentävä kokemus. Kouluilla on tärkeä velvollisuus puuttua häirintään ja luoda kulttuuria, jossa häirintää ei hyväksytä.
(Opetushallitus 2018; Vilka, H. 2011.)

Pitelet kädessäsi seksuaalisen häirinnän vastaisen työn tarkistuslistaa, joka on laadittu erityisesti käytettäväksi toiselle asteelle. Tarkistuslistaa voidaan käyttää yhdessä oppilaitoskohtaisen seksuaalisen häirinnän puuttumisen mallin tai ohjeistuksen kanssa. Lista toimii apuvälineenä sekä niin sanotusti "ideapankkina" siinä vaiheessa, kun seksuaalisen häirinnän vastaista työtä oppilaitoksessa suunnitellaan tai kehitetään sekä silloin, kun oppilaitoksessa on ilmennyt seksuaalista häirintää.

ENNALTAEHKÄISEMINEN

- ✓ Tutustukaa oppilaitoksenne yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaan. Onko suunnitelma ajan tasalla? Onko siellä tai opiskeluhoitosuunnitelmassa selkeä prosessi- tai toimintakaavio seksuaaliseen häirintään tai ahdisteluun liittyen?
- ✓ Kuinka seksuaalinen häirintä voitaisiin integroida opetukseen? Voisiko tämä olla yhtenä aiheena esimerkiksi aineryhmien kokouksissa tai yhteisissä VESO- tai KIKY -päivissä?
- ✓ Järjestäkää seksuaaliseen häirintään, sen tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn liittyvä teemapäivä tai ottakaa se osaksi esimerkiksi hyvinvointipäivää. Kutsukaa mukaan asiantuntijoita; vinkkejä tähän löydät listan loppuun kootuista linkeistä.
- ✓ Miettikää, miten tietoisuutta seksuaalisesta häirinnästä ja sen tunnistamisesta voisi lisätä myös koulun henkilökunnalle. Esimerkiksi Nuorten Exit järjestää maksuttomia koulutuksia seksuaalisen kaltoinkohtelun temasta.
- ✓ Kuinka opiskelijahuolto ottaa teemaa puheeksi, esimerkiksi ryhmissä vierailujen yhteydessä? Voisiko seksuaalisen häirinnän nostaa yhtä näkyväksi teemaksi, kuin kiusaamisen? Samalla kun puhutaan kiusaamisesta, seksuaalisen häirinnän sekä ahdistelun voisi liittää sen rinnalle.
- ✓ Huomioikaa seksuaalisuuden sekä sukupuolen moninaisuus sekä sensitiivisyys käsitellessänne seksuaalisen häirinnän ilmiötä. Jotkut opiskelijat saattavat kokea oppilaitoksen heteronormatiivisuuden tai hetero-olettamuksen itsessään jo seksuaalisena häirintänä.
- ✓ Millaisena seksuaalinen häirintä näyttäytyy oppilaitoskohtaisessa kouluterveyskyselyssä? Onko tuloksia tarkasteltu sen osalta ja/tai tehty jotakin toimenpiteitä sen suhteen?

PUUTTUMINEN JA KOHTAAMINEN

- ✓ Onko Opetushallituksen ”Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa” tuttu? Mikäli ei, tinkiin siihen löydät tämän listan lopusta!
- ✓ Opettajilla ja opiskelijahuollon jäsenillä on velvollisuus puuttua välittömästi havaitsemaansa seksuaaliseen häirintään. Onko oppilaitoksessanne selvää, kenen puoleen tällaisissa tilanteissa voi tarvittaessa kääntyä tai ketä konsultoida? Esimerkiksi opiskelijahuoltoa voi aina konsultoida nimettömästi, jos ei ole varma, miten tilanteessa tulisi toimia.
- ✓ Kun opiskelija tulee kertomaan seksuaalisesta häirinnästä...
 - Kuuntele. Rohkaise opiskelijaa kertomaan, mitä on tapahtunut.
 - Usko opiskelijaa. Älä vähättele hänen kertomaansa tai pyri selittelemään tapahtunutta tekijän puolesta: ”No jos se oli vaan vitsi...?”.
 - Muistuta, ettei tapahtunut ole hänen syynsä ja lupaa, että asiaan puututaan.
 - Puutu. Konsultoi ja ota työpari, jos et tiedä miten edetä.
 - Kysy, miten opiskelija toivoisi asiassa edettävän. Kunnioita myös hänen toiveitaan.

- Ohjaa opiskelija avun piiriin (esim. psykologi tai kuraattori). Kysy, haluaako hän, että varaatte ajan yhdessä vai oletko sinä yhteydessä hänen puolestaan. Näin varmistetaan, että nuori varmasti pääsee ja hakeutuu tuen piiriin.
 - Arvioi yhdessä opiskelijahuollon tai/ja rehtorin kanssa tai konsultoi esimerkiksi lastensuojelua tai poliisia, tarvitaanko tilanteessa muunlaista puuttumista.
- ✓ Miettikää, miten voisitte oppilaitoksessa helpottaa opiskelijoiden kokemusten esille tuomista.
- Epätietoisuus siitä, kenelle häirinnästä voi oppilaitoksessa kertoa ja mitä kertomisen jälkeen tapahtuu, vaikuttavat opiskelijoiden haluun kertoa kokemuksistaan.
 - Tiedon lisääminen niin seksuaalisesta häirinnästä ilmiönä, kuin oppilaitoksen menettelyistä siihen puuttumisen suhteen, voisivat rohkaista nuoria kertomaan kokemuksistaan avoimemmin ja näin oppilaitokseen puuttuminen ilmiöön helpottuisi. Se herättää myös luottamusta, että heidän kokemuksistaan sekä hyvinvoinnistaan ollaan kiinnostuneita.
 - Voisiko oppilaitokseen nimetä esimerkiksi "Kiusaamisen, häirinnän ja syrjimyksen vastaisen luottohenkilön"?

JÄLKIHOITO

- ✓ Jokaiselle seksuaalisen häirinnän tapaukselle olisi hyvä valita vastuuhenkilö, joka varmistaa, että opiskelija saa apua oppilaitoksessa tai ulkopuoliselta taholta.
- ✓ Vastuuhenkilö huolehtii ja varmistaa myöhemmin, että seksuaalinen häirinta on varmasti loppunut.
- ✓ Opiskelijalta tulisi kysyä jälkikäteen, miten tilanteessa hänen mielestään toimittiin ja olisiko hän toivonut, että asiassa olisi edetty jotenkin toisin. Opiskelijan kokemus on myös tärkeä palaute, josta voidaan ottaa opiksi sekä kehittyä.

LINKKEJÄ

- ✓ Opetushallituksen opas: <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/opas-seksuaalisen-hairinnan-ennaltaehkaisemiseksi-ja-siihen>
- ✓ Nuorten exit: <https://nuortenexit.fi/toimintamme/koulutus-konsultaatio/>
- ✓ Ei seksuaaliselle kaltoinkohtelulle! -opas: https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KuVa/nuoriso/nuortenexit_esite_seksuaalinenhairinta_rgb_aineisto.pdf
- ✓ Ei meidän koulussa: <http://www.eimeidankoulussa.fi/>
- ✓ Seta, mm. materiaalitilaus: <https://seta.fi/palvelut/materiaalitilaus/#oppaat>
- ✓ Turvataitoja nuorille -opas: <http://www.julkari.fi/handle/10024/90817>
- ✓ Punainen risti - kun olet kokenut jotakin järkyttävää: https://www.punainenristi.fi/sites/frc2011.mearra.com/files/tiedostolataukset/henkine_n_tuki_suomeksi.pdf